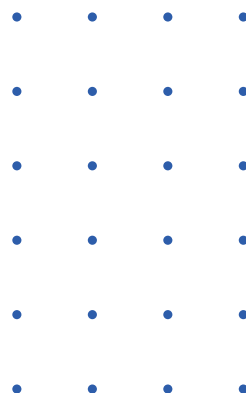

Analiza e zbatimit të legjislacionit për veprat penale nga urrejtja dhe gjuhën e urrejtjes të kriminalizuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut për periudhën nga janari 2019 deri në qershor 2024

Voislav Stojanovski dhe
Aleksandar Markoski

Titulli: Analiza e zbatimit të legjislacionit për veprat penale nga urrejtja dhe gjuhën e urrejtjes të kriminalizuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut për periudhën nga janari 2019 deri në qershor 2024

Pergatiti: Voislav Stojanovski
Aleksandar Markoski

Botuesi: Misioni i OSBE-së në Shkup

Përktheu dhe lektoroi: Eurolingua

Dizajni grafik: POLYESTERDAY

Materialet në këtë botim janë vetëm për referim. Edhe pse Misioni i OSBE-së në Shkup ka përkushtuar kujdesin më të madh në zhvillimin e tij, i njëjti nuk pranon asnjë përgjegjësi për saktësinë dhe plotësinë e informacioneve, udhëzimeve dhe këshillave të ofruara, apo për ndonjë gabim shtypi. Përmbajtja e këtij botimi, pikëpamjet, mendimet, gjetjet, interpretimet dhe konkluzionet e shprehura këtu nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht politikën zyrtare ose qëndrimin e OSBE-së. Për këto arsye, asnjë pretendim nuk mund të bëhet kundër OSBE-së lidhur me pasojat e mundshme nga besueshmëria e informacioneve ose konkluzioneve të përfshira në këtë botim.

ISBN: 978-92-9271-523-6

Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë
Misioni në Shkup

Përmbajtja

1. Hyrje	5
2. Metodologjia e hulumtimit dhe burimet e të dhënave	5
3. Historiku dhe konteksti i veprave nga urrejtja	7
3.1 Pasqyrë e shkurtër historike e kornizës ligjore për krimet nga urrejtja	7
3.2 E drejta dhe standardet ndërkombëtare	8
3.2.1 Kombet e Bashkuara	8
3.2.2 Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE)	9
3.2.3 Këshilli i Evropës	10
3.2.4 Bashkimi Evropian (BE)	12
4. Nocioni i gjuhës së urrejtjes të kriminalizuar dhe krimit nga urrejtja	13
4.1 Gjuha e urrejtjes e kriminalizuar	13
4.2 Krimi nga urrejtja	14
4.3 Diferencat midis gjuhës së urrejtjes dhe krimit nga urrejtja	15
5. Gjuha e urrejtjes dhe krimi nga urrejtja në Republikën e Maqedonisë së Veriut	16
5.1 Trendi i gjuhës së urrejtjes	16
5.2 Trendi i krimit nga urrejtja	17
5.2 Viktimizimi për shkak të krimit nga urrejtja	19
5.3 Legjislacioni nacional dhe masat institucionale	19
5.3.1 Gjuha e urrejtjes e kriminalizuar	19
5.3.2 Krimi nga urrejtja	21
5.3.3 Masa institucionale	23
6. Ndjekja penale e gjuhës së urrejtjes dhe krimit nga urrejtja	24
6.1 Ministria e Punëve të Brendshme	25
6.1.1 Shpërndarja gjeografike e veprave nga urrejtja	27
6.1.2 Përgjigja e Ministrisë së Punëve të Brendshme ndaj krimeve të urrejtjes dhe akteve të gjuhës së urrejtjes	28
6.2 Prokuroria Publike	29
6.2.1 Përgjigja e PP-së ndaj krimit nga urrejtja, përfshirë aktet e gjuhës së urrejtjes- praktikat hetimore	29
6.2.2 Normat e rasteve të proceduara dhe akuzat	32
6.2.3 Analiza e akuzave	33
7. Rezultatet gjyqësore dhe praktika e shqiptimit të dënimeve	37
7.1 Vendimet gjyqësore sipas fushës dhe veprës penale	37
7.2 Vendime gjyqësore të bazuara në motivim të njëanshëm	39
7.3 Epilogët gjyqësorë	40
7.4 Vendimet gjyqësore dhe dënime të shqiptuara	42
7.5 Analiza e vendimeve gjyqësore në lidhje me gjuhën e urrejtjes	44
7.5.1 Bindja politike	46
7.5.2 Përkatësia etnike	47
7.5.3 Përkatësia nacionale	49
7.5.4 Religjioni ose bindja fetare	50
7.5.5 Orientimi seksual	51
7.5.6 Gjinia	52
7.5.7 Karakteristika të tjera të mbrojtura	52

7.5.8 Shënime përfundimtare	53
7.6 Analiza e vendimeve gjyqësore në lidhje me krimin nga urrejtja	55
7.6.1 Përkatësia etnike	57
7.6.2 Gjinia	58
7.6.3 Orientimi seksual	59
7.6.4 Përkatësia nacionale	59
7.6.5 Karakteristika të tjera	60
7.6.6 Shënime përfundimtare	61
8. Sfidat dhe mospërputhjet në zbatimin e legjislacions	62
8.1. Forcimi i kornizës ligjore dhe përkufizime	64
8.2. Rritja e ndërgjegjësimit dhe edukimit publik	67
8.3. Zgjerimi i sistemit për mbrojtjen e viktimave dhe ndihmë juridike	70
9. Konkluzion	74
10. Rekomandime	76
10.1. Rekomandime për krimin nga urrejtja	76
10.2. Rekomandime në lidhje me gjuhën e urrejtjes të kriminalizuar	77
Bibliografi dhe burime	79
Shkurtesat	84
Rezyme	86

1. Hyrje

Qëllimi kryesor i kësaj analize ishte vlerësimi i efektivitetit të legjislacionit për veprat penale të urrejtjes dhe gjuhën e urrejtjes të kriminalizuar, vlerësimi i zbatimit të tij nga autoritetet hetimore dhe gjykatat, si dhe identifikimi i boshllëqeve në zbatimin dhe propozimi i rekomandimeve për përmirësim. Analiza mbulon periudhën nga janari 2019 deri në qershor 2024, duke u përqendruar në rezultatet e ndjekjes penale dhe gjyqësore të veprave penale nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes të kriminalizuar për këtë periudhë. Shtrirja gjeografike e studimit është kombëtare, me fokus në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Të dhënat janë siguruar nga Ministria e Punëve të Brendshme, prokuroritë publike dhe gjykatat themelore dhe të apelit në vend.

Në vitin 2019, hynë në fuqi ndryshimet në Kodin penal që përcaktuan termin veprë penale nga urrejtja dhe u ndryshuan dhe u plotësuan shumë dispozita ligjore për të përfshirë krimet nga urrejtja si një rrethanë rënduese gjatë shqiptimit të dënimit. Këto ndryshime shënojnë fillimin e shkallës kohore të kësaj analize. Afati kohor pesëvjeçar ofron një bazë solide për vlerësimin e tendencave, sfidave dhe efikasitetit të përgjithshëm në zbatimin e legjislacionit.

Kjo analizë zbaton një metodë të kombinuar, duke integruar të dhënat sasiore për rastet e raportuara dhe rezultatet gjyqësore. Duke analizuar të drejtën ndërkombëtare dhe kombëtare, praktikën gjyqësore, statistikën dhe rezultatet procedurale, analiza synon të sigurojë një vlerësim gjithëpërfshirës se sa legjislacion po zbatohet drejt trajtimit të veprave penale nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes të kriminalizuar në praktikë.

Kjo qasje e bazuar në prova ka për qëllim të ofrojë njohuri për politikëbërësit, profesionistët ligjorë dhe grupet e përfaqësimit. Duke theksuar fushat e suksesshme dhe duke identifikuar boshllëqet e zbatimit, analiza është krijuar për të përmirësuar efektivitetin e parandalimit dhe ndjekjes penale të veprave penale nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes të kriminalizuar. Qëllimi është të kontribuohet në një kornizë ligjore më të fortë dhe mekanizma më efektivë të zbatimit, duke përmirësuar mbrojtjen e individëve nga veprat penale të motivuara nga urrejtja.

2. Metodologjia e hulumtimit dhe burimet e të dhënave

Kjo analizë ndjek një qasje me metodë të përzier, duke integruar të dhëna cilësore dhe sasiore për të siguruar një vlerësim gjithëpërfshirës të ndjekjes dhe procedimit penal të veprave penale nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes të kriminalizuar në Maqedoninë e Veriut. Kjo metodologji mundëson vlerësimin e detajuar të kuadrit ligjor dhe zbatimin e tij në praktikë nga institucionet përkatëse.

Të dhënat janë siguruar nga burime zyrtare, duke përfshirë Ministrinë e Punëve të Brendshme, prokuroritë publike dhe gjykatat themelore dhe të apelit. Këto institucione

dorëzuan të dhëna për lëndët nga janari 2019 deri në qershor 2024, duke u përqendruar në incidentet që lidhen me veprat penale nga urrejtja dhe gjuhën e urrejtjes, rezultatet e hetimeve dhe procedurave gjyqësore. Të dhënat u analizuan për të përcaktuar tendencat në raportim, ndjekje penale dhe sanksionim.

Të dhënat cilësore u mbledhën përmes analizës së statistikave, vendimeve të prokurorisë publike, vendimeve gjyqësore dhe ndryshimeve përkatëse ligjore, përfshirë përmes prizmit të të drejtës dhe standardeve ndërkombëtare. Përveç kësaj, u zhvilluan intervista me profesionistë ligjorë nga Ministria e Drejtësisë, Komisioni Shtetëror për Kompensimin e Viktimave të Krimeve të Dhunshme, prokurorë publikë dhe gjyqtarë me qëllim të kuptimit më të mirë të sfidave dhe sukseseve praktike në zbatimin e legjislacionit për krimet nga urrejtja.

Të dhënat e grumbulluara nga mbi 30 institucione gjyqësore iu nënshtruan një analize statistikore përshkruese për kuantifikimin e tyre në lidhje me numrin e rasteve të raportuara, matjen e sanksioneve penale dhe llojet e krimeve të kryera. U krye gjithashtu një analizë e përmbajtjes së mbi 70 aktakuzave dhe vendimeve gjyqësore dhe teksteve ligjore për të vlerësuar se si gjykatat interpretojnë dhe zbatojnë ligjet për veprat penale nga urrejtja dhe për gjuhën e urrejtjes. Analiza u përqendrua në identifikimin e boshllëqeve të zbatimit dhe fushat ku dispozitat ligjore janë zbatuar me sukses.

Në këtë analizë, termat “krim nga urrejtja” dhe “vepër penale nga urrejtja” përdoren në mënyrë të ndërsjellë dhe i referohen të njëjtit koncept të krimeve nga urrejtja. Megjithatë mund të ketë nuanca në terminologjinë ligjore, për qëllime të këtij studimi të dy termat tregojnë vepra penale të kryera me motiv paragjykimimi ose urrejtjeje ndaj individëve, grupeve ose pronës. Për më tepër, termi “vepra nga urrejtja” përdoret për të mbuluar të gjitha format e aktiviteteve kriminale të motivuara nga urrejtja, përfshirë gjuhën e urrejtjes dhe krimet nga urrejtja. Ky term i përgjithshëm përdoret kur konsiderohen motivime të njëanshme në lidhje me sanksionimin e tyre në legjislacionin penal kombëtar.

Hulumtimi u përball me kufizime të caktuara, kryesisht për shkak të mungesës së një mekanizmi qendror të grumbullimit të të dhënave për veprat penale nga urrejtja, gjë që rezultoi në marrjen e të dhënave të ndryshme. Disa nga prokuroritë (13) dhe gjykatat (6) dorëzuan të dhëna sipas veprave penale të kërkuara, ndërsa të tjerët (8 nga prokuroritë dhe 8 nga gjykatat) raportuan vetëm numrin e përgjithshëm të rasteve të regjistruara. 9 prokurori dhe 14 gjykata deklaruan se nuk kishin asnjë lëndë që lidhej me veprat penale nga urrejtja. Vetëm një numër i vogël institucionesh dërguan kopje të aktakuzave dhe vendimeve gjyqësore. Në pjesën më të madhe, përgjigjet kthyese përmbanin vetëm numrin e regjistrimit të lëndëve, ndërsa kontrolli shtesë tregoi se kryesisht nuk bëhet fjalë për vepra penale nga urrejtja. Për të kapërcyer një kufizim të tillë, u krye një hulumtim i gjerë përmes bazës së të dhënave të vendimeve në dispozicion përmes portalit gjyqësor www.sud.mk. Në këtë mënyrë, u shqyrtuan mbi 100 vendime, përmes të cilave u identifikuan dhe përpunuan 64 aktgjykime në fushat e krimit nga urrejtja dhe të gjuhës së urrejtjes për qëllime të kësaj analize.

3.

Historiku dhe konteksti i veprave nga urrejtja

Trajtimi efektiv i krimit nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes jo vetëm që nënkupton legjislacion të mirë, por edhe kuptim të plotë të kontekstit historik, kulturor dhe ligjor në të cilin ndodhin dhe trajtohen këto fenomene. Për të arritur këtë, është e nevojshme të merret parasysh se si këto fenomene kanë evoluar gjatë gjithë historisë, si dhe roli i të drejtës ndërkombëtare dhe legjislacioneve kombëtare në përcaktimin dhe rregullimin e saj. Ky kapitull shqyrton rrënjët historike të krimit nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes, duke ndjekur pikat kryesore në zhvillimin ligjor të këtyre koncepteve. Përveç kësaj, merret në konsideratë roli i organizatave ndërkombëtare dhe dokumentet e tyre që përcaktojnë standardet dhe rekomandimet për trajtimin e këtyre formave të sjelljes kriminale. Ky rishikim siguron bazën për një kuptim më të thellë të kontekstit ligjor kombëtar në të cilin zbatohen masat për mbrojtje kundër krimit nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes, si dhe nevojën për përmirësimin e tyre të vazhdueshëm në përputhje me standardet moderne ndërkombëtare.

3.1 Pasqyrë e shkurtër historike e kornizës ligjore për krimet nga urrejtja

Veprat penale të motivuara nga urrejtja kanë qenë pjesë e historisë njerëzore për shekuj me radhë dhe kryesisht u drejtohen individëve bazuar në racën, fenë ose tiparet e tjera të identitetit të tyre. Përndjekja, pogromet dhe spastrimi etnik gjatë gjithë historisë kanë qenë shembuj të mrekullueshëm të akteve të motivuara nga urrejtja, ndërsa pas tmerreve të Holokaustit dhe përgjigjes ligjore përmes procesit të Nurembergut, sistemet ligjore evropiane hodhën themelet për rregullimin e tyre të mëtejshëm ligjor. Gjuha e urrejtjes në legjislacionin kombëtar u kriminalizua për herë të parë në vitin 1951, përmes Kodit penal të Republikës Popullore Federale të Jugosllavisë.¹ Neni 119 ka përcaktuar se “Kushdo që me propagandë ose në ndonjë mënyrë tjetër provokon ose nder urrejtje ose mosmarrëveshje kombëtare, racore dhe fetare midis popujve dhe kombësive që jetojnë në Republikën Popullore Federale të Jugosllavisë, dënohet me burgim të rreptë deri në pesëmbëdhjetë vjet”.

Korniza ligjore për përballje me veprat e motivuara nga urrejtja në Shtetet e Bashkuara filloi në vitet 1960 gjatë Lëvizjes për të Drejtat Civile. Në vitin 1968, Kongresi miratoi Ligjin për të drejtat civile, me dispozita për mbrojtjen e të drejtave civile në bazë të racës, fesë dhe origjinës kombëtare.² Në vitin 1990, Ligji për statistika për krimin nga urrejtja mandatoi grumbullimin e të dhënave për krimet e motivuara nga paragjykimi.³

¹ “Fleta zyrtare e RFPJ” nr. 13/1951, në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/D197D76C64C443FB9C5F1CD1C0DAE760.pdf>

² Në dispozicion në: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-82/pdf/STATUTE-82-Pg73.pdf>.

³ Në dispozicion në: <https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2017/resource-pages/hate-crime-statistics-act.pdf> (në anglisht).

Ligji për parandalimin e krimit nga urrejtja i Matthew Shepard dhe James Byrd Jr. i vitit 2009 zgjeroi përkufizimin e krimit nga urrejtja duke përfshirë gjininë, orientimin seksual, identitetin gjinor dhe aftësinë e kufizuar.⁴

Si pjesë e përpjekjeve të saj për luftë kundër veprave të motivuara nga urrejtja, Gjermania prezantoi Volksverhetzung ("nxitje e urrejtjes") sipas nenit 130 të Kodit penal gjerman në vitin 1960.⁵ Ky ligj është ndryshuar disa herë që atëherë, veçanërisht në vitet 1990, për të zgjeruar fushëveprimin e tij për të përfshirë kriminalizimin e nxitjes së urrejtjes kundër pjesëve të popullsisë në bazë të racës, fesë, etnisë ose kombësisë. Mbretëria e Bashkuar ishte ndër vendet e para evropiane që miratoi ligj për veprat e motivuara nga urrejtja. Ligji për rendin publik i vitit 1986 paraqiti dispozita kundër nxitjes së urrejtjes racore, të cilat më vonë u zgjeruan për të mbuluar si urrejtjen fetare ashtu edhe orientimin seksual përmes ndryshimeve në 2006.⁶ Ky ligj është një nga shembujt më të hershëm të legjislacionit kombëtar që ka të bëjë drejtpërdrejt me lidhjen midis gjuhës së urrejtjes dhe krimit nga urrejtja.

3.2 E drejta dhe standardet ndërkombëtare

Gjatë analizimit të legjislacionit për krimin nga urrejtja dhe gjuhën e urrejtjes të kriminalizuar, është thelbësore të merret parasysh konteksti më i gjerë ndërkombëtar që formëson zgjidhjet kombëtare. Konventa të ndryshme ndërkombëtare dhe instrumente të të drejtës së butë (soft-law) ofrojnë udhëzime se si shtetet duhet t'i zgjidhin këto çështje.

3.2.1 Kombet e Bashkuara

Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor (ICERD), e miratuar nga OKB-ja në vitin 1965,⁷ është një nga instrumentet më të hershme ndërkombëtare e cila u bën thirrje shteteve anëtare të sanksionojnë gjuhën e urrejtjes dhe dhunën e motivuar racore. Nëpërmjet nenit 4 të kësaj Konvente, Shtetet Anëtare janë të detyruara të kriminalizojnë të gjitha format e propagandës dhe organizatave që nxisin urrejtjen racore, si dhe aktet e nxitjes së diskriminimit dhe dhunës racore. Gjithashtu, konventa bën thirrje për ndalimin e çdo deklarate që nxit urrejtje racore. Përveç kësaj, neni 6 kërkon që shtetet të sigurojnë mjete juridike për viktimat e akteve të tilla.

Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike (ICCPR) i vitit 1966,⁸ përmes nenit 20, i detyron shtetet të ndalojnë me ligj të gjitha aktet e urrejtjes kombëtare, racore ose fetare që përbëjnë nxitje për diskriminim, armiqësi ose dhunë. Kjo dispozitë është krijuar për të mbrojtur individët nga gjuha e urrejtjes duke balancuar lirinë e shprehjes të përmendur në nenin 19. Shtetet janë të detyruara të ndërmarrin masa ligjore për të

⁴ Në dispozicion në: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/senate-bill/909/text>

⁵ Në dispozicion në: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html (anglisht)

⁶ Në dispozicion në: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64> (anglisht).

⁷ Në dispozicion në: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cerd.pdf> (anglisht)

⁸ Në dispozicion në: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf> (anglisht)

parandaluar gjuhën që nxit urrejtje dhe kërcënon rendin publik ose të drejtat individuale. Është e rëndësishme që ky nen të theksojë se gjuha e urrejtjes shkon përtej shprehjes së thjeshtë dhe i referohet gjuhës që nxit veprime ose qëndrime të dëmshme ndaj grupeve të caktuara.

Konventa e vitit 1979 për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW)⁹ përqendrohet në eliminimin e diskriminimit ndaj grave në të gjitha sferat e jetës. Konventa angazhon shtetet të marrin masa kundër diskriminimit, duke përfshirë miratimin e ligjeve për të siguruar barazinë midis burrave dhe grave. Ndërsa nuk përqendrohet në mënyrë specifike në gjuhën e urrejtjes ose krimin nga urrejtja, neni 5 ka të bëjë me modelet kulturore dhe stereotipat, duke theksuar nevojën për të eliminuar paragjykimet dhe praktikën e bazuar në idenë e inferioritetit të grave ose roleve gjinore të stereotipizuara, të cilat mund të kontribuojnë në gjuhën e urrejtjes ose veprimet diskriminuese.

Plani i veprimit i Rabatit për vitin 2012,¹⁰ hartuar nga Zyra e Komisionarit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut (OHCHR), ofron një kornizë për balancimin e lirisë së shprehjes me nevojën për luftë kundër gjuhës së urrejtjes dhe krimin nga urrejtja. Ai përcakton kriteret për të përcaktuar se kur gjuha e urrejtjes duhet të ndalohej me ligj, me fokus në nxitjen e dhunës, armiqësisë ose diskriminimit. Plani thekson nevojën për standarde të qarta ligjore, mekanizma zbatimi dhe edukim publik për të trajtuar gjuhën e urrejtjes duke mbrojtur lirinë e shprehjes.

3.2.2 Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE)

Vendimi nr. 9/09 i Këshillit Ministror të OSBE-së, i vitit 2009¹¹ është dokumenti kryesor i kësaj organizate që përqendrohet në luftën kundër krimit nga urrejtja duke inkurajuar miratimin e legjislacionit gjithëpërfshirës që njeht motivin e paragjykit si rrethanë rëndëse. Vendimi thekson rëndësinë e mbledhjes sistematike të të dhënave, duke kërkuar nga qeveritë të mbledhin dhe raportojnë të dhëna për krimin nga urrejtja. Për më tepër, bën thirrje për ofrimin e mbështetjes për viktimat, duke përfshirë ndihmën juridike dhe shërbimet e përshtatura. Vendimi gjithashtu thekson nevojën për aktivitete për ngritjen e kapaciteteve, përmes trajnimit të autoriteteve për ndjekje penale dhe autoriteteve gjyqësore për të identifikuar, hetuar dhe ndjekur penalisht në mënyrë efektive krimin nga urrejtja.

Vendimet nr. 12/04¹² dhe 4/13¹³ të Këshillit Ministror të OSBE-së, të vitit 2004 dhe 2013 respektivisht, nënvizojnë angazhimin e OSBE-së për të trajtuar krimin nga urrejtja të drejtuar kundër komunitetit hebre, rom dhe sinti. Ata theksojnë nevojën për grumbullim më të mirë të të dhënave, duke u bërë thirrje shteteve të dokumentojnë më plotësisht incidentet e dhunës dhe diskriminimit. Për më tepër, vendimi kërkon trajnimin e nëpunësve për zbatim të ligjit për njohjen dhe reagimin efikas ndaj krimeve të motivuara

⁹ Në dispozicion në: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cedaw.pdf> (anglisht)

¹⁰ Në dispozicion në: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Rabat_draft_outcome.pdf (anglisht)

¹¹ Në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf> (anglisht)

¹² Në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/7/23133.pdf> (anglisht)

¹³ Në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/1/109340.pdf> (anglisht)

nga paragjykimi kundër hebrenjve, romëve dhe sintive, duke nxitur besim më të madh midis këtyre komuniteteve dhe autoriteteve. Gjithashtu promovohet bashkëpunimi me shoqërinë civile, duke siguruar që shërbimet për mbështetjen e viktimave të jenë në dispozicion dhe që sfidat unike me të cilat përballen këto komunitete të merren parasysh gjatë trajtimit të krimit nga urrejtja.

Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR) luan një rol kyç në monitorimin, raportimin dhe mbështetjen e zhvillimit të ligjeve efektive për krimin nga urrejtja në shtetet pjesëmarrëse të OSBE-së. ODIHR ofron trajnime për autoritetet e prokurorisë, ndihmon në përmirësimin e grumbullimit të të dhënave të krimit nga urrejtja dhe publikon raporte vjetore mbi incidentet e krimit nga urrejtja.¹⁴ Gjithashtu ofron burime praktike për të ndihmuar qeveritë dhe shoqërinë civile në trajtimin e krimit nga urrejtja.¹⁵

3.2.3 Këshilli i Evropës

Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ) e vitit 1950¹⁶ mbron të drejtat themelore, duke përfshirë lirinë e shprehjes. Neni 10 përcakton të drejtën e lirisë së shprehjes, por lejon kufizime në këtë liri për të parandaluar gjuhën e urrejtjes dhe për të mbrojtur të drejtat e të tjerëve. Neni 14 ndalon diskriminimin në gëzimin e të drejtave dhe lirive të përcaktuara në Konventë. Ndërsa nuk përqendrohet në mënyrë eksplicite në gjuhën e urrejtjes ose krimin nga urrejtja, këto nene përfshijnë masa ligjore kundër gjuhës së urrejtjes dhe sjelljes diskriminuese duke ruajtur një ekuilibër me lirinë e shprehjes.

Konventa Kuadër për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare e vitit 1995¹⁷ është një instrument kyç që synon mbrojtjen e të drejtave të pakicave kombëtare. Megjithëse nuk kriminalizon në mënyrë eksplicite veprat nga urrejtja, Konventa i detyron shtetet të lejojnë që personat që i përkasin pakicave kombëtare të mos i nënshtrohen diskriminimit dhe të mund të ruajnë kulturën, gjuhën dhe fenë e tyre. Konventa thekson rëndësinë e promovimit të respektit dhe mirëkuptimit të ndërsjellë, që në mënyrë indirekte mbështet përpjekjet për të luftuar gjuhën e urrejtjes dhe krimin nga urrejtja duke nxitur gjithpërfshirjen dhe tolerancën.

Konventa e vitit 2001 për krimin kibernetik¹⁸ është traktati i parë ndërkombëtar për tu përballur me krimet nga urrejtja të kryera përmes internetit dhe rrjeteve të tjera kompjuterike. Konventa përqendrohet në kriminalizimin e aktiviteteve siç janë qasja e paligjshme në sisteme dhe ndërhyrja në të dhëna. Protokoli shtesë i vitit 2003 i zgjeron këto dispozita duke kriminalizuar aktet raciste dhe ksenofobike të kryera përmes sistemeve kompjuterike, duke përfshirë përhapjen e materialit racist ose ksenofob, kërcënimet dhe fyerjet në bazë të racës, etnisë ose fesë. Protokoli i detyron shtetet të mirato-

¹⁴ <https://hatecrime.osce.org/participating-states>(anglisht)

¹⁵ Në dispozicion në : <https://www.osce.org/resources/publications> (anglisht)

¹⁶ Në dispozicion në: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng (anglisht)

¹⁷ Në dispozicion në: <https://rm.coe.int/168007cdac> (anglisht)

¹⁸ Në dispozicion në: <https://rm.coe.int/1680081561> (anglisht)

jnë legjislacionin kombëtar për përballje me gjuhën e urrejtjes dhe krimin nga urrejtja të kryera përmes platformave digjitale.

Rekomandimi i përgjithshëm politik nr. 7 i vitit 2002 i lëshuar nga Komisioni Evropian kundër Racizmit dhe Intolerancës (ECRI),¹⁹ ofron udhëzime për promovimin e legjislacionit kombëtar për të luftuar racizmin dhe diskriminimin racor. Ai rekomandon në mënyrë specifike kriminalizimin e gjuhës së urrejtjes dhe krimeve të urrejtjes, veçanërisht kur ato përfshijnë nxitjen e dhunës, urrejtjes ose diskriminimit. Rekomandimi mbron kornizat e fuqishme ligjore, masat për mbrojtjen e viktimave dhe fushatat e ndërgjegjësimit publik me qëllim parandalimin e përhapjes së ideologjive raciste dhe sigurimin e ndjekjes penale efektive të krimit nga urrejtja.

Rekomandimi CM/Rec(2022)16²⁰ ka të bëjë me shqetësimet në rritje në lidhje për gjuhën e urrejtjes, veçanërisht në epokën digjitale, dhe ofron udhëzime gjithëpërfshirëse për Shtetet Anëtare për t'u përballur me këtë problem. Rekomandimi thekson nevojën për një qasje të ekuilibruar, duke siguruar që gjuha e urrejtjes të parandalohet në mënyrë efektive duke siguruar mbrojtjen e lirisë së shprehjes. Rekomandimi u bën thirrje Shteteve Anëtare të miratojnë korniza ligjore që kriminalizojnë gjuhën e urrejtjes kur ajo nxit dhunë, armiqësi ose diskriminim dhe t'i zbatojnë ligjet me dënime të qarta dhe parandaluese. Rekomandimi gjithashtu thekson rëndësinë e masave parandaluese, duke përfshirë fushatat e edukimit publik, trajnimit për autoritetet e ndjekjes dhe bashkëpunimin me shoqërinë civile dhe platformat online për të luftuar gjuhën e urrejtjes. Vëmendje e veçantë i është kushtuar gjuhës së urrejtjes në internet, duke u bërë thirrje platformave të internetit të veprojnë me shpejtësi në heqjen e përmbajtjes së paligjshme duke nxitur një mjedis digjital gjithëpërfshirës.

Rekomandimi CM/Rec(2024)4²¹ ka për qëllim luftimin e krimit nga urrejtja dhe forcimin e sistemeve për mbështetjen e viktimave. Ky rekomandim u bën thirrje Shteteve Anëtare të forcojnë kornizat e tyre ligjore duke njohur elementin e urrejtjes si rrethanë rënduese ose si pjesë thelbësore e veprave penale specifike. Gjithashtu thekson rëndësinë e mbështetjes së specializuar për viktimat, duke siguruar qasjen e tyre në ndihmë dhe shërbime ligjore, veçanërisht për grupet e cënueshme siç janë fëmijët dhe të rinjtë. Prioritet është trajnimi i autoriteteve të prokurorisë, me fokus në njohjen e treguesve të paragjykitimit dhe krijimin e hetuesve dhe prokurorëve të specializuar për krimin nga urrejtja. Për më tepër, rekomandimi thekson nevojën për mekanizma të përmirësuar për mbledhje dhe raportim të të dhënave, duke u bërë thirrje shteteve të bashkëpunojnë me shoqërinë civile dhe të sigurojnë gjithëpërfshirje në hapësirat online dhe offline.

¹⁹ Në dispozicion në: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5aae> (në anglisht)

²⁰ Në dispozicion në: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955 (anglisht)

²¹ Në dispozicion në: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680af9736 (anglisht)

3.2.4 Bashkimi Evropian (BE)

Vendimi Kornizë i BE-së 2008/913/ ÇBD²² është një instrument legjislativ kryesor që i detyron Shtetet Anëtare të BE-së të luftojnë disa forma të gjuhës së urrejtjes dhe krimit nga urrejtja. Ai kriminalizon nxitjen publike të dhunës ose urrejtjes në bazë të racës, ngjyrës së lëkurës, fesë ose origjinës kombëtare. Ky vendim kërkon që Shtetet Anëtare të sigurojnë dënime efektive dhe të marrin masat e nevojshme për të promovuar parandalimin dhe ndërgjegjësimin për krimet nga urrejtja. Për më tepër, Karta e të Drejtave Themelore²³ e Bashkimit Evropian e vitit 2000 përforcon rëndësinë e barazisë dhe mosdiskriminimit në të gjitha Shtetet Anëtare.

Direktiva për të Drejtat e Viktimave (2012/29/BE)²⁴ synon të sigurojë që të gjitha viktimat, përfshirë ato të krimit nga urrejtja, të trajtohen me respekt dhe të marrin mbështetjen, mbrojtjen dhe qasjen e duhur në drejtësi. Sipas Direktivës, viktimat e krimit nga urrejtja, për shkak të natyrës së veprës penale të motivuar nga paragjykimi, mund të kenë nevojë për shërbime të specializuara mbështetëse. Direktiva kërkon që vlerësimet individuale të viktimave të identifikojnë nevoja specifike, duke përfshirë mbështetjen psikologjike, masat e sigurisë dhe pjesëmarrjen në procedurat gjyqësore.

Kodi i sjelljes i BE-së i vitit 2016 për trajtimin e gjuhës së urrejtjes së paligjshme në internet²⁵ është një marrëveshje vullnetare midis Komisionit Evropian dhe kompanive të mëdha të teknologjisë si Facebook, Twitter (H) dhe YouTube. Ai i detyron këto platforma të shqyrtojnë dhe të heqin gjuhën e paligjshme të urrejtjes brenda 24 orëve nga marrja e njoftimit. Kodi synon të kundërshtojë përhapjen e përmbajtjes raciste, ksenofobike dhe diskriminuese në internet duke nxitur bashkëpunimin midis qeverive, shoqërisë civile dhe sektorit privat, duke promovuar transparencën dhe edukimin e përdoruesve për të trajtuar gjuhën e urrejtjes, duke zbatuar në të njëjtën kohë respektin për lirinë e shprehjes.

Akti për shërbime digjitale (DSA) i vitit 2022,²⁶ është një kornizë kryesore rregullatore në BE që ka të bëjë me përmbajtjen e paligjshme në internet, përfshirë gjuhën e urrejtjes. Ai vendos detyrime të rrepta për platformat e mëdha në internet për të hequr shpejt gjuhën e paligjshme të urrejtjes, prezanton transparencë në praktikën e moderimit të përmbajtjes dhe mandaton kryerjen e vlerësimeve të rrezikut në mënyrë që të minimizohet dëmi. Akti gjithashtu parashikon dënime për mosrespektim dhe detyron raportim të rregullt për heqjen e përmbajtjes së dëmshme. Kjo rregullativë forcon përgjegjësinë dhe krijon një hapësirë digjitale më të sigurt.

²² Në dispozicion në: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913> (në anglisht)

²³ Në dispozicion në: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT> (anglisht)

²⁴ Në dispozicion në: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029> (në anglisht)

²⁵ Në dispozicion në: https://commission.europa.eu/document/download/551c44da-baae-4692-9e7d-52d20c04e0e2_en (në anglisht)

²⁶ Në dispozicion në: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065> (në anglisht)

4.

Nocioni i gjuhës së urrejtjes të kriminalizuar dhe krimit nga urrejtja

Në kontekstin e kornizave ligjore për përballje me diskriminimin dhe dhunën, konceptet e krimit nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes janë të një rëndësie të konsiderueshme. Gjuha e urrejtjes përfshin shprehje që nxisin urrejtje, diskriminim ose dhunë ndaj grupeve të caktuara, shpesh në diskursin publik ose në media. Nga ana tjetër, krimi nga urrejtja i referohet krimeve të motivuara nga paragjykimi ndaj identitetit të një individi, duke përfshirë karakteristika të tilla si raca, feja, orientimi seksual, përkatësia etnike, etj. Këto vepra penale jo vetëm që dëmtojnë individët, por gjithashtu kërcënojnë kohezionin social dhe sigurinë publike, duke çuar në implikime më të gjera shoqërore. Megjithëse të dy termat janë të lidhur dhe kanë bazë të përbashkët në trajtimin e paragjykrimeve dhe intolerancës, ato ndryshojnë në përkufizimet e tyre ligjore, implikimet dhe kontekstet në të cilat zbatohen. Kuptimi i këtyre dallimeve është thelbësor për zhvillimin e masave dhe politikave efektive ligjore për të promovuar kohezionin social.

4.1 Gjuha e urrejtjes e kriminalizuar

Nuk ka një përkufizim të pranuar botërisht për konceptin e gjuhës së urrejtjes. Dallimet në sistemet kulturore dhe ligjore të vendeve të ndryshme rezultojnë me ndryshime në atë që llogaritet si gjuhë e urrejtjes. Në disa juridiksione, mund të përkufizohet si shprehje publike që nxit dhunë ose diskriminim në bazë të racës, fesë, orientimit seksual ose karakteristikave të tjera personale, ndërsa në të tjerat, gjuha e urrejtjes mund të përfshijë forma më të gjera të agresionit verbal. Qëndrimet shoqërore ndaj gjuhës së urrejtjes janë gjithashtu të ndryshme, me disa që e shohin atë si një kërcënim për të drejtat themelore të njeriut dhe harmoninë sociale, ndërsa të tjerët e vendosin atë në kontekstin e lirisë së shprehjes dhe besojnë se kufizimet duhet të jenë minimale.

Gjuha e urrejtjes ndryshon nga format e tjera të fjalës në qëllimin e saj për të nxitur urrejtje, diskriminim ose dhunë ndaj grupeve të caktuara për shkak të karakteristikave të tyre të identitetit. Një numër sistemesh ligjore kanë miratuar ligje të veçanta që kriminalizojnë gjuhën e urrejtjes dhe sanksionimi i saj shpesh bazohet në faktin nëse shprehja ka për qëllim të shkaktojë dëm ose dhunë të vërtetë. Njohja e gjuhës së urrejtjes mund të përfshijë analizimin e kontekstit të shprehjes, qëllimit të folësit, si dhe efektet në publikun e synuar.

Rekomandimi i Këshillit të Evropës CM/Rec(2022)16 përcakton gjuhën e²⁷ urrejtjes si të gjitha llojet e shprehjes që nxisin, promovojnë, përhapin ose justifikojnë dhunën, urrejtjen ose diskriminimin ndaj një individi ose grupi njerëzish, ose që i poshtërojnë ata për shkak të karakteristikave ose statusit të tyre personal real ose të atribuar, të tilla si raca, ngjyra, gjuha, feja, kombësia, origjina kombëtare ose etnike, mosha, aftësia e kufizuar, gjinia, identiteti gjinor dhe orientimi seksual.

²⁷ Supranote 20.

4.2 Krimi nga urrejtja

Në mënyrë të ngjashme me gjuhën e urrejtjes dhe konceptin e krimit nga urrejtja, nuk ka një përkufizim të pranuar botërisht. Dallimet në kontekstet kulturore, sociale dhe ligjore çojnë në perceptime të ndryshme të asaj që përbën krim nga urrejtja, shpesh të ndikuar nga historitë, vlerat dhe përvojat lokale të diskriminimit dhe dhunës. Disa vende mund t'i japin përparësi racës dhe etnisë si motivues kryesor të krimeve të urrejtjes, ndërsa të tjerët mund të theksojnë fenë, orientimin seksual ose aftësinë e kufizuar. Ky dallim ndërlikon përpjekjen për të krijuar korniza ligjore të qëndrueshme, pasi përkufizimet mund të ndryshojnë jo vetëm midis kombeve, por edhe brenda komuniteteve. Për më tepër, qëndrimet shoqërore ndaj krimit nga urrejtja mund të ndryshojnë ndjeshëm, me disa që i shohin ato si vepra të rënda që kërcënojnë kohezionin shoqëror, ndërsa të tjerët mund t'i perceptojnë ato si incidente të izoluar ose të zvogëlojnë rëndësinë e tyre.

Krimet e urrejtjes shpesh dallohen nga krimet e tjera nga motivimi i tyre dhe implikimet më të gjera shoqërore. Këto krime jo vetëm që dëmtojnë viktimat individuale, por gjithashtu kërcënojnë kohezionin e komunitetit dhe kontribuojnë në një atmosferë frike midis grupeve të prekura. Identifikimi i krimit nga urrejtja shpesh bazohet në njohjen e "treguesve specifikë të paragjykimit". Këto tregues mund të përfshijnë natyrën e krimit, identitetin e viktimës dhe rrethanat që lidhen me incidentin. Për shembull, grafiti, ngacmimi verbal ose shënjestrimi i vendeve fetare mund të sinjalizojnë motivimin e paragjykimit. Shumë sisteme ligjore ofrojnë dënime më të ashpra për krimet nga urrejtja në krahasim me veprime të ngjashme pa motivim paragjykes. Kjo pasqyron njohjen se krimet nga urrejtja janë më të dëmshme për shkak të qëllimit dhe ndikimit të tyre në shoqëri.

OSBE-ja e përcakton krimin e urrejtjes si krim që motivohet nga paragjykimi ndaj karakteristikave të caktuara të individëve ose grupeve. Në veçanti, krimi nga urrejtja përfshin dy elemente kryesore: duhet të përbëjë vepër penale sipas legjisllacionit penal dhe duhet të kryhet për shkak të motivimit të njëanshëm,²⁸ që do të thotë se veprimet e kryerësit ndikohen nga paragjykimet ndaj disa prej tipareve të identitetit të viktimës (raca, etnia, feja, orientimi seksual, etj.). Ky përkufizim thekson se krimet nga urrejtja nuk lidhen vetëm me ndjenjat e kryerësit, por burojnë nga paragjyke më të gjera shoqërore dhe mund të jenë në shënjestër të individëve ose pronave që lidhen me komunitetet e marginalizuara.

Rekomandimi i Këshillit të Evropës CM/Rec(2024)4 përcakton²⁹ krimin e urrejtjes si një krim të kryer me një element të urrejtjes bazuar në një ose më shumë karakteristika ose status personal të vërtetë ose të perceptuar (të atribuuar), ku: a. "urrejtja" përfshin paragjykimin ose përbuzjen dhe b. "karakteristikat ose statusi personal" përfshijnë, por nuk kufizohet në, racën, ngjyrën, gjuhën, fenë, kombësinë, origjinën kombëtare ose etnike, moshën, aftësinë e kufizuar, seksin, gjininë, orientimin seksual, identitetin dhe shprehjen gjinore dhe karakteristikat seksuale.

²⁸ Shih p.sh. "Të kuptojmë krimin nga urrejtja", f. 7, 2015, në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/3/104168.pdf> dhe "Trajtimi i krimit nga urrejtja: Udhëzues praktik", f. 21, 2015, në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/0/337141.pdf>.

²⁹ *Supranote 21.*

4.3 Diferencat midis gjuhës së urrejtjes dhe krimit nga urrejtja

Megjithëse gjuha e urrejtjes dhe krimi nga urrejtja shpesh shihen si koncepte të ndërlidhura, ato ndryshojnë në natyrën e tyre, përkufizimet ligjore dhe implikimet e tyre më të gjera shoqërore. Dallimi kryesor i referohet vetë natyrës së veprimit: gjuha e urrejtjes është verbale, e shkruar ose formë tjetër e shprehjes që synon nxitjen e urrejtjes, diskriminimit ose dhunës ndaj individëve ose grupeve, bazuar në karakteristikat e tyre të identitetit, të tilla si raca, feja, etnia, orientimi seksual, etj. Nga ana tjetër, krimi i urrejtjes është një krim fizik (lëndim trupor, dhunë, dëmtim i pronës, etj.) që motivohet nga paragjykimet ndaj karakteristikave personale të viktimës. Gjuha e urrejtjes mund të krijojë një atmosferë shoqërore që normalizon dhunën ndaj grupeve të cënueshme.

Gjuha e urrejtjes kryesisht përfshin dëmtime emocionale ose psikologjike përmes fjalëve ose simboleve që përhapin urrejtje, nxisin dhunë ose degradojnë grupe. Dëmtimi shpesh është indirekt dhe ndikon në ndjenjën e sigurisë dhe dinjitetit të njerëzve, edhe kur nuk ndodh asnjë dëm fizik i menjëhershëm. Krimet e urrejtjes, nga ana tjetër, nënkuptojnë dëmtime specifike, të tilla si dhuna fizike, dëmtimi i pronës ose krime të tjera që dëmtojnë drejtpërdrejt individët ose komunitetet. Ndikimi emocional shpesh amplifikohet përmes kërcënimit fizik ose dëmtimit aktual që është shkaktuar.

Dispozitat në legjislacionin për gjuhën e urrejtjes zakonisht zbatojnë një prag më të lartë për përgjegjësinë penale, sepse sistemet moderne ligjore synojnë të mbrojnë lirinë e fjalës. Shprehja zakonisht kriminalizohet vetëm nëse kalon një vijë të caktuar — siç është nxitja e drejtpërdrejtë e dhunës ose paraqitja e një kërcënimi real. Kriminalizimi i gjuhës së urrejtjes shpesh shihet si një masë parandaluese për të shmangur përshkallëzimin e dhunës ose krimit nga urrejtja. Gjuha e urrejtjes mund të jetë një tregues i hershëm i tensioneve që, nëse nuk zgjidhen, mund të çojnë në krime aktuale të urrejtjes. Nga ana tjetër, legjislacioni për krimin nga urrejtja është reaktiv, domethënë i referohet dhunës ose dëmit që ka ndodhur tashmë.

Për më tepër, gjuha e urrejtjes në sisteme të caktuara ligjore mund të sanksionohet vetëm kur shprehja bën thirrje të drejtpërdrejtë për dhunë ose diskriminim serioz, ndërsa krimi i urrejtjes përfshin një akt aktiv që tashmë shkakton dëme fizike ose materiale. Është e rëndësishme të theksohet se gjuha e urrejtjes mund të përfaqësojë një hap fillestar që çon në krimin e urrejtjes.

Ekziston gjithashtu një ndryshim në mënyrën e identifikimit të këtyre punimeve. Krimi nga urrejtja shpesh identifikohet përmes “treguesve të paragjykimet”, siç janë fyerjet verbale në një sulm fizik ose shënjestrimi i objekteve simbolike të lidhura me grupet minoritare. Nga ana tjetër, gjuha e urrejtjes zakonisht njihet duke analizuar përmbajtjen e shprehjes, qëllimet e folësit dhe efektet në audiencë.

5. Gjuha e urrejtjes dhe krimi nga urrejtja në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Në shoqërinë moderne multikulturore dhe multifetare të Republikës së Maqedonisë së Veriut, diversiteti mund të përfaqësojë një avantazh të rëndësishëm në ndërtimin e demokracisë. Megjithatë, këto dallime gjithashtu mund të krijojnë konflikte të mundshme duke zgjuar nacionalizmin radikal që mund të çojë në intensifikimin e tensioneve. Gjuha e urrejtjes nuk është vetëm një formë e komunikimit, por është gjithashtu një instrument i fuqishëm që mund të gjenerojë dhunë dhe të nxisë krim nga urrejtja. Kjo pjesë e analizës përqendrohet në gjuhën e urrejtjes dhe krimin nga urrejtja në Republikën e Maqedonisë së Veriut, duke parë tendencat e urrejtjes, kornizën ligjore, implikimet sociale dhe nevojën për masa proaktive në parandalimin e fenomeneve të tilla.

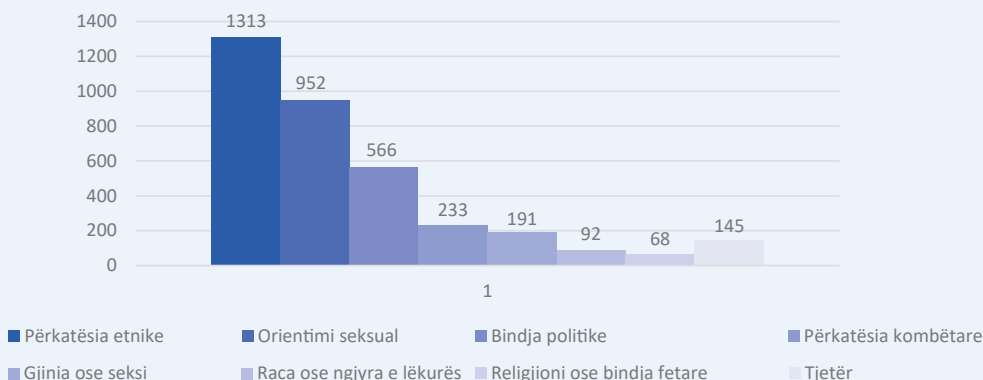
5.1 Trendi i gjuhës së urrejtjes

Në Maqedoninë e Veriut, gjuha e urrejtjes është një sfidë e rëndësishme duke pasur parasysh se më shumë komunitete jetojnë në vend. Incidentet e gjuhës së urrejtjes, veçanërisht ato që lidhen me tensionet politike dhe etnike, intensifikohen gjatë periudhave zgjedhore, në media dhe në rrjetet sociale. Komiteti lokal i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut dhe organizatat e tjera joqeveritare shpesh regjistrojnë dhe raportojnë raste të gjuhës së urrejtjes,³⁰ duke vënë në dukje se megjithëse ekzistojnë mekanizma ligjorë, ndjekja penale shpesh është e pakënaqshme dhe ndërgjegjësimi i publikut për pasojat është i ulët. Përpjekjet për të luftuar gjuhën e urrejtjes mbështeten nga organizatat ndërkombëtare të pranishme në vend që inkurajojnë Maqedoninë e Veriut të forcojë kornizën e saj ligjore dhe të përmirësojë zbatimin e ligjit. Për më tepër, shoqëria civile luan një rol kryesor në monitorimin e gjuhës së urrejtjes, rritjen e ndërgjegjësimit dhe promovimin e tolerancës në shoqëri.

Në portalin [www.govornaomraza.mk](http://govornaomraza.mk) të Komitetit lokal të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, gjithsej 2,685 incidente të gjuhës së urrejtjes u regjistruan midis 2014 dhe shtatorit 2024.

³⁰ Shih <http://govornaomraza.mk> - Të dhëna të përgjithshme për Komitetin e Helsinkit për të Drejtat e Njeriut për incidentet e regjistruara të gjuhës së urrejtjes dhe <https://complaints.semm.mk> - Baza e të dhënave të Këshillit të Etikës së Medias për ankesat kundër gjuhës së urrejtjes në media.

Gjuha e urrejtjes sipas motivimit

* Shpesh incidentet e gjuhës së urrejtjes përmbajnë dy ose më shumë motive të njëanshme, prandaj është numri më i madh i motiveve të njëanshme sesa incidentet.

Të dhënat e regjistruara nga Komiteti i Helsinkit ofrojnë njohuri të rëndësishme për motivet e incidenteve të raportuara të gjuhës së urrejtjes. Numri më i madh i incidenteve, gjithsej 1,313, kanë të bëjnë me përkatësinë etnike, gjë që tregon ekzistimin e tensioneve etnike në shoqëri. Numri i lartë i 952 incidenteve për shkak të orientimit seksual thekson seriozitetin e diskriminimit dhe armiqësisë me të cilën përballlet komuniteti LGBTI+. Besimet politike, me 566 raste të raportuara, janë një tregues i ndikimit të polarizimit politik dhe ndarjeve politike në ndërveprimet shoqërore që mund të çojnë në konflikte sociale. Kategoritë shtesë si kombësia (233), gjinia ose seksi (191) dhe raca ose ngjyra e lëkurës (92) gjithashtu dëshmojnë për prevalencën e paragjytimeve në shoqëri. Bindjet fetare dhe faktorët e tjerë me 68 dhe 145 raste të raportuara, përkatësisht, e komplikojnë më tej pamjen e natyrës së këtyre incidenteve. Këto të dhëna tregojnë se gjuha e urrejtjes nuk është një fenomen i izoluar, por një problem i ngulitur dhe kërkon masa të koordinuara ligjore dhe institucionale për parandalimin dhe sanksionimin e saj.

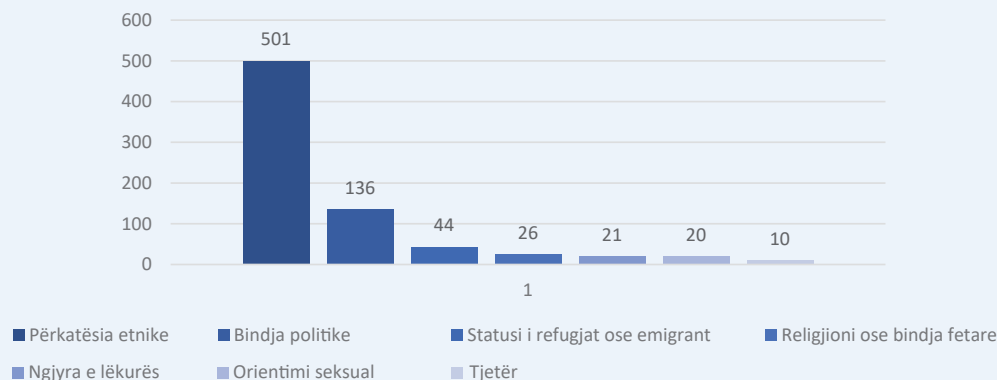
5.2 Trendi i krimit nga urrejtja

Përveç regjistrimit të incidenteve të gjuhës së urrejtjes siç përshkruhet më lart, Komiteti lokal i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut gjithashtu regjistron incidente të krimit të urrejtjes. Në [portalin e tyre www.zlostorstvaodomraza.com](https://www.zlostorstvaodomraza.com), midis 2013 dhe 2023 (por pa të dhëna për vitin 2021), u regjistruan gjithsej 933 incidente në të cilat kishte tregues të paragjykitimit që mund të nënkuptonin se ato krime ishin krime të urrejtjes.³¹ Grafiku i mëposhtëm tregon të dhënat e përpunuara dhe të publikuara në mënyrë kumulative për 758 incidente të regjistruara nga Komiteti i Helsinkit nga shkurti 2013 deri në tetor 2020.³²

³¹ Sipas raporteve vjetore të krimit nga urrejtja, të disponueshme në: <https://zlostorstvaodomraza.com>

³² Në dispozicion në: <https://mhc.org.mk/reports/podatoczi-za-kriminalot-od-omraza-fevruari-2013-oktomvri-2020/>

Krimi nga urrejtja sipas motivimit

Etnia, si në gjuhën e urrejtjes, është motivimi më i përhapur pas krimit të urrejtjes, i pasqyruar në 66.1% të rasteve, gjë që konfirmon se tensionet etnike vazhdojnë të jenë faktori më domethënës i paragjykimit për dhunën e mundshme në Maqedoninë e Veriut. Përkatësia politike me 17.9% të rasteve, si dhe statusi i refugjatit ose emigrantit (5.8%), janë gjithashtu faktorë të rëndësishëm. Motivimet shtesë, të tilla si feja ose besimi fetar (3.4%), ngjyra e lëkurës, orientimi seksual dhe identiteti gjinor, edhe pse të nënpërfaqësuar, ende tregojnë se paragjykimi synon grupe të ndryshme në shoqëri.

Të dhënat e publikuara nga Komiteti i Helsinkit tregojnë më³³ tej se llojet më të zakonshme të incidenteve të regjistruara përfshijnë dhunën (225 raste), dëmtimet trupore (181 raste) dhe dëmtimin e pronës (136 raste), gjë që nxjerr në pah dëmin fizik dhe material të pësuar nga viktimat e këtyre akteve. Shpërndarja gjeografike e këtyre incidenteve tregon se Shkupi është zona më e prekur, me 549 incidente të regjistruara, gjë që nga ana tjetër tregon se kryeqyteti është një qendër e tensioneve etnike dhe politike. Zona të tjera, si Kumanova (44), Tetova (28) dhe Manastiri (23) gjithashtu tregojnë një nivel të lartë të incidenteve. Gjetjet kryesore të viteve të monitorimit të incidenteve të urrejtjes nga Komiteti i Helsinkit tregojnë se viktimat dhe autorët janë kryesisht të rinj nga bashkësi të ndryshme etnike, me një numër të madh të autorëve që mbeten të pazbuluar dhe motivi i njëanshëm shpesh “humbet” gjatë procesit nga policia në gjykata. Ka gjithashtu mungesë të statistikave adekuate për këto incidente dhe janë marrë masa minimale parandaluese, të tilla si edukimi për të drejtat e njeriut dhe ndërgjegjësimi i publikut.³⁴

³³ Ibid.

³⁴ Supranoti 30.

5.2 Viktimizimi për shkak të krimit nga urrejtja

Gjatë periudhës qershor-korrik 2018 dhe përsëri në periudhën qershor-korrik 2023, Misioni i OSBE-së në Shkup realizoi dy anketa për viktimizimin e krimit nga urrejtja në Maqedoninë e Veriut me gjithsej 3,124 të anketuar.³⁵ Rezultatet e hulumtimit ofrojnë njohuri të rëndësishme për prevalencën dhe ndikimin e krimeve nga urrejtja.

Të dy studimet nxjerrin në pah ndikimin e rëndë emocional dhe psikologjik të viktimave të krimit nga urrejtja, të cilat vazhdimisht raportojnë efekte më të rënda psikosomatike sesa viktimat e krimeve të tjera. Gjetjet nga të dy sondazhet tregojnë se krimi i urrejtjes vazhdon të jetë një problem i ngulitur në Maqedoninë e Veriut, duke kërkuar përpjekje të koordinuara nga autoritetet kombëtare dhe lokale, si dhe shoqëria civile, për t'u përballur me mos-raportimin, për të përmirësuar mbështetjen e viktimave dhe për të forcuar reagimin e policisë.

Sondazhi i vitit 2018, i kryer në një mostër prej 1,510 të anketuarve, identifikoi 165 viktima të krimit nga urrejtja në 12 muajt para sondazhit. Këto të dhëna treguan se krimi nga urrejtja është dukshëm i përhapur, me viktimat që raportojnë gjithsej 222 incidente, shumë më tepër sesa numrat në dispozicion përmes statistikave zyrtare dhe të dhënave të OJQ-ve. Një nga gjetjet më të rëndësishme të sondazhit është shkalla e ulët e raportimit: gjashtë nga dhjetë incidente nuk u raportuan në polici. Rezultatet treguan më tej se viktimizimi për shkak të krimit nga urrejtja ka një ndikim më të fortë socio-emocional dhe psikologjik sesa llojet e tjera të krimit, duke çuar në shqetësim në rritje dhe shfaqjen e simptomave post-traumatike.

Sondazhi i vitit 2023 konfirmon pajtueshmëri të ngushtë me gjetjet e vitit 2018, duke treguar se viktimizimi për shkak të krimit nga urrejtja mbetet i përhapur, shumë më tepër se rastet e raportuara zyrtarisht. Megjithatë normat e viktimizimit mbeten të ngjashme, sondazhi vëren një rënie të vogël të viktimizimit të përgjithshëm për shkak të krimit nga urrejtja, gjë që korrespondon me trendin e rënies së krimit të përgjithshëm në vitet e fundit. Sa i përket raportimit, u vu re se normat mbeten të qëndrueshme dhe viktimat e krimit nga urrejtja kanë ende më pak gjasa të raportojnë krimet nga urrejtja në polici, krahasuar me llojet e tjera të krimit. Sondazhi i vitit 2023 tregon gjithashtu një ulje të krimit në lidhje me bindjen politike.

5.3 Legjislacioni nacional dhe masat institucionale

5.3.1 Gjuha e urrejtjes e kriminalizuar

Duhet të theksohet se jo çdo gjuhë e urrejtjes në Maqedoninë e Veriut konsiderohet vepër penale. Për shembull, ka dispozita në legjislacionin kombëtar që e trajtojnë gjuhën e urrejtjes si një kundërvajtje. Shembuj të tillë mund të gjenden në ligjet për paran-

³⁵ Hulumtim për viktimizim për shkak të krimit nga urrejtja: Raporti, 2019, Paul Iganski. Në dispozicion në : <https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/424199.pdf> dhe Hulumtim për viktimizim për shkak të krimit nga urrejtja: Raporti, 2023, Paul Iganski. Në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/b/560274.pdf>

dalimin e dhunës dhe sjelljes së padenjë në garat sportive, shërbimet mediatike audio dhe audiovizuele, mediat, etj. Këto ligje përmbajnë dispozita që sanksionojnë nxitjen ose përhapjen e diskriminimit, intolerancës ose urrejtjes përmes dënimeve për kundërvajtje (gjobave) të natyrës financiare. Kjo analizë i referohet vetëm gjuhës së urrejtjes të kriminalizuar, siç përcaktohet në Kodin Penal.

Rekomandimi i Këshillit të Evropës CM/Rec(2022)16 thotë³⁶ se “Shtetet Anëtare duhet të specifikojnë dhe përcaktojnë qartë në ligjin e tyre penal kombëtar se cilat shprehje të gjuhës së urrejtjes i nënshtrohen përgjegjësisë penale, siç janë:

- 1) nxitje publike për kryerje të gjenocidit, krimeve kundër njerëzimit ose krimeve të luftës;
- 2) nxitje publike e urrejtjes, dhunës ose diskriminimit;
- 3) kërcënime raciste, ksenofobike, seksiste dhe LGBTI-fobike;
- 4) fyerjet publike raciste, ksenofobike, seksiste dhe LGBTI-fobike në kushte të tilla si ato të specifikuara për fyerjet në internet në Protokollin Shtesë të Konventës për Krimin Kibernetik në lidhje me kriminalizimin e akteve të një natyre raciste dhe ksenofobike të kryera përmes sistemeve kompjuterike;
- 5) mohimi publik, trivializimi dhe miratimi i gjenocidit, krimeve kundër njerëzimit ose krimeve të luftës; dhe
- 6) shpërndarjen e qëllimshme të materialeve që përmbajnë shprehje të tilla të gjuhës së urrejtjes (referuar në 1-5 më lart), duke përfshirë idetë e bazuara në superioritetin racor ose urrejtjen.”

Kodi Penal përmban gjithsej gjashtë vepra penale që lidhen me gjuhën e urrejtjes:

- Rrezikimi i sigurisë, neni 144, paragrafi 5
- Shprehje me përbuzje e popullit maqedonas dhe pjesëtarët e komuniteteve, neni 179.
- Shkaktimi i urrejtjes, përçarjes ose jotolerancës për arsye kombëtare, racore, fetare dhe arsye të tjera diskriminuese, neni 319 paragrafi 1
- Shpërndarja e materialit racist dhe ksenofobik përmes sistemit kompjuterik - neni 394 - ç paragrafi 1
- Aprovimi ose justifikimi i gjenocidit, krimeve kundër njerëzimit ose krimeve të luftës, neni 407 - paragrafi 1
- Diskriminimi racor dhe diskriminim tjetër, neni 417 paragrafi 1

Legjislacioni penal i Maqedonisë së Veriut është gjerësisht në përputhje me Rekomandimin CM/Rec(2022)16 të Këshillit të Evropës, veçanërisht në lidhje me nxitjen publike të gjenocidit, urrejtjes dhe dhunës (nenet 144, 319, 394-d dhe 407-a). Ligji përfshin në mënyrë efektive përhapjen e materialeve raciste dhe ksenofobike, kërcënimet dhe fyerjet publike. Sidoqoftë, për pajtueshmëri të plotë me Rekomandimin, ligji duhet të sigurojë mbrojtje më të qartë kundër gjuhës seksiste dhe LGBTI-fobike, veçanërisht në kontekste jashtë linje, të zgjerojë fushën e përhapjes së gjuhës së urrejtjes përtej sistemeve kompjuterike dhe të sigurojë mbrojtje të qartë të lirisë së shprehjes.

³⁶ *Supra note 18, pika 11.*

5.3.2 Krimi nga urrejtja

Krimi nga urrejtja në legjislacionin e brendshëm është një koncept relativisht i ri. Në vitin 2009, Maqedonia e Veriut paraqiti një dispozitë të re në Kodin Penal – neni 39, paragrafi 5 – për rrethanat rënduese në Kodin penal, i cili zbatohet në rastet kur krimet kryhen kundër një personi, grupi personash ose prone dhe motivohen nga “origjina kombëtare ose shoqërore, përkatësia politike ose fetare, pasuria ose statusi shoqëror, gjinia, raca ose ngjyra e lëkurës” e viktimave.³⁷ Në vitin 2014, u miratuan ndryshime në disa dispozita të Kodit penal,³⁸ duke përfshirë nenin 39, paragrafin 5, i cili përfshinte një listë të zgjeruar dhe të hapur të karakteristikave të mbrojtura, të tilla si: “gjinia, raca, ngjyra e lëkurës, gjinia, përkatësia në një grup të marginalizuar, përkatësia etnike, gjuha, shpirtëria, origjina sociale, feja ose besimi, llojet e tjera të besimeve, arsimi, përkatësia politike, statusi personal ose social, aftësia e kufizuar mendore ose fizike, mosha, statusi familjar ose martesor, statusi i pasurisë, statusi shëndetësor, ose mbi çdo bazë tjetër të parashikuar me ligj ose me marrëveshje ndërkombëtare të ratifikuara”. Ky ndryshim nuk kontribuoi në një rritje të konsiderueshme në parandalimin ose përpunimin e krimeve nga urrejtja, pasi nuk kishte rritje të dukshme të numrit të rasteve të përpunuara, mungonin mjetet për të matur efektivitetin e dispozitave dhe nuk kishte asnjë mekanizëm për grumbullimin e të dhënave për krimin nga urrejtja.

Për të përmirësuar kuadrin legjislativ për trajtimin e krimit nga urrejtja, në vitin 2015 Ministria e Drejtësisë, me iniciativën e Misionit të OSBE-së në Shkup dhe Akademisë së Shkencave dhe Arteve, krijoi një Grup Punues për rishikimin e dispozitave të Kodit penal në lidhje me krimin nga urrejtja. Në të njëjtin vit, Grupi i Punës hartoi ndryshime në Kodin penal të vendit, duke propozuar risi si përkufizim të krimit të urrejtjes, si dhe dënime më të rrepta për disa krime të kryera me motivim të njëanshëm. Në vitin 2016, teksti iu dorëzua ODIHR-it i cili mbështeti ndryshimet dhe paraqiti komentet e tij, shumica³⁹ e të cilave u zbatuan nga Grupi i Punës në vitin 2017. Në vitin 2018, Qeveria i propozoi Kuvendit 17 dispozita të reja për ndryshime në Kodin penal, duke përfshirë një përkufizim ligjor të krimeve nga urrejtja. Për më tepër, nëse gjatë procedurave gjyqësore janë ngritur akuza për krim nga urrejtja në kuptimin e rrethanave rënduese të përmendura në nenin 39 paragrafin 5, paragrafi i ri 6 i të njëjtit nen parashikon detyrimin e gjykatës për të shpjeguar arsyet nëse vendos të mos zbatojë paragrafin 5. Ndryshimet u miratuan nga Kuvendi në fund të vitit 2018 dhe hynë në fuqi në vitin 2019.⁴⁰

Neni 22, paragrafi 42 i Kodit penal përmban përkufizimin e veprës penale nga urrejtja – Si vepër penale nga urrejtja e parashikuar shprehimisht nga dispozitat e këtij Kodi, konsiderohet vepër penale kundër një personi fizik ose juridik dhe persona të lidhur me ta ose pronë që është kryer tërësisht ose pjesërisht për shkak të një karakteristike reale ose të supozuar ose lidhjeje të personit që ka të bëjë me racën, ngjyrën e lëkurës,

³⁷ "Gazeta Zyrtare e RMV", nr. 111/2009 në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/2A2D5314C418A34EA5D597CC923695D2.pdf>

³⁸ "Gazeta Zyrtare e RMV", nr. 27/2014 në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/6ed04b3db86643b297d84aa94513d055.pdf>

³⁹ Në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/e/313271.pdf>

⁴⁰ "Gazeta Zyrtare e RMV", nr. 248/2018, në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/b089570bacc436a9b39c585dca78b3f.pdf>

kombësinë, origjinën etnike, fenë ose besimin, paaftësinë mendore ose fizike, seksin, identitetin gjinor, orientimin seksual dhe bindjen politike.

Një nga karakteristikat kryesore të këtij përkufizimi është se njeh krimin nga urrejtja jo vetëm kur motivohet nga karakteristikat reale, por edhe nga karakteristikat e supozuara, gjë që zgjeron hapësirën për identifikimin dhe procedimin e krimit nga urrejtja. Dispozita gjithashtu parashikon mbrojtjen e individëve dhe pronës së lidhur, duke reflektuar vetëdijen se aktet e motivuara nga urrejtja mund të drejtohen ndaj simboleve, institucioneve ose objekteve të lidhura me një grup ose individ të caktuar. Për më tepër, ligji njeh një gamë të gjerë karakteristikash të mbrojtura, duke siguruar mbulim të gjerë për grupe të ndryshme të marginalizuara dhe të cënueshme. Kjo gjithëpërfshirje është në përputhje me standardet ndërkombëtare të krimit nga urrejtja, por gjithashtu kërkon zbatim të saktë në praktikë për të siguruar mbrojtje efektive ligjore.

17 dispozitat e reja të përmendura me ndryshimet në Kodin penal të vitit 2018 i referohen krimeve të mëposhtme:

- Vrasja, neni 123 paragrafi 2, pika 4
- Lëndimi trupor, neni 130, paragrafi 2
- Lëndime të rënda trupore, neni 131, paragrafi 2
- Detyrimi, neni 139, paragrafi 2
- Heqja e paligjshme e lirisë (kidnapimi), neni 140, paragrafi 2
- Tortura dhe trajtime dhe dënime të tjera mizore, çnjerëzore ose degraduese, neni 142, pika 2
- Rrezikimi i sigurisë, neni 144, paragrafi 3
- Parandalimi ose vendosja e një tubimi publik, neni 155, paragrafi 2
- Përdhunimi, neni 186, paragrafi 3
- Mosdhënia e ndihmës mjekësore, neni 208, paragrafi 1
- Vjedhje e rëndë, neni 237 paragrafi 1, pika 7
- Vjedhja, neni 237, paragrafi 2
- Vjedhja, neni 238, paragrafi 2
- Dëmtimi i objekteve të huaja, neni 243, paragrafi 2
- Zhvatja, neni 258 paragrafi 2
- Dhuna, neni 386, paragrafi 5
- Përdhosja e një varri, neni 400, paragrafi 2

Në të gjitha këto vepra penale themelore shtohet një dispozitë që u imponon dënim më të rreptë gjykatave kur vërtetohet se vepra është kryer nga urrejtja. Në përputhje me rrethanat, veprat penale nga urrejtja në legjislacionin kombëtar janë akte për të cilat rrethanat rënduese janë përcaktuar për shkak të faktorëve ose kushteve specifike të pranishme në kryerjen e veprës penale që rrisin ashpërsinë e saj ose fajin e kryerësit. Këto rrethana çojnë në dënime më të ashpra në krahasim me dënimin standard për të njëjtën vepër penale pa faktorë të tillë. Ideja është që prania e rrethanave rënduese e bën aktin më serioz, qoftë për shkak të natyrës së vetë aktit ose për shkak të ndikimit në viktimit ose shoqëri. Sipas përkufizimit për krimin nga urrejtja, mjafton që vepra pe-

nale të kryhet vetëm pjesërisht nga urrejtja në mënyrë që të imponohet një dënim më i ashpër ndaj kryerësit.

Duke pasur parasysh se legjislacioni kombëtar parashikon përkufizim të krimit nga urrejtja (neni 22, paragrafi 42 i Kodit penal); përmban një dispozitë të përgjithshme që përcakton se elementi i urrejtjes përbën një rrethanë rënduese për të gjitha veprat penale të kryera me dashje gjatë shqiptimit të dënimit (neni 39, paragrafi 5 i Kodit penal); dhe vepra penale të veçanta që përfshijnë elementin e urrejtjes si pjesë integrale të veprës, mund të përfundohet se legjislacioni kombëtar përdor një sistem të kombinuar, përkatësisht hibrid për sanksionimin e krimit nga urrejtja. Kjo qasje lejon një zbatim më fleksibël dhe gjithëpërfshirës të ligjit në përpunimin dhe dënimin e krimeve të motivuara nga urrejtja, i cili është në përputhje me standardet moderne ndërkombëtare për luftimin e krimit nga urrejtja.

5.3.3 Masa institucionale

Në vitin 2015, Ministria e Punëve të Brendshme prezantoi aplikacionin “Butoni i kuq” në faqen internetit <http://redbutton.mvr.gov.mk/>, i cili është krijuar për të raportuar krimet e urrejtjes, nxitjen e dhunës, keqpërdorimin e fëmijëve, si dhe trafikimin e qenieve njerëzore. Efektiviteti i këtij aplikacioni mbetet i panjohur, ndërsa udhëzuesi për përdorimin e “butonit” është më shumë i përqendruar në gjuhën e urrejtjes në internet sesa në vetë krimet nga urrejtja. Një ankesë penale për krimet nga urrejtja në internet gjithashtu mund të paraqitet në mënyrë elektronike në Sektorin për Krim Kompjuterik pranë Ministrisë së Punëve të Brendshme përmes emailit cybercrime@moi.gov.mk. Në prill 2017, Ministria e Punëve të Brendshme ndryshoi Rregulloren për mënyrën e kryerjes së punës policore,⁴¹ duke prezantuar një formular të ri për pranimin e kallëzimeve që përmbajnë një fushë për “indikacione se vepra penale është kryer nga urrejtja”.

Në vitin 2014, u prezantua një funksionalitet në Sistemin për Menaxhim të Lëndëve të Prokurorisë Publike për të treguar nëse një krim i veçantë bie nën “krim nga urrejtja”, i ngjashëm me shtojcën e sistemit gjyqësor ACMIS (shih më poshtë). Shënimi i të dhënave është detyrë e nëpunësit të të dhënave deri në momentin e emërimit të një prokurori publik, i cili më pas merr kontrollin. Punonjësi i të dhënave, prokurori i emëruar, eprori i tij/saj dhe Prokuroria Publike e Shtetit kanë qasje në lëndët. Sipas informacionit të fundit të siguruar në vitin 2018, sistemi nuk është plotësisht funksional dhe nuk përdoret në të gjitha prokuroritë në të gjithë vendin, gjë që tregon se zbatimi praktik i këtij mekanizmi për regjistrimin e krimeve nga urrejtja në Prokurori nuk është ende efektiv.

Në vitin 2014, Trupi Punues i Gjykatës së Lartë për Standardizimin e Procedimit Gjyqësor miratoi Konkluzionin për përcaktimin e lëndëve në sistemin e menaxhimit të lëndëve gjyqësore ACMIS, ku kryerja e një krimi të motivuar nga urrejtja/paragjykimi cilësohet si rrethanë rënduese dhe pasqyrohet në vendosjen e sanksionit penal, në përputhje me nenin 39, paragrafin 5 të Kodit penal. Regjistrimi bëhet duke plotësuar një fushë për shënimin e lëndëve që lidhen me krimin nga urrejtja.

Nga viti 2014 deri në vitin 2023, Ministria e Drejtësisë miratoi Programin për kompensimin e një fëmije që është viktimë ose dëmtohet nga një akt i parashikuar me ligj si

⁴¹ “Gazeta Zyrtare e RMV-së”, nr. 49/2017, në dispozicion në: <https://www.slv.esnik.com.mk/Issues/b53767c9b9bd4fc28156ca5da7b2ae55.pdf>

vepër penale e dhunës dhe akte të tjera të dhunës individuale ose në grup. Në vitin 2023, fondet për këtë qëllim arritën në rreth 50.000 euro.⁴² Nuk ka të dhëna publike për përdorimin aktual të këtij programi.

Në fund të vitit 2022, u miratua Ligji për pagesën e kompensimit në para për viktimat e veprave penale me dhunë,⁴³ cili filloi të zbatohet në vitin 2023. Në vitin 2024, u krijua Komisioni Shtetëror për Kompensimin e Viktimave të Krimeve të Dhunshme. Qëllimi i ligjit është të sigurojë kompensim monetar për viktimat e veprave penale të kryera me dhunë në ndihmë të shtetit dhe të parandalojë viktimizimin e mundshëm dhe viktimizimin dytësor si vuajtje shtesë që viktimat mund të vuajnë nga marrëdhënia e autoriteve kompetente.

6. Ndjekja penale e gjuhës së urrejtjes dhe krimin nga urrejtja

Autoritetet e përndjekjes në Republikën e Maqedonisë së Veriut përfaqësohen nga prokuroria publike dhe policia gjyqësore. Ndërkohë, Policia Gjyqësore përbëhet nga: Ministria e Punëve të Brendshme, Drejtoria e Policisë Financiare, Drejtoria e Doganave dhe Policia Ushtarake. Nga Ministria e Punëve të Brendshme dhe Prokuroritë Themelore Publike (përmes Prokurorisë Publike të Republikës së Maqedonisë së Veriut) u kërkuar të dhëna statistikore dhe vendime për ndjekjen e krimin nga urrejtja për periudhën nga 1 janari 2019 deri më 30 qershor 2024 në lidhje me:

1. Të dhëna statistikore në çdo Prokurori Publike për numrin e përgjithshëm të lëndëve të përfunduara dhe aktuale për secilën vepër penale veç e veç, si dhe për rastet e raportuara nga policia, përkatësisht, dhe ato të dorëzuara në Prokurori Publike në bazë të veprave penale të veçanta të kryera;
2. Të dhëna statistikore për numrin e përgjithshëm të rasteve kur fusha "krim nga urrejtja" është shënuar në "Sistemin e Menaxhimit të Lëndëve" dhe e përshtatshme për Ministrinë e Punëve të Brendshme - fusha "krim nga urrejtja" që është shënuar manualisht në Procesverbal për raportimin e një vepre penale në polici; dhe
3. Dërgimi me postë elektronike ose me postë i vendimeve (akuzave) të prokurorisë anonime, si dhe informacioni nga policia, përkatësisht, nëse ata kanë marrë reagime nga Prokuroria Publike për rezultatin e procedurave policore për ndjekjen e rasteve të krimeve të urrejtjes⁴⁴.

⁴² Për shembull Programi i vitit 2023, "Gazeta Zyrtare e RMV-së", nr. 122/2023, në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/daa31801855a4e3fbb91c2f60222762d.pdf>

⁴³ "Gazeta Zyrtare e RMV-së", nr. 247/2022, në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/d0f88bf42e134b978d599eadcfafac20.pdf>

⁴⁴ Raportimi i Prokurorisë Publike ndaj Ministrisë së Punëve të Brendshme për rezultatin e kallëzimeve penale të paraqitura është një praktikë e gjatë me dekada, dhe detyrimi përmbahet në Ligjin për procedurë penale (shih nenin 275 të LPP-së).

Sa i përket sistemit të prokurorive publike në Maqedoninë e Veriut, ekzistojnë 22 zyra themelore të prokurorisë publike (PPTH) dhe Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PPTH NKOK). Ekzistojnë gjithashtu 4 Prokurori të Larta Publike (PLP) që adresojnë dhe kontrollojnë punën e 22 PPTH -ve të lartpërmendura, në baza territoriale. Përgjigjet që u kthyen për të dhënat e kërkuara ishin nga PPTH , jo nga PLP. Deri në fund të gushtit 2024, u morën përgjigje nga 21 PPTH, derisa 1 nuk u përgjigj (Prokuroria Publike Themelore Resnjë). Në këtë drejtim, është një fakt i rëndësishëm që Prokuroria Publike Themelore në qytetet Resnjë dhe Kriva Pallanka nuk ka një prokuror publik si drejtues i këtyre zyrave, por pavarësisht kësaj, Prokuroria Publike Kriva Pallankë iu përgjigj kërkesës. Prokuroria Publike NKOK, me seli në Shkup, nuk dha përgjigje, që është e pritshme duke marrë parasysh natyrën e punës së saj dhe fushëveprimin e veprave penale të ndryshme.

Sa i përket Ministrisë së Brendshme, të dhënat u dorëzuan nga Byroja e Sigurisë Publike (BSP) përmes Sektorit për Kundërzbulim dhe Analizës Kriminale (SKAK) të Njesisë për Çrrenjosjen e Krimit të Organizuar dhe të Rëndë dhe Njesisë për Kundërzbulim dhe Analizës Kriminale (NJKAK) pranë Njësive për Kundërzbulim dhe Analizë Kriminale (NJKAK). Në përgjigjen e MPB-BSP, nuk ka të dhëna se sa nga rastet individuale dhe veprat penale për të cilat janë ngritur kallëzime penale, Ministria e Punëve të Brendshme ka marrë korrespondencë nga PPTH ose PPTH NKOK që kanë rezultuar me kallëzime ose vendime për refuzimin e kallëzimeve penale.

6.1 Ministria e Punëve të Brendshme

Numri i përgjithshëm i rasteve të regjistruara nga Ministria e Punëve të Brendshme si "krim nga urrejtja" në periudhën e kërkuar është 221, ndërsa numri i autorëve të regjistruar është 219. Numrat dominohen absolutisht nga veprat e gjuhës së urrejtjes. Vetë regjistrimi nuk do të thotë akuzë dhe gjykim me automatizëm. Sipas Iganskit në vitin 2023, vetëm pak më pak se katër nga dhjetë (37%) nga veprat penale më të rënda që konsiderohen të jenë motivuar nga paragjykimi dhe të përjetuara nga të anketuarit në vitin 2023, u raportuan në polici, ndërsa kjo statistikë paraqet një numër të lartë të errët të krimeve nga urrejtja. Shtohet se vepra të ndryshme kanë pasur shkallë të ndryshme të raportimit në polici, kështu që sulmet verbale, qofshin fyerje apo kërcënime, kishin më pak gjasa të raportoheshin nga qytetarët.⁴⁵

⁴⁵ Iganski, P., "Raporti hulumtues për viktimizimin për shkak të krimit nga urrejtja", OSBE, Shkup, 2023, f.34, 35. Link: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/b/560274.pdf>.

VEPRA PENALE TË REGJISTRUARA ME ELEMENTE TË URREJTJES	2019		2020		2021		2022		2023		January – May 2024		Total for the period 2019 to May, 2024	
	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës
<i>GJITHSEJ</i>	51	51	29	30	25	31	54	51	41	39	15	10	215	212
Rrezikim i sigurisë neni 130 paragrafi 3							1	1					1	1
Rrezikim i sigurisë neni 144 paragrafi 2			1	1	1	1							2	2
Rrezikim i sigurisë neni 144 paragrafi 3			2	2									2	2
Rrezikim i sigurisë neni 144 paragrafi 4 (paragrafi 5 me ndryshimet e vitit 2023)	21	18	8	6	4	4	6	7	6	5			45	40
Keqpërdorim i të dhënave personale neni 149 paragrafi 2							1	1					1	1

Paraqitje tabelare e krimeve të regjistruara me elemente të urrejtjes për periudhën 2019 deri në maj 2024

VEPRA PENALE TË REGJISTRUARA ME ELEMENTE TË URREJTJES	2019		2020		2021		2022		2023		January – May 2024		Total for the period 2019 to May, 2024	
	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës	Vepra penale	kryerës
<i>GJITHSEJ</i>	51	51	29	30	25	31	54	51	41	39	15	10	215	212
Dëmtim i sendeve të huaja neni 243 paragrafi 2 në lidhje me urrejtjen			1	1			2	0			1	0	4	1
Shkaktim i urrejtjes, përçarjes ose jotolerancës në bazë nacionale, racore, fetare dhe bazë tjetër diskriminimi – neni 319	3	4	1	0	2	6	2	0	2	2	4	2	14	14
Përhapje e materialit ksenofobik me anë të sistemit kompjuterik – neni 394 -g			2	2									2	2
Diskriminim racor dhe diskriminim tjetër – neni 417					1	4			1	1	1	1	3	6
Dhunë - neni 386	2	4	1	5			1	1	1	2			5	12

Paraqitje tabelare e krimeve të regjistruara me elemente të urrejtjes për periudhën 2019 deri në maj 2024

Duke marrë parasysh sa më sipër dhe statistikën e paraqitura nga MPB-ja, konstatohet se numri i veprave penale nga urrejtja është ulur pak në periudhën 2019-2024. Gjegjësisht, nëse në vitin 2019 u regjistruan 51 vepra penale me 51 autorë, në vitin 2023 u regjistruan 41 vepra penale dhe 39 autorë. Në të dy vitet e përmendura, veprat penale nga gjuha e urrejtjes ishin më të shumtat, kështu në vitin 2019 ka pasur 49 vepra penale ose 96% e numrit të përgjithshëm të krimeve nga urrejtja për atë vit, dhe në vitin 2023 ka pasur 39 vepra penale (95%).

Vepra penale sipas vitit

6.1.1. Shpërndarja gjeografike e veprave nga urrejtja

Tabela sipas SPB-së jep një përgjigje për pyetjen në lidhje me shpërndarjen gjeografike të krimeve nga urrejtja. Numri më i madh i krimeve nga urrejtja u regjistruan në SPB Ohër (86), dhe dukshëm më pak në SPB Shkup (14), SPB Manastir (23), SPB Shtip (29) dhe SPB Tetovë (21). Ky fakt është i habitshëm duke pasur parasysh se Ohri është një qytet më i vogël se të gjitha sa më sipër. Është gjithashtu e rëndësishme që megjithëse çdo SPB vepron në rajonin e saj, kjo nuk do të thotë automatikisht se vepra penale është kryer në atë rajon. Ndonjëherë ndodh që pala e dëmtuar - viktimë - raporton incidentin në vendbanimin e tij, ndërsa vepra penale është kryer në një rajon tjetër. Në këtë rast, SPB-ja përkatëse ku është raportuar krimi duhet të paraqesë kallëzimin penal në Prokurorinë Publike kompetente vendore ku është kryer krimi. Kjo është gjithashtu e rëndësishme nëse vepra është kryer në internet, kështu që më së shpeshti në këtë rast kallëzimi penal paraqitet në Prokurorinë Publike kompetente lokale ku ka jetuar autori sepse besohet se ai ka vepruar në internet nga atje. Për këto arsye, këto vepra nuk mund të merren si një pikë referimi e besueshme ose një "mostër statistikore" e vlefshme për të përcaktuar shpërndarjen gjeografike të krimit nga urrejtja. Meqë u përmendën krimet nga urrejtja në hapësirën online, theksohen të dhënat e dërguara nga Ministria e Punëve të Brendshme për numrin e krimeve të raportuara në Sektorin për Krim Kompjuterik. Janë regjistruar gjithsej 23 vepra penale, të cilat mund të konsiderohen të dhëna të besueshme, me vërejtjen se ndoshta të gjitha ato raste janë vepra të gjuhës së urrejtjes.⁴⁶

⁴⁶ KPK, që nga viti 2017 (që nga ndarja e saj si organ i Njësisë për Ndalimin e Krimit të Organizuar dhe Krimit të Rëndë) mban statistika për çdo krim të veçantë dhe paraqet një raport vjetor në Ministrinë e Punëve të Brendshme, i cili më pas zbatohet në Raportin e Përgjithshëm Vjetor të Ministrisë së Punëve të Brendshme. Shih: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202023.pdf

Veptra penale me elemente të urrejtjes sipas llojit për periudhën nga viti 2019 përfshirë muajin qershor 2024, sipas njësive organizative	SPB Shkup	SPB Manastir	SPB Veles	SPB Kumanovë	SPB Ohër	SPB Strumicë	SPB Tetovë	SPPB Shkup	Sektor i krim kompjuterik	Gjithsej për periudhën
Gjithsej	14	23	8	11	86	4	21	29	23	219
Lëndim trupor Neni 130 par. 3						1				1
Rrezikim i sigurisë – Neni 144 par. 2			1					1		2
Rrezikim i sigurisë – Neni 144 par. 3					2					2
Rrezikim i sigurisë – Neni 144 par. 4 par. 5	8	7	3	2	8	1	3	1	12	45
Keqpërdorim I të dhënave personale - Neni 149 par. 2							1			1
Dëmtim I pronës – Neni 243 par. 2 në lidhje me urrejtjen	1				1			2		4
Shkaktim i urrejtjes, përçarjes ose jotolerancës në bazë nacionale, racore, fetare dhe bazë tjetër diskriminimi – Neni 319	1	5				1	8			15
Përhapje e materialit ksenofobik me anë të sistemit kompjuterik – Neni 394 d		10	4	9	74	1	8	24	11	141
Diskriminim racor dhe diskriminim tjetër Neni 417		1			1			1		3
Dhunë – Neni 386	4						1			5

Paraqitje tabelare e veprave penale të regjistruara me elemente të urrejtjes sipas llojit për periudhën nga viti 2019 përfshirë muajin qershor 2024, sipas njësive organizative

6.1.2. Përgjigja e Ministrisë së Punëve të Brendshme ndaj krimeve të urrejtjes dhe akteve të gjuhës së urrejtjes

Në reagimin sistematik të shtetit ndaj krimit nga urrejtja, roli i policisë është i një rëndësie të veçantë. Sa i përket statistikave të paraqitura nga MPB-ja, për veprat penale të raportuara nga urrejtja, duhet të merren me një farë shkalle rezervimi. Kjo për shkak se, në të vërtetë, nga këndvështrimi i sotëm, shteti (policia⁴⁷ dhe gjykatat) ka bërë hapa pionierë në grumbullimin e të dhënave për krimet nga urrejtja, por në praktikën zyrtare shtetërore të zbulimit dhe ndjekjes penale të krimeve nga urrejtja në lidhje me krimet nga urrejtja, mungon qasja themelore e diferencimit të tyre si formë e veçantë e krimit. Pavarësisht reformave organizative në PP dhe Polici, ende nuk ka monitorim dhe raportim të kënaqshëm. Për shembull, ekziston një tendencë e dukshme për të shmangur,

⁴⁷ Policia është organi i parë i zbatimit të ligjit që i përgjigjet krimeve nga urrejtja dhe të dhënat që grumbullojnë duhet të jenë skeleti i të dhënave zyrtare të krimit nga urrejtja. Megjithatë, përveç përpjekjeve të policisë dhe autoriteteve të tjera qeveritare, frekuenca e regjistruar e krimeve nga urrejtja në statistikat zyrtare është përgjithësisht më e ulët se ajo reale. Kjo për shkak se evidentimi zyrtar varet nga viktimat që raportojnë raste dhe nëpunësit policorë që i evidentojnë ato me saktësi. Megjithatë, nga pikëpamja e kompetencës së këtij organi ekzekutiv për të marrë statistikat mbi krimet e urrejtjes dhe epërsinë e saj të mundshme në atë detyrë në krahasim me organet e tjera shtetërore, dhe mbi të gjitha Prokurorinë Publike, pa dyshim është për shkak të vetë faktit se PPRM nuk ka as buxhet të mjaftueshëm ose staf të mjaftueshëm për të përmbushur këtë detyrë, ndryshe nga Ministria e Punëve të Brendshme (për të thjeshtuar pjesën e fundit).

ose për t'i dhënë një kualifikim më të butë rasteve të dukshme të shkaktit të urrejtjes, përçarjes dhe intolerancës kombëtare, racore dhe fetare, dhe përmes, për shembull, nënshtrimin të një ngjarjeje të gjuhës së urrejtjes në një vepër të thjeshtë kundër rendit dhe qetësisë publike. Gjithashtu, të dhënat e grumbulluara nuk janë në dispozicion të publikut dhe nuk është e qartë nëse autoritetet e kuptojnë ndryshimin midis gjuhës së urrejtjes dhe krimit të urrejtjes për se. Gjegjësisht, as Enti Shtetëror i Statistikave nuk merr të dhëna të tilla të specifikuara nga Ministria e Punëve të Brendshme, as nuk citon (gjuha e urrejtjes vepron si parametër statistikor) Ministrinë e Punëve të Brendshme në raportet vjetore, as Ministria e Punëve të Brendshme nuk është në gjendje t'i sigurojë Ministrisë së Punëve të Jashtme të dhëna të tilla me kërkesë të organizatave ndërkombëtare në të cilat Republika e Maqedonisë së Veriut është anëtare.

Përndryshe, nga pikëpamja e veprave të gjuhës së urrejtjes në internet, është i rëndësishëm fakti që regjina probationem (prova e kurorës) është shpesh ekspertiza e zhvilluar nga Njësia për Hetim Ligjor (NJHL) pranë Ministrisë së Punëve të Brendshme, e cila bëhet me mjete dhe softuer të specializuar. Laboratori i Forenzikës Digjitale NJHL shqyrton pajisjet kompjuterike dhe pajisjet celulare që përmbajnë prova elektronike. Të dhënat merren nga pajisjet digjitale duke përdorur mjete mjeko-ligjore që bëjnë të mundur ruajtjen e integritetit të të dhënave. Për të analizuar të dhënat ekzistuese dhe për të rikuperuar të dhënat e fshira, përdoren metoda të ndryshme.

6.2 Prokuroria Publike

PP është kategori kushtetuese dhe është organ i persekutimit që kanalizon punën e plotë të Ministrisë së Punëve të Brendshme në luftën kundër krimit. Sa i përket krimit nga urrejtja, prokuroritë publike janë njohur me të për një kohë të gjatë përmes trajnimeve të kryera nga AGJPP-ja. Në nivel sistemi, PPRMV-ja, prezantoi gjithashtu risitë që respektojnë parimin e hierarkisë dhe varësisë. Kështu, për të vepruar në mënyrë më efikase, të gjitha PP-të në vend, PPRMV-ve, u sugheroj që duke filluar nga data 01.01.2023, të plotësojnë rregullisht dhe pa përjashtim rastet në sistemin informativ "case management" duke bashkangjitur vendimet e PP-së. Prokuroritë e kanë këtë sistem që nga viti 2016, por vetëm tani po zbatohet në praktikë.

6.2.1. Përgjigja e PP-së ndaj krimit nga urrejtja, përfshirë aktet e gjuhës së urrejtjes - praktikat hetimore

Premisa për kornizën sistematike kombëtare kundër krimeve të urrejtjes për të funksionuar dhe për të marrë trajtim penal është neni 81 i kreut VII të LPP, me titull "Detyrimi për të ofruar ndihmë juridike". Ai përcakton: *"(paragrafi 1) Policia gjyqësore, prokurori publik dhe gjykata për nevoja të zhvillimit të procedurës penale mund të kërkojnë ndihmë nga gjykatat, prokuroria publike, organet e administratës shtetërore dhe organet e tjera shtetërore, institucionet që ushtrojnë kompetenca publike dhe organet e njëjësive të vetëqeverisjes vendore. Këto organe janë të detyruara t'i përgjigjen kërkesës sa më shpejt të jetë e mundur dhe të heqin pengesat e mundshme pa vonesë. Nëse është e nevojshme, mund të pajisen me një kopje të procesverbalit penal. (paragrafi 2) Organet e administratës shtetërore dhe*

organet e tjera shtetërore mund të refuzojnë kërkesën e përmendur në paragrafin (1) të këtij neni, me një vendim të arsyetuar në përputhje me kompetencat e tyre ligjore, nëse kjo shkel detyrimin për mbajtjen e informacionit të klasifikuar, derisa organi kompetent ta heqë këtë detyrim.”. Sigurisht, nëse ekziston dyshimi më i vogël se një person juridik nuk do të ishte bashkëpunues, atëherë është në dispozicion edhe instrumenti - Kërkesa, në përputhje me nenin 287 të LPP-së, ku parashikohet gjobë nëse nuk veprohet brenda periudhës ligjore prej 15 ditë.⁴⁸

Sa i përket krimeve nga urrejtja me element ndërkombëtar dhe grumbullimit të provave nga jashtë, është gjithashtu i rëndësishëm Ligji për bashkëpunimin ligjor ndërkombëtar në çështjet penale.⁴⁹ Veçanërisht e rëndësishme është ndihma juridike ndërkombëtare nga Kreu II i ligjit, siç janë: ekzekutimi i akteve procedurale; dhënia e informacionit spontan; shkëmbimi i informacionit dhe njoftimeve të caktuara; dorëzimi i kontrolluar; monitorimi i komunikimeve; kërkimi i ambienteve dhe personave dhe sigurimi i përkohshëm i objekteve, pronës ose mjeteve që lidhen me veprën penale. Instrumenti që do të përdoret nga organi i përndjekjes është “kërkesë”. Dispozitat përkatëse janë: Nenet 16 - 37. Nga pikëpamja e LPP-së dhe praktikave hetimore, kapitulli ku përshkruhen masat e veçanta hetimore është gjithashtu i rëndësishëm. PIM më e rëndësishme - Ndjekja e Komunikimeve kryhet përmes një organi shtetëror.⁵⁰

Për sa i përket marrjes së provave, është një sfidë organizative dhe teknologjike për Ministrinë e Punëve të Brendshme fluksi i akteve të gjuhës së urrejtjes në internet, më saktësisht në rrjetet sociale në internet. Në praktikë, është e nevojshme të trajtohen problemet dhe metodat e operacioneve të tilla të bashkëpunimit të organeve të ndjekjes penale dhe këtyre shoqërive me një plan të mëparshëm, së pari të përcaktohen të dhënat kompjuterike që mund të jenë të nevojshme nga organet gjyqësore gjatë procedurës penale; të shqyrtohen dhe të merren informacione për llojin e të dhënave kompjuterike që mund të merren, ku ndodhen dhe si mund të sigurohen gjatë procedurës së mëparshme, në përputhje me kornizën ligjore ndërkombëtare vendase, dhe së fundi, të nxirren mënyra dhe procedura që duhet të ndiqen gjatë dhënies së të dhënave kompjuterike që mund të jenë prova të mundshme në procedurë dhe të përgatiten formularët për paraqitjen e kërkesave për të dhëna nga internet provajderë vendas ose të huaj.⁵¹

Gjatë dorëzimit të kërkesës për dorëzimin e të dhënave kompjuterike, Prokuroria publike, me kërkesë të bazuar në nenin 287 të LPP-së, mund t’i drejtohet drejtpërdrejt ofruesit vendas të internet provajderit ose ta bëjë këtë me urdhër përmes Njesisë për Krime Kompjuterike pranë Ministrisë së Punëve të Brendshme. Procesi i sigurimit të të dhënave nga provajderët e huaj të shërbimeve të internetit përgjithësisht përcaktohet

⁴⁸ Shpesh shkelet afati për shkak të inercisë së administratës, por është e rëndësishme që organet ekzekutive në përgjithësi ta njoftojnë PP-në, për kohën kur mund të presë përgjigjen.

⁴⁹ Nëse nuk ka marrëveshje tjetër dypalëshe ose shumëpalëshe të ratifikuar nga shteti dhe që rregullon këtë çështje

⁵⁰ Në realitet, pavarësisht dëshirës së ligjvënësit për pavarësi të OTA si organ i veçantë nga Ministria e Punëve të Brendshme përgjegjëse për zbatimin e MVH-së, Agjencia e specializuar e Sigurisë Kombëtare e Ministrisë së Punëve të Brendshme është ende një filtër për informacion me interes për OTA.

⁵¹ Burimi: Stoilkovski, M./Cvetanovski, J., “Sigurimi i provave në formë elektronike nga ofruesit e shërbimeve ndërkombëtare dhe vendase të internetit - Udhëzues i shkurtër për prokurorët”, Shoqata e Prokurorëve Publikë të Republikës së Maqedonisë dhe OSBE - misioni në Shkup, f.5/2017

nga protokollet dhe procedurat e ofruesve të huaj të shërbimeve të internetit për bashkëpunim me autoritetet e zbatimit të ligjit. Nëse lëvizja e të dhënave është brenda një vendi, atëherë është e lehtë sepse subjektet juridike dominuese janë të detyruara t'i japin të dhënat organit që zhvillon procedurën dhe për shkak të periudhës së shkurtër të zbulimit të komunikimit midis IP adresave, shanset për marrjen e të dhënave janë të larta. Gjithashtu, nëse ekziston nevoja për të deklaruar pronësinë e një online mediumi vendas nga ku është zhvilluar komunikimi, atëherë autoriteti është i mjaftueshëm për të marrë informacionin nga Marnet⁵². Por për fat të keq, këto janë raste të rralla sepse është mënyra më e rrallë për të komunikuar midis adresave IP.

Ofruesit e shërbimeve të internetit që janë regjistruar në Shtetet e Bashkuara, në përputhje me legjislacionin aktual, për vepra penale të rënda kanë kompetencë të bashkëpunojnë drejtpërdrejt me përfaqësuesit e autoriteteve të zbatimit të ligjit nga vendet e tjera dhe në të njëjtën kohë të sigurojnë të dhëna për përdoruesit e shërbimeve të tyre të internetit për aktivitetet e përdoruesve, si dhe për përmbajtjen e krijuar nga përdoruesit e një shërbimi të caktuar. Bashkëpunimi ndërmjet këtyre ofruesve dhe organeve zbatuese të ligjit është vullnetar, por duhet të kihet parasysh se çdo ofrues ka veçoritë e veta protokollare që publikohen në formën e "procedurave" për sigurimin e të dhënave për nevojat e organeve zbatuese të ligjit. Në fund, duhet të kihet parasysh se hendeuku institucional në trajtimin e krimeve nga urrejtja, dhe veçanërisht akteve të gjuhës së urrejtjes, është më i madhi nëse bëhet fjalë për ndërveprimin ndërkombëtar midis subjekteve - institucioneve dhe kur ndërmjetësimi midis institucioneve gjyqësore bëhet në mënyrë klasike, përmes ministrive përkatëse të punëve të jashtme dhe ekskluzivisht – me shkrim.

Një praktikë e Prokurorisë Publike për tre vjet tani në Republikën e Maqedonisë së Veriut është Prokuroria Publike në rast se has në nevojën për bashkëpunim ndërkombëtar në çështjet penale, i drejtohet njesisë së specializuar për ndihmë juridike ndërkombëtare të Prokurorisë Publike, dhe jo drejtpërdrejt kompanive - provajderëve dhe hostëve në vendet e huaja. Njësia u krijua në janar 2021 me qëllim përmirësimin, harmonizimin dhe përsheptimin e procedurës së kërkesave për ndihmë juridike ndërkombëtare. Tani kjo njësi i dërgon kërkesat ose lutjet në Ministrinë e Drejtësisë, pastaj në mënyrë elektronike dërgohen në Ministrinë e Drejtësisë të vendeve përkatëse (veçanërisht në Shtetet e Bashkuara ku ndodhen shumica e provajderëve dhe hostëve) dhe prej andej vjen përgjigja nga kompanitë për të dhënat e kërkuara në një kohë relativisht të shpejtë. Ekziston edhe një alternativë në rastin e vendeve me të cilat Ministria e Punëve të Brendshme e Republikës së Maqedonisë së Veriut ka krijuar bashkëpunim ndër-police, në mënyrë që njësia për bashkëpunim ndërkombëtar e PPRMV-së, të paraqesë kërkesën në MPB dhe nga atje të arrijë përgjigja, por praktika ka treguar se kjo kohë është procedurë më e gjatë, dhe ndoshta sepse korrespondenca nuk është ekskluzivisht me mjete elektronike, por me dërgesa me shkrim. Në fakt, nevoja për të pasur një përgjigje në formë të shkruar duhet të theksohet në kontaktin fillestar pasi në çdo rast dhe pavarësisht nga mënyra e qasjes së zgjedhur nga PP-ja. Një mënyrë më efikase e bashkëpunimit ndërkombëtar dhe marrjes së informacionit (por ende jo e afirmuar sa duhet midis PP-ve) është padyshim përdorimi i PP-së për lidhjet e Republikës së Maqedonisë së Veriut në

⁵² <https://marnet.mk/>

Eurojustice me seli në PPRMV me Sektorin për Bashkëpunim Policor Ndërkombëtar të Ministrisë së Punëve të Brendshme - INTERPOL.

Si progres në fushën e prokurorive publike interpretohet edhe fakti se pas 10 vjet nga tranzicioni i procedurës penale nga lloj “i përzier” në “akuzator” u ekipua dhe u vu në funksion të plotë Qendra hetimore e PP më të madhe (PPTH Shkup), si dhe në PPTH Tetovë dhe në PPTH Kumanovë.⁵³ Një qendër e tillë ka ekzistuar në PP NKOK, ndërsa që nga fillimi atje kanë punuar pjesëtarë të MPB-së (inspektorë), specialiteti i të cilëve është si krimi i dhunshëm ashtu edhe krimi kibernetik. Sa i përket qendrave të hetimit në PPTH në Shkup, PPTH në Kumanovë dhe PPTH në Tetovë, personeli është më modest në krahasim me PPTH NKOK, ndërsa veçanërisht sa i përket dy zyra të fundit të prokurorisë publike ku vetëm dy inspektorë punojnë në qendrat e hetimit. Deri në fund të vitit kalendarik 2024, është planifikuar të hapen qendra hetimore në Prokurorinë Publike Manastir dhe Prokurorinë Publike Shtip.

6.2.2. Normat e rasteve të proceduara dhe akuzat

Lidhur me rastet e përpunuara në PP, në arkivat e Prokurorisë Themelore Publike – Shkup, mund të gjendeshin më shumë vendime negative meritore të prokurorive publike, të cilat ose refuzuan akuzën penale për një vepër të tillë ose vendosën se nuk kishte vend për ndërhyrjen e prokurorit publik. Gjegjësisht, ka të dhëna zyrtare nga viti 2023 për PPTH Shkup se vetëm në vitin 2021⁵⁴ janë pranuar gjithsej 19 kallëzime penale për 4 vepra penale në fushën e gjuhës së urrejtjes, ndërsa në të njëjtin vit është marrë vendim për 17 prej tyre (90%) – Aktvendim për refuzimin e kallëzimit penal.⁵⁵

Në përgjigje të rritjes së shkallës së gjuhës së urrejtjes (Covid-19), shteti duhet të marrë parasysh dhe të krijojë një mekanizëm për parandalimin e gjuhës së urrejtjes. Autoritetet gjyqësore janë shtylla kryesore në një strategji të tillë në të ardhmen për trajtimin e problemit. Sipas Parimit 5 të Rekomandimit të Këshillit të Evropës nr. R (97) 20 në lidhje me “gjuhën e urrejtjes” kërkohet që ligjet dhe praktikat kombëtare t’u mundësojnë organeve kompetente të ndjekjes penale t’i kushtojnë vëmendje të veçantë, për aq sa lejon liria e tyre e vendimit, rasteve që përfshijnë gjuhën e urrejtjes.

Lidhur me të dhënat e grumbulluara për nevojat e kësaj analize specifike në tërësi, PPTH (Pa Prokurorinë Publike Resnjë dhe Prokurorinë Publike NKOK) për periudhën 2019 - qershor, 2024 raportoi se kanë pranuar 18 raste të krimeve të urrejtjes dhe 265 raste të gjuhës së urrejtjes. Nga të gjitha këto raste, ka pasur 106 lëndë që kanë marrë epilog - dënim. Dhe nga të gjitha ato raste, vetëm 15 u etiketuan si “krime nga urrejtja” në Sistemin për Menaxhim të Lëndëve (Case Managment System). Për 103 raste, procedura ende është zhvilluar dhe kallëzimet penale të tjera ose u hodhën poshtë ose u transferuan në juridiksionin vendor të një Prokurorie tjetër Publike.

⁵³ Shih Rregulloren e PPRMV-së për organizimin dhe funksionimin e qendrave hetimore të datës 07.02.2020.

⁵⁴ veprat penale sipas: nenit 394-d të Kodit penal, nenit 144 paragrafi 4 të Kodit penal, nenit 319 të Kodit penal dhe nenit 417 të Kodit penal.

⁵⁵ Burimi: Markoski, A., "Analizë për përcaktimin e hendekut institucional në lidhje me regjistrimin dhe përpunimin e gjuhës së urrejtjes në Republikën e Maqedonisë së Veriut", Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, Shkup, 2023, Link: https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2023/10/analiza_institucionalenjaz_web_disklejmer.pdf

Siç mund të shihet nga përgjigjet e një pjese të PPTH -ve (Kërçovë, Strumicë, Gostivar, Tetovë...), ata kryesisht nuk kanë bërë dallim në paragrafët e neneve të Kodit penal, nëse vepra penale është kryer nga një motiv i njëanshëm. Kjo pavarësisht nga fakti se sistemi për menaxhimin e lëndëve ofron një mundësi për të klikuar në butonin "krim nga urrejtja" nëse është kështu, kjo paraqet një mjet elektronik që thjeshton ndjeshëm procesin e mbajtjes së evidencës të këtyre llojeve të veprave penale. Natyrisht, për shkak të përdorimit të papërfillshëm të këtij mjeti që potencialisht, nëse do të përdorej, do të kontribuonte në të dhëna të sakta dhe koncize, një pjesë e madhe e PPTH -ve siguroi të dhëna të përgjithshme dhe të gjera që mbulonin të gjitha veprat penale sipas një neni dhe paragrafi të caktuar, pavarësisht nëse ato kanë përfshirë krime nga urrejtja ose vepra penale të përgjithshme.

Vetëm dy PPTH siguruan kopje të aktakuzave (Veles dhe Ohër), ndërsa PPTH Kërçovë deklaroi se nuk kishin praktikë në administratën e tyre për të kontrolluar fushën e "krimit nga urrejtja" në sistemin për menaxhimin e lëndëve, që ishte një sfidë e rëndësishme për analizën. Megjithatë, autorët morën informacion produktiv se që nga qershori 2024 ekziston një prokurorë publike në PPTH të Shkupit e emëruar si person kontakti dhe përgjegjëse për monitorimin e procedurave për krimet nga urrejtja (dhe krimet që përfshijnë diskriminimin).⁵⁶ Për qëllime të kësaj analize, më datë 04.09.2024 është zhvilluar një intervistë me prokuroren e emëruar. Gjatë intervistës, ajo dha të dhëna se PPTH Shkup për vitin aktual 2024, përkatësisht për: ekzistencën dhe punën aktuale në PPTH Shkup të 1 rasti me emërtimin "KO" (përgjegjësi penale) dhe, një rast me kodin "RO" (të ndryshme)⁵⁷, ku për rastin e parë nga PPTH kompetente është marrë një vendim gjatë vitit 2024 - Vendimi për refuzimin e kallëzimit penal, dhe në rastin e dytë procedura për grumbullimin e informatave dhe provave të mëparshme nga një Prokuror Publik tjetër kompetent ishte ende në vazhdim. Ajo shtoi se në pothuajse 5 vitet e fundit, askush nuk ka shënuar opsionin - krim nga urrejtja në sistemin ku shënohen të dhënat për rastet aktuale - Menaxhimi i rasteve.

6.2.3. Analiza e akuzave

Autorëve të kësaj analize u janë dorëzuar gjithsej 14 kallëzime anonime. Nga këto, 7 aktakuza janë ngritur nga Prokuroria Publike në Ohër, ndërsa 7 aktakuza janë ngritur nga Prokuroria Publike në Veles. Nga numri i përgjithshëm i aktakuzave të paraqitura, në fakt, numri më i madh (10) janë Propozime për lëshimin e urdhrit të dënimit, dhe 4 (katër) janë Propozime për aktakuzë. Nuk është dorëzuar asnjë aktakuzë.⁵⁸

⁵⁶ Link: <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2024/05/obvinitelski-pechat-br.2.pdf>.

⁵⁷ Klasifikimi i zakonshëm i rasteve, ku emërtimi "KO" përfaqëson raste me seriozitet më të madh (ku vërtetohet baza e dyshimit se është kryer një vepër penale) sesa rastet me emërtimin "RO" ku zakonisht ose ekzistojnë vetëm indikacione të një veprë penale të kryer ose nuk ka indikacione, dhe kur paraqiten raste të formuara pas kallëzimeve penale joserioze ose të paqarta. Shih llojet e regjistrave të përmendura në nenin 69 të Rregullores për funksionimin e brendshëm të prokurorisë publike (Gazeta Zyrtare nr. 190/2021). Në dispozicion në: <http://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=57258>

⁵⁸ Në zbatim të LPP-së, aktakuzat ngrihen pas kryerjes së një hetimi, dhe në rast të veprave penale më të lehta (me dënim deri në 5 vjet burgim maksimal) ku nuk kryhet asnjë hetim zyrtar (megjithëse kryhen veprime hetimore), akti pozitiv i Prokurorisë Publike për Ndjekje Penale quhet "Propozimi i Aktakuzës".

Aktakuzat e Ohrit

Siç mund të shihet nga propozimet e Ohrit për lëshimin e urdhrit penal dhe dy propozimeve të aktakuzës, dallohen propozimet e aktakuzës me të njëjtin emërtim KO nr. 18/2023, të cilat janë kundër gjithsej dy të pandehurve të veçantë, por që si bashkë-kryerës kanë kryer një vepër penale - Lëndim i rëndë trupore sipas nenit 131 paragrafi 1 në lidhje me paragrafin 2 neni 22 të Kodit penal, përkatësisht lidhja për shkak të së cilës të dy aktakuzat kanë të njëjtin numër në prokurorinë publike. E pritshme, në lidhje me të dy propozimet për aktakuzë, u bashkua një procedurë e vetme penale dhe u zhvillua në Gjykatën Themelore të Ohrit. Një mashkull nga komuniteti etnik bullgar u dëmtua në këtë rast. Rasti u ekspozua në media, madje edhe përmes procedurës penale kishte implikime ndërkombëtare sepse pala e dëmtuar u trajtua për herë të parë për dëmtimet e pësura në Republikën e Bullgaria, dhe më pas seancat kryesore u ndoqën si nga përfaqësuesit e misionit diplomatik bullgar në Republikën e Maqedonisë së Veriut (pasi që në ndërkohë i dëmtuari u bë edhe shtetas bullgar) ashtu edhe nga përfaqësuesit e mediave bullgare.⁵⁹

Mund të përfundohet se gjatë procedurës së mëparshme para-hetimore, Prokuroria publike kompetente veprroi me ndërgjegje dhe profesionalizëm duke u kujdesur për të gjitha indikacionet se ishte kryer një krim nga urrejtja në ngjarjen e të drejtës penale. Gjatë procedurës së mëparshme, PP-ja kompetente u siguria të merrte prova të shumta materiale siç janë: pamjet e mbikëqyrjes me video, listat e bisedave telefonike të bëra; dokumentacioni mjekësor në emër të të dëmtuarit; ekspertiza mjekësore; njohja e fytyrës u krye (dhe kjo u konstatua në procesverbal, si dhe me pamjet video); dhe gjithashtu u siguria që të gjithë protagonistët u ekzaminuan me një ekzaminim shtesë të dy dëshmitarëve.

Sa i përket vendimeve të tjera të paraqitura nga Prokuroria Publike Ohër, të cilat janë pesë Propozime për lëshimin e urdhrit për dënim, propozimi KO nr. 232/2021 i datës 21.02.2024 i paraqitur kundër një personi për vepër penale - Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik të përmendur në nenin 394-d paragrafin 1 të Kodit penal. Përshkrimi i veprës në pjesën operative korrespondon plotësisht me një akt të gjuhës së urrejtjes sepse një karakteristikë e mbrojtur - statusi shoqëror - u sulmua në mënyrë verbale. I dëmtuari si individ nuk është identifikuar, por policia sulmohet si shërbim publik. Diçka e ngjashme vlen edhe për Propozimin KO nr.127/20 të datës 26.06.2022, i cili është paraqitur edhe kundër një personi dhe për të njëjtën vepër penale. Por në këtë rast në mënyrë verbale u sulmuan gjyqtarët dhe përmbauesit si kastë, ndërkaq përsëri nuk u identifikua asnjë viktimë individuale. Është e padiskutueshme që kjo karakteristikë e mbrojtur - statusi social është renditur në përshkrimin ligjor dhe të qenit e veprës penale sipas nenit 394-d paragrafi 1 të Kodit penal, por duhet të kihet parasysh se ajo nuk është pjesë e gamës së veçorive të mbrojtura të përmendura në nenin 122, pika 42 të Kodit penal dhe kështu (dhe me modus operandi) këto raste nuk mund të përbëjnë krime nga urrejtja, por vepra të gjuhës së urrejtjes si nënkategori krimnologjike për veprat penale verbale dhe shprehjen e tyre më ekstreme. Nga ana tjetër, në lidhje me tre propozimet e mbetura të Ohrit KO nr.97/22 të datës 08.04.2022, KO nr.98/19 të datës 30.12.2020 dhe KO nr.678/21 të datës 04.01.2024, në të gjitha ato

⁵⁹ <https://www.dw.com/mk/kamerite-pristignaa-dali-i-pendikov/a-64838559>

ekziston ndjekje penale kundër individëve që kanë kryer veçmas një vepër penale - Përhapja e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik të përmendur në nenin 394-d paragrafi 1 të Kodit penal, por ku objekti i mbrojtjes përfaqësohet nga funksionarë politikë, siç janë: kryetari i atëhershëm i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut ose deputetët e atëhershëm në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Është e padiskutueshme që të pandehurit në veprat e tyre verbale, përkatësisht shkrimet në rrjetin social "Facebook" shprehën dëshirën për vdekje dhe fatet e mbajtësve të pushtetit, por PP-ja kompetente duhej të sigurohej në seriozitetin e qëllimeve dhe motiveve të autorëve, sepse duke marrë parasysh praktikën e Gjykatës në Strasburg, këto raste mund të interpretoheshin lehtësisht si demonstrim i të drejtës demokratike për lirinë e fjalës dhe konkurrencës së ligjshme politike duke përdorur parulla bombastike propagandistike. Kështu, gjithçka varet nga rrethanat dhe provat materiale dhe verbale të siguruara, dhe për një gjë të tillë – ekzistimi i e provave të forta, asnjë dokumentacion me shkrim nuk është paraqitur nga Prokuroria Publike Ohër si provë, as nuk mund të përfundohet se ato janë siguruar gjatë procedurës paraprake thjesht duke lexuar vetë Propozimet (Për shkak të natyrës së Propozimit për lëshimin e urdhrit për dënim, i cili sipas ligjit paraqitet në Gjykatë pa akt - Lista e provave).

Aktakuzat e Velesit

Prokuroria Publike Themelore Veles dha një nga përgjigjet më gjithëpërfshirëse në lidhje me informacionin e kërkuar, dhe përveç përgjigjes së paraqitur 5 (pesë) Propozime për lëshimin e urdhrave penalë dhe 2 (dy) Propozime për aktakuzë. Por nëse analizohen pesë propozimet, atëherë përfundohet se asnjë prej tyre nuk i referohet krimit nga urrejtja. Konkretisht, Propozimi KO nr.534/22 i datës 20.06.2023 është paraqitur kundër një personi për vepër penale - Lëndim trupor sipas nenit 130 paragrafi 3 në lidhje me paragrafin 1 të Kodit penal, por në ngjarjen e të drejtës penale bëhet fjalë për një sulm fizik të një fqinji ndaj një tjetri për shkak të hakmarrjes që fqinji i sulmuar e kishte raportuar më parë sulmuesin në MPB për prerje të paligjshme të druve. Në këtë rast, si sulmuesi ashtu edhe i sulmuari i përkasin të njëjtës bashkësi etnike. Në fakt, veprimi mund të inkriminohet, por plotësohet vetëm ekzistimi i nenit 130 paragrafi 1 të KP-së, dhe sipas paragrafi 5 të të njëjtit nen, ai ndiqet penalisht në një padi private. E njëjta gjë vërehet në lidhje me Propozimin KO nr.360/23 të 17.10.2023, por ekziston një autor - një person dhe vepër e kryer penale - duke rrezikuar sigurinë e nenit 144 paragrafi 3c në lidhje me paragrafin 2c pikën 1 të Kodit penal, ndërsa në fakt në ngjarjen penale një person, për shkak të marrëdhënieve të paqarta pronësore-juridike, ka kërcënuar dy bashkëqytetarë të tij që ishin nga e njëjta bashkësi etnike me kërcënuesin. Edhe në këtë rast, veprimi mund të inkriminohet, por plotësohet vetëm ekzistimi i nenit 144 paragrafi 1, dhe sipas nenit 144 paragrafi 6 ndiqet penalisht në një padi private.

Sa i përket 3 (tre) Propozimeve të tjera për lëshimin e urdhrit të dënimit: KO nr. 366/21 të datës 30.12.2021, KO nr. 74/19 të datës 03.04.2019 dhe KO nr. 298/19 të datës 25.09.2019, të gjitha i referohen një vepre penale – Rrezikim i sigurisë të nenit 144 paragrafi 4 të Kodit penal, por në të gjitha ato nuk ka prova se ekzistimi i krimit është përmbushur, sepse nuk ka prova se ka qenë një kërcënim mjaft i fortë dhe serioz. Ky kuant i gabimit është i domosdoshëm të ekzistojë në veprën penale konkrete që në shumicën

e legjislacioneve të tjera quhet thjesht - Kërcënim⁶⁰. Përndryshe, në dy nga rastet, sulmohen statuset sociale të palëve të dëmtuara si eprorë të të pandehurve, në kuptimin e punëdhënësve të tyre (KO nr. 366/21 dhe KO nr. 298/19). Për të gjitha Propozimet e mësipërme dhe të analizuara, u miratuan propozime dënimi të shkallës së parë, të cilat lëshuan urdhra penalë dhe vendosën masa alternative - dënime me kusht. Në rastin e fundit, Propozimi KO nr. 74/19, tipari i mbrojtur i sulmuar është - dënim politik, por nuk është marrë vendim për lëshimin e urdhrit të dënimit, por është marrë vendim në bazë të pranimit të fajësisë me të cilin kryerësit i është dhënë dënim me kusht.

Sa i përket propozimeve për aktakuzë të Prokurorisë Publike Veles me KO nr. 554/2020 dhe KO nr.342/21, të dyja i referohen veprës penale - Rrezikim i sigurisë së përmendur në nenin 144 të Kodit penal. Në rastin e parë (KO nr. 554/2020) aktakuza është ngritur kundër një kryerësi për veprën penale - Rrezikim i sigurisë sipas nenit 144 paragrafi 4 të Kodit penal dhe është e qartë nga pjesa operative e së njëjtës se subjekt i mbrojtjes janë dy persona të cilët sulmohen për shkak të statusit të tyre personal dhe shoqëror si karakteristikë e mbrojtur. Nga provat e propozuara, është e qartë se PP kompetente është kujdesur të shtojë ekspertizë psikologjike për gjendjen e të dëmtuarve, si dhe prova materiale - një fragment nga komunikimi elektronik. Konkluzioni është se bëhet fjalë për aktakuzë absolutisht të vlefshme për të cilën ka informacione se Aktgjykimi është dhënë në bazë të pranimit të fajësisë të Gjykatës Themelore Veles K nr.71/21 të datës 05.04.2021, me të cilin i pandehuri është dënuar me masë alternative - dënim me kusht. Megjithatë, në këtë rast nuk bëhet fjalë për krim nga urrejtja sepse karakteristika e mbrojtur "statusi personal dhe shoqëror" nuk është pjesë e përkufizimit të veprës nga urrejtja sipas nenit 122 të Kodit penal, por në këtë rast bëhet fjalë për krim nga urrejtja.

Është i ngjashëm shembulli dhe pozitiv me Propozimin e Prokurorisë KO nr.342/21 të datës 18.10.2021 të paraqitur kundër një personi për veprën penale - Rrezikim i sigurisë sipas nenit 144 paragrafit 2, shih paragrafin 1 të Kodit penal. Pjesa operative e aktakuzës tregon se ky është një rast i sulmit verbal dhe trupor të një personi (duke kapur qafën e tij) kundër një bashkëqytetari të një etnie tjetër minoritare vetëm sepse në tarracën e tij personi i dëmtuar vuri në dukje flamurin e shtetit amë të komunitetit të tij etnik. Siç dëshmohej nga shpjegimi i aktakuzës, PP kompetente u kujdes të merrte prova materiale si: dokumentacion mjekësor në emër të të dëmtuarit dhe një fragment nga të dhënat penale dhe evidenca në emër të të pandehurit, si dhe të merrte në pyetje të dëmtuarin në procesverbal në procedurën e paraburgimit. Lidhur me këtë aktakuzë, Gjykata Themelore Veles dha aktgjykim për lirimin e të pandehurit nga aktakuza, por në procedurë të apelit, Gjykata e Apelit Shkup dha aktgjykimin KZH Nr. 903/23 të datës 05.04.2024, me të cilin i pandehuri u dënua me kusht. Në arsyetimin e vendimit, gjykata më e lartë gjen me saktësi momentin që është krim nga urrejtja, ndërsa për sanksionin e butë argumenton me faktin se ka rrethana kryesisht lehtësuese - në radhë të parë se është një person i padënuar.

⁶⁰ Shih nenin 139 të Kodit penal të Republikës së Kroacisë.

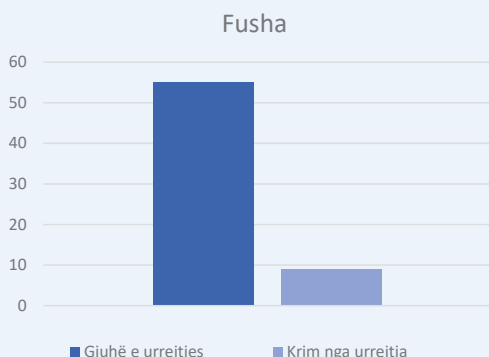
7. Rezultatet gjyqësore dhe praktika e shqiptimit të dënimeve

Për qëllime të analizës, janë kërkuar dhe marrë të dhëna nga 31 gjykata (të gjitha gjykatat themelore dhe të apelit në vend) dhe Këshilli Gjyqësor. Të dhënat e kërkuara në lidhje me:

- Numrin e përgjithshëm të lëndëve të përfunduara dhe aktuale, për çdo vepër penale veç e veç⁶¹ dhe numri nën të cilin janë regjistruar;
- Statistikat mbi numrin e përgjithshëm të rasteve në të cilat shënohet fusha “krim nga urrejtja” në sistemin e menaxhimit të lëndëve gjyqësore (ACMIS); dhe
- Dorëzimin e të gjitha vendimeve gjyqësore të plotfuqishme dhe të kundërligjshme, nëse nuk janë në dispozicion në portalin www.sud.mk.

Disa nga gjykatat dërguan të dhëna sipas veprës penale për të cilën u kërkuar, ndërsa të tjerët raportuan vetëm numrin e përgjithshëm të lëndëve të regjistruara. Disa nga këto institucione dërguan të dhëna për numrin e rasteve sipas nenit të veprës penale të Kodit penal (vepër penale parësore), ndërsa disa për paragrafë konkret të atyre veprave penale që lidhen me krimet nga urrejtja. Vetëm një numër i vogël gjykatash dërguan kopje të vendimeve gjyqësore, përkatësisht përgjigjet përmbanin vetëm një numër regjistrimi të lëndëve. Disa nga gjykatat dërguan një numër të madh të numrave të regjistrimit nga lëndët, por pas verifikimit shtesë u konstatua se këto nuk ishin vepra penale nga urrejtja. Vetëm një numër i vogël gjykatash raportuan se kanë shënuar fushën ‘krim nga urrejtja’ në ACMIS. Për të kapërcyer një kufizim të tillë, u krye një hulumtim i gjerë përmes bazës së të dhënave të vendimeve në dispozicion përmes [portalit gjyqësor www.sud.mk](http://portalit.gjyqesor.sud.mk), ku u identifikuan dhe përpunuan **64 dënime në fushat e krimit të urrejtjes dhe gjuhës së urrejtjes. Këto vendime kanë të bëjnë me 56 lëndë gjyqësore, tetë prej të cilave janë shqyrtuar nga një gjykatë e shkallës së dytë.**

7.1 Vendimet gjyqësore sipas fushës dhe veprës penale

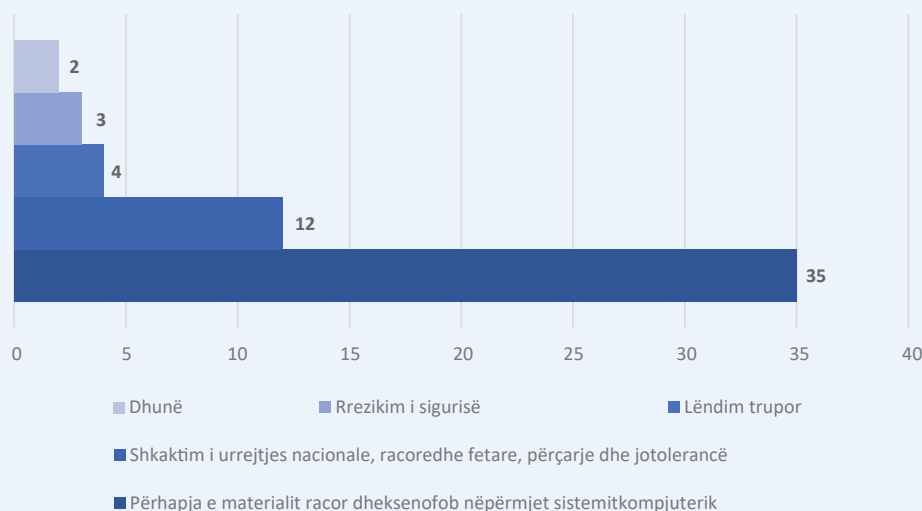

Të dhënat tregojnë shpërndarjen e lëndëve që lidhen me gjuhën e urrejtjes dhe krimin nga urrejtja, me një dominim të dukshëm të rasteve që lidhen me gjuhën e urrejtjes. **Në veçanti, 55 lëndë kategorizohen si gjuhë e urrejtjes, që është shumica e rasteve të raportuara, ndërsa 9 raste lidhen me krimin nga urrejtja.** Ky ndryshim i rëndësishëm sugjeron që gjuha e urrejtjes është një fenomen i trajtuar më shpesh në krahasim me krimin e urrejtjes, i cili mund t’i atribuohet natyrës publike dhe

⁶¹ Në zbatim të krimeve të renditura në nentitujt 5.4.1 dhe 5.4.2 më lart.

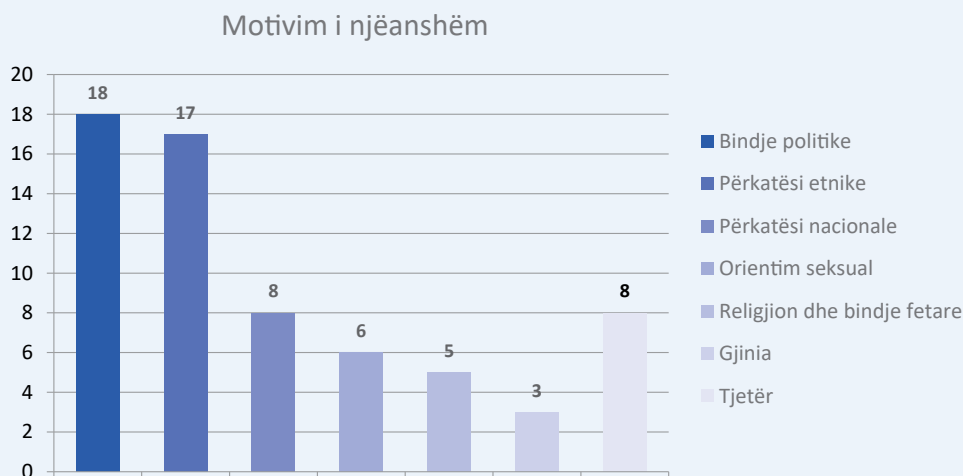
dukshmërisë së gjuhës së urrejtjes, veçanërisht në hapësirën në internet. Numri më i ulët i veprave penale të raportuara nga urrejtja është një tregues i mundshëm i nën-raportimit, sfidave në njohjen e motivimit nga paragjykimet ose pengesat në ndjekjen penale. Ky konstatim thekson nevojën për përpjekje plotësuese në parandalimin e gjuhës së urrejtjes, si dhe në identifikimin dhe përpunimin e krimit nga urrejtja për të trajtuar gamën e plotë të akteve të motivuara nga paragjykimi.

Vepra penale

Gjykatave iu kërkuan të dhëna për gjithsej 23 vepra penale të gjuhës së urrejtjes ose krimit nga urrejtja (shih nëntitujt 5.4.1 dhe 5.4.2 më lart). Sipas përgjigjeve, gjykatat kanë vendosur për pesë nga këto vepra penale ndërsa nuk janë evidentuar raste që lidhen me 18 veprat të tjera penale. Dy nga veprat penale lidhen me krimin nga urrejtja, ndërsa tre lidhen me gjuhën e urrejtjes. **Vepra më e zakonshme me 35 lëndë është përhapja e materialit racist dhe ksenofobik përmes sistemeve kompjuterike, gjë që thekson incidencën e gjuhës së urrejtjes në internet.** Kjo pasohet nga 12 raste që përfshijnë nxitje të urrejtjes, përçarjes dhe intolerancës kombëtare, racore ose fetare, duke treguar një shpërthim të konsiderueshëm të aktiviteteve ndëzëse që synojnë komunitetet në shoqëri. Vepra të tjera më të rëndësishme përfshijnë lëndimin trupor (katër raste), rrezikimin e sigurisë (tre raste) dhe dhunën (dy raste). Kjo ndarje nxjerr në pah kontributin kritik të internetit si një platformë e përshtatshme për kryerjen e krimeve nga urrejtja, ndërsa thekson llojllojshmërinë e këtyre veprave penale, duke përfshirë dëmtimin fizik dhe kërcënimet ndaj sigurisë publike. Këto gjetje sugjerojnë nevojën për strategji të synuara për të trajtuar përhapjen në internet të urrejtjes, si dhe spektrin më të gjerë të krimit nga urrejtja.

7.2 Vendime gjyqësore të bazuara në motivim të njëanshëm

* Disa nga rastet që lidhen me gjuhën e urrejtjes dhe krimet e urrejtjes përmbajnë dy ose më shumë motive të njëanshme, së këndejmi edhe numri më i madh i motiveve të njëanshme sesa subjektet.

Të dhënat tregojnë shpërndarjen e incidenteve nga urrejtja sipas motivimit të njëanshëm, duke sugjeruar disa faktorë kryesorë. Bindja politike është motivi kryesor i njëanshëm me 18 raste, pasuar nga përkatësia etnike me 17 raste. Kjo sugjeron që tensionet politike dhe ndarjet etnike janë nxitësit kryesorë të incidenteve të lidhura me urrejtjen. Kategori të tjera të dukshme përfshijnë përkatësinë kombëtare me tetë subjekte dhe besimin fetar me pesë subjekte, gjë që pasqyron më tej ndarjet shoqërore. Megjithatë orientimi seksual dhe gjinia janë motive më të rralla, megjithatë janë të pranishme përkatësisht me gjashtë dhe tri lëndë. Këto të dhëna theksojnë natyrën komplekse të incidenteve nga urrejtja, ku mbizotërojnë motivet politike dhe etnike, por nuk përjashtohen format e tjera të paragjykit. Kjo shpërndarje e larmishme tregon nevojën për politika gjithëpërfshirëse që do të trajtojnë forma të ndryshme të urrejtjes, sepse asnjë motivim nuk mund të shihet si i izoluar. Në veçanti, rëndësia e trajtimit të tensioneve politike dhe etnike veçohet si prioritet për zvogëlimin e incidenteve të lidhura me urrejtjen.

Kur krahasohen të dhënat nga Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut për gjuhën e urrejtjes dhe krimin nga urrejtja (shih nëntitujt 5.4.1 dhe 5.4.2 më lart) me të dhënat zyrtare gjyqësore, është e rëndësishme të theksohet dallimi kohor – të dhënat e Komitetit të Helsinkit përfshijnë një periudhë prej 10 vjetësh, ndërsa të dhënat gjyqësore përfshijnë pesë vjet. Për të kapërcyer këtë dallim, krahasimi mund të bazohet në përqindje në vend të numrave absolutë.

Sipas të dhënave të Komitetit të Helsinkit, përkatësia etnike është motivi më i zakonshëm për njëanshmëri që përfaqëson rreth 50% të rasteve. Në të kundërt, të dhënat gjyqësore

tregojnë se rreth 20% e rasteve janë të motivuara nga përkatësia etnike. Ky ndryshim i rëndësishëm tregon për një nënvlerësim të rasteve të motivuara nga paragjykimi etnik në procedurat prokuroriale dhe rrjedhimisht gjyqësore, megjithëse ato dominojnë në raportet e Komitetit të Helsinkit. Orientimi seksual shfaqet si motivi i dytë më i zakonshëm në raportet e Komitetit të Helsinkit, me një pjesëmarrje prej rreth 27%. Megjithatë, në të dhënat e gjykatës, orientimi seksual është motivi në vetëm 8.5% të rasteve, duke treguar se shumë incidente që lidhen me orientimin seksual nuk arrijnë në gjykata. Një pjesë e arsyeve të mundshme për këtë situatë përfshijnë frikën e viktimave nga raportimi i këtyre veprave për shkak të viktimizimit dytësor, mosbesimit ndaj institucioneve, mungesës së vetëdijes për të drejtat, mungesës së mbrojtjes dhe shërbimeve të përshtatshme ligjore për të mbështetur viktimat, presionit nga familja ose komuniteti dhe mungesës së njohjes së motivit të paragjykimit nga institucionet. Në kategorinë e bindjes politike, të dhënat e Komitetit të Helsinkit tregojnë se rreth 20% e rasteve janë të motivuara nga ky paragjykim, ndërsa të dhënat gjyqësore tregojnë rreth 25%. Megjithëse përqindjet janë më të përafërta në këtë kategori, numri i përgjithshëm dukshëm më i ulët i lëndëve në gjykata sugjeron që incidentet e motivuara politikisht gjithashtu mund të raportohen ose procedohen dobët. Për përkatësinë kombëtare dhe religjionin, të dhënat e Komitetit të Helsinkit tregojnë rreth 8% dhe 3% në mënyrë përkatëse, krahasuar me rreth 11% dhe 7% në të dhënat gjyqësore. Megjithëse këto kategori janë proporcionalisht më të pranishme në lëndët gjyqësore, numri absolut mbetet i vogël, duke treguar sfida në trajtimin e këtyre motiveve të paragjykimit në sistemin ligjor.

Duke theksuar përqindjet dhe duke marrë parasysh dallimet në afatet kohore, bëhet e qartë se raportet e Komitetit të Helsinkit ofrojnë një pasqyrim më të gjerë të incidenteve të motivuara nga paragjykimi, veçanërisht në fusha të tilla si orientimi seksual dhe etnia, gjë që tregon se këto incidente nënvlerësohen ndjeshëm në procedurat gjyqësore. Kjo tregon nevojën për të përmirësuar mekanizmat për sigurimin e raportimit, njohjes dhe përpunimit më të mirë të akteve të motivuara nga urrejtja në të gjitha kategoritë.

7.3 Epilogët gjyqësorë

Grafiku i paraqitur ofron një pasqyrë të rezultateve gjyqësore të rasteve që lidhen me krimin nga urrejtja dhe gjuhën e urrejtjes. Një nga gjetjet kryesore është përdorimi i rëndësishëm i urdhëresave penale si mënyrë veprimi nga prokuroritë dhe gjykatat. Me 30 raste të zgjidhura përmes këtij procesi të përshpejtuar, është e qartë se kjo qasje preferohet në shumicën e rasteve. Urdhëresat penale zakonisht përdoren për çështje më pak komplekse, më së shpeshti kur ka prova të qarta dhe kur i pandehuri, pas marrjes së urdhrit me postë, pranon përgjegjësinë pa apeluar duke mos filluar aktgjykimin dhe vendimi bëhet i formës së prerë.⁶² **Ndërsa kjo mundëson që rastet të zgjidhen më shpejt, ngrihen dy pyetje të rëndësishme: a është trajtuar në mënyrë adekuate serioziteti i veprave penale të motivuara nga urrejtja dhe a kanë pasur të pandehurit një mundësi reale për t'u mbrojtur?** Përgjigja e mundshme për këto pyetje vijon më poshtë në këtë analizë. Gjuha e urrejtjes dhe krimi nga urrejtja shpesh kanë implikime të gjera shoqërore dhe zgjidhja e tyre përmes procedurave të përshpejtuara mund të mos pasqyrojë nevojën e plotë për analizë më të thellë gjyqësore dhe ndëshkim proporcional. Gjykimet janë rezultati i dytë më i zakonshëm gjyqësor, me 20 çështje të zgjidhura përmes procedurave të plota gjyqësore. Kjo pasqyron angazhimin e sistemit gjyqësor për të shqyrtuar rastet kur provat ose rrethanat janë më komplekse ose kur të pandehurit kundërshtojnë pretendimet. Numri relativisht i lartë i gjykimeve tregon se shumë raste të krimit nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes kërkojnë një vlerësim të plotë ligjor, i cili mund të jetë tregues i seriozitetit të akteve ose sfidave në vërtetimin e motivimit të njëanshëm para gjykatës.

Nëntë çështje u zgjidhën përmes pranimi të fajësisë gjatë seancës kryesore gjyqësore.⁶³ Pranimi i fajit mund të përshpejtojë procesin ligjor dhe të zvogëlojë barrën mbi gjykatat, por gjithashtu ngre pyetje të rëndësishme nëse dënimet janë të përshtatshme, e cila është temë e analizës më poshtë. Aktet e motivuara nga urrejtja kanë një ndikim të thellë si te viktimat individuale ashtu edhe te shoqëria, prandaj është thelbësore që rezultatet e rasteve të tilla të dërgojnë një mesazh të qartë se këto akte do të sanksionohen rëndë.

Grafiku gjithashtu tregon se dy raste rezultuan në një rigjykim, i cili mund të tregojë gabime procedurale ose shfaqjen e provave të reja që kërkojnë një rivlerësim të aktvendimit fillestar. Procedurat e përsëritura mund të zgjasin ndjeshëm gjykimin, duke shkaktuar vonesa në dhënien e drejtësisë. Ky fenomen sugjeron gjithashtu dobësi të mundshme në trajtimin fillestar të këtyre rasteve, gjë që tregon nevojën për të forcuar procedurat ligjore dhe kapacitetet në trajtimin e krimeve nga urrejtja. Është interesante se vetëm një rast përfundoi me mohimin e një akuze, që mund të nënkuptojë se kur akuzat për krime nga urrejtja arrijnë në gjykatë, ato më së shpeshti mbështeten nga prova të mjaftueshme. Për më tepër, një rast u zgjidh përmes një marrëveshjeje, e cila është një ngjarje e rrallë në rastet e veprave nga urrejtja për shkak të seriozitetit të tyre. Zgjidhjet në përgjithësi përfshijnë një marrëveshje midis të pandehurit ose të pandehurve dhe zyrës së prokurorit publik të konfirmuar nga gjykata.

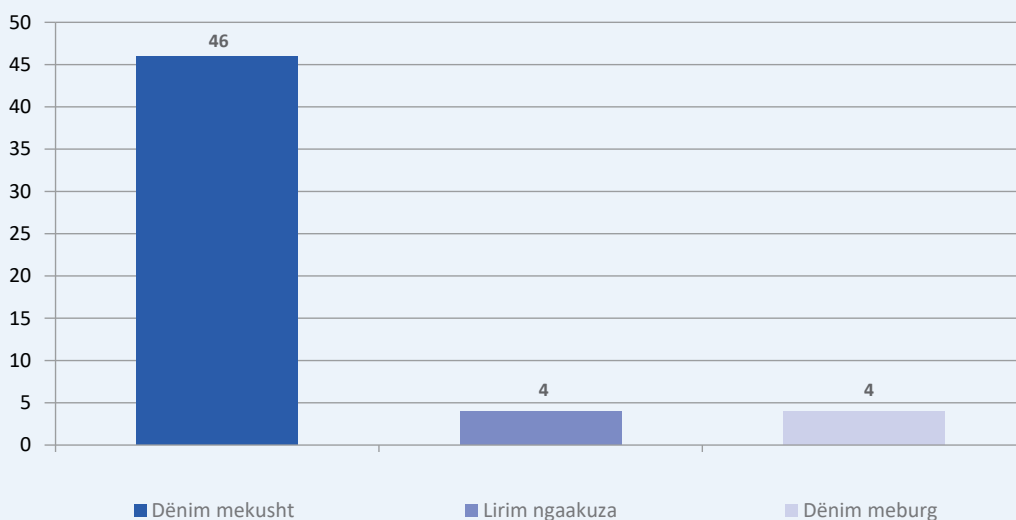
⁶² Për më shumë informacion në lidhje me urdhrin penal, shih Kapitullin XXXI të Ligjit për procedurë penale, "Gazeta Zyrtare e RMV-së", nr. 150/2010, në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/issues/BDBF29F810D5E9468FC65FA542B857B3.pdf>

⁶³ *Ibid.* Neni 381.

Grafiku tregon se sistemi gjyqësor mbështetet kryesisht në urdhërpagesat dhe gjykimet penale për të trajtuar rastet e krimeve të urrejtjes. Ndërsa këto rezultate pasqyrojnë nevojën praktike për efikasitet në trajtimin e rasteve, ato gjithashtu ngrenë pyetje të rëndësishme nëse procesi ligjor pasqyron në mënyrë adekuate seriozitetin e krimeve të urrejtjes. Të dhënat tregojnë se ndërsa gjykimet mbeten një metodë e rëndësishme për zgjidhjen e këtyre çështjeve, përdorimi i shpeshtë i urdhëresave penale mund të zvogëlojë ndikimin e përgjithshëm të përgjigjeve gjyqësore ndaj veprave penale të motivuara nga urrejtja. Është e nevojshme të shqyrtohet nëse qasja aktuale trajton në mënyrë të mjaftueshme dëmin më të gjerë shoqëror të shkaktuar nga këto vepra dhe nëse pasojat më të rrepta ligjore mund të shërbejnë si një pengesë më e fortë kundër autorëve të ardhshëm të mundshëm.

7.4 Vendimet gjyqësore dhe dënime të shqiptuara

Lloji i vendimeve gjyqësore

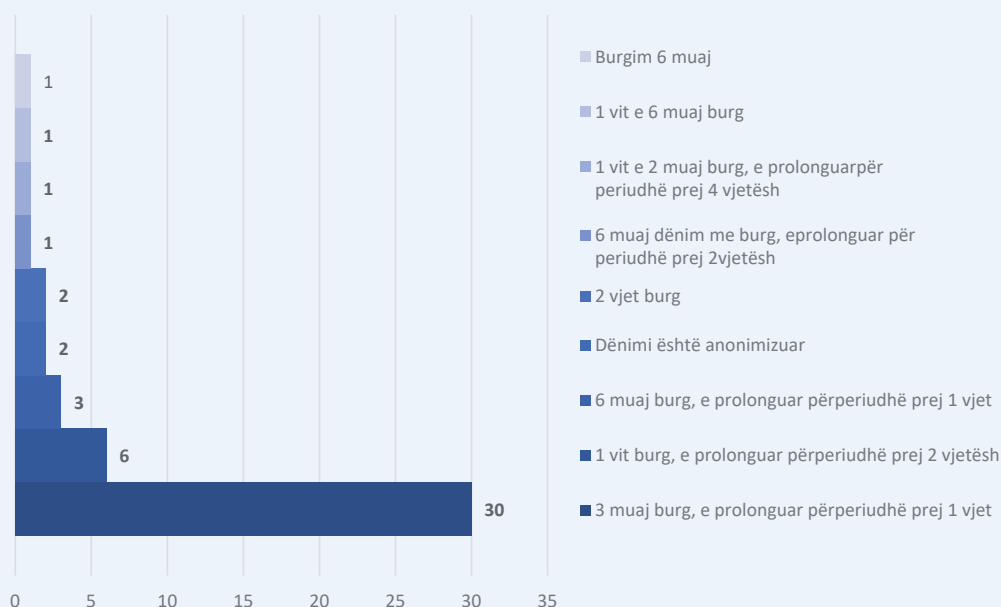

Nga grafiku del qartë se mbizotërojnë dënimet me kusht, me 46 raste që kanë përfunduar me këtë rezultat. Kjo shifër e tejkalon ndjeshëm numrin e dënimeve me burg dhe lirimeve me vetëm 4 raste secila. Të gjitha dënimet me burg i referohen krimit të urrejtjes, domethënë asnjë dënim me burg nuk është vendosur në rastet që lidhen me gjuhën e urrejtjes. Dënimet me kusht përfaqësojnë një metodë shumë më të përgjithshme të dënimit dhe përdoren kur gjykata konsideron se shkelësi nuk duhet t'i nënshtrohet menjëherë vuajtjes së dënimit me burg, por gjithsesi duhet t'i nënshtrohet njëfarë mbi-këqyrjeje. Kjo qasje mund të jetë e diskutueshme në kontekstin e krimeve nga urrejtja, pasi akte të tilla shpesh kanë një ndikim më të madh shoqëror dhe krijojnë një atmosferë frike dhe pasigurie midis grupeve të prekura. Përdorimi i përsëritur i dënimeve me kusht

mund të zvogëlojë efektin parandalues të masave të ligjit penal, veçanërisht nëse autorët e këtyre veprave nuk marrin sanksione më të rënda.

Nga lirimi, i pranishëm në katër raste, rezulton se gjykata nuk ka gjetur prova të mjaftueshme për të dënuar të pandehurin. Ky rezultat tregon se në një numër të vogël rastesh ose provat nuk ishin mjaft të forta, ose akuza nuk ishte e përgatitur në mënyrë adekuate për të siguruar një dënim. Megjithatë, përqindja e ulët e shfaqësimeve sugjeron që kur çështjet arrijnë në gjykim, shumica e tyre përpunohen me sukses dhe përfundojnë me një formë të caktuar dënimi. Vendosja e dënimeve me burg, të pranishme edhe në 4 raste, sugjeron që gjykatat të konsiderojnë vetëm një numër të kufizuar çështjesh mjaft të rënda për të kërkuar heqjen e lirisë. Kjo mund të hapë debatin nëse politika ndëshkuese për krimet nga urrëjtja është mjaft e rreptë për të penguar autorët e ardhshëm të mundshëm, veçanërisht në kontekstin e akteve që kërcënojnë kohezionin dhe sigurinë sociale.

Dënime

Grafiku ofron një pasqyrë të detajuar të llojeve të ndryshme të dënimeve të shqiptuara në rastet që lidhen me krimin nga urrëjtja dhe gjuha e urrëjtjes. Është e qartë se dënimet me kusht janë lloji më i zakonshëm i dënimit, me 30 raste në të cilat autorët morën tre muaj burg, të vonuar për një periudhë prej një viti. Kjo tregon se lirimi me kusht është qasja kryesore në zgjidhjen e këtyre krimeve, duke lejuar të dënuarit të shmangin burgimin nëse nuk kryejnë një vepër penale të re gjatë periudhës së provës. Ndërsa kjo qasje ofron njëfarë fleksibiliteti dhe mundësie për rehabilitim, ngrihen pyetje nëse dënime të tilla janë me peshë të mjaftueshme për të penguar veprat penale në të ardhmen. Në

gjashtë raste, të pandehurit kanë marrë një dënim me një vit burg, të vonuar për një periudhë prej dy vjetësh. Kjo tregon se, megjithëse njihet serioziteti i veprave penale, natyra e kushtëzuar e dënimeve ende pasqyron prirjen e sistemit gjyqësor drejt masave më të buta. Dënimi me kusht lejon që gjykata të vendosë një dënim me kusht me burgim pa qenë në gjendje të kryejë menjëherë një dënim me burg, duke sugjeruar që gjykata të kërkojë të balancojë dënimin me mundësinë e rehabilitimit.

Janë disa raste me kohëzgjatje të ndryshme të dënimeve, në tre raste të pandehurit janë dënuar me burgim prej gjashtë muajsh, të shtyrë në një periudhë prej një viti. Në dy raste, për arsye të panjohura, dënimi është anonimizuar, pra nuk janë specifikuar detajet e sakta të dënimit. Në dy raste, të pandehurit janë dënuar me burg (nga 6 muaj deri në 3 vjet), që është dënimi më i lartë nga të gjitha rastet e analizuara.

Këto të dhëna tregojnë se gjykatat kanë mundësi të përcaktojnë opsione të ndryshme për dënim, por varësia mbizotëruese nga dënimet me kusht tregon se sistemi ligjor preferon zgjidhje që nuk përfshijnë privimin e drejtpërdrejtë të lirisë. Megjithatë, numri i vogël i dënimeve me burg ngre pyetjen nëse një qasje e tillë është mjaft e fortë për të penguar autorët e ardhshëm dhe për të pasqyruar në mënyrë adekuate efektin e dëmshëm shoqëror të këtyre akteve. Fakti që vetëm disa autorë morën dënime me burg mund të tregojë nevojën për një politikë më të rreptë penale, veçanërisht për krime më të rënda ose të përsëritura.

7.5 Analiza e vendimeve gjyqësore në lidhje me gjuhën e urrejtjes

Kur analizohen vendimet gjyqësore për gjuhën e urrejtjes, është e rëndësishme të vlerësohet nëse vendimet gjyqësore përputhen me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut, në veçanti me Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ) dhe praktikën e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ). Gjykatat kombëtare, edhe pse zbatojnë të drejtën e brendshme, kanë detyrimin të ndjekin të drejtën ndërkombëtare, e cila është pjesë e rregullimit ligjor të brendshëm. GJEDNJ konsideron lirinë e shprehjes përmes nenit 10 të GJEDNJ-së, por gjithashtu përcakton se kjo e drejtë mund të kufizohet për të parandaluar shprehjet që nxisin urrejtje, dhunë ose diskriminim. Gjuha e urrejtjes nuk gëzon mbrojtje kur paraqet kërcënim për sigurinë publike, moralin ose të drejtat e të tjerëve. GJEDNJ-ja zbaton disa kritere gjatë vlerësimit të çështjeve, të tilla si qëllimi i folësit, konteksti i shprehjes, përmbajtja e fjalës dhe pasojat e mundshme të saj. Këta faktorë janë çelësi për të përcaktuar nëse gjuha është e mbrojtur ose përbën gjuhë të urrejtjes të sanksionuar.

Qëllim i folësit

GJEDNJ-ja shqyrton qëllimet që qëndrojnë pas shprehjes. Nëse është e qartë se deklarata është bërë me qëllim të nxitjes së urrejtjes ose dhunës ndaj një grupi të caktuar, atëherë ajo deklaratë mund të klasifikohet si gjuhë urrejtjeje. Në rastin *e Sürek v. Turkey* (No. 1),⁶⁴ GJEDNJ-ja konstatoi se thirrja për dhunë ndaj grupeve të caktuara ishte e përshtatshme dhe e pambrojtur sipas nenit 10.

⁶⁴ Sürek v. Turkey (No. 1), Application No. 26682/95, Judgment of 8 July 1999.

Sfondi i shprehjes

GJEDNJ-ja shqyrton nëse shprehja është bërë në një kontekst politik ose shoqëror të ndjeshëm. Për shembull, në rastin *e Erbakan v. Turqi*,⁶⁵ GJEDNJ-ja theksoi se fjalimet e mbajtura në kontekste politike që nxisin intolerancën fetare ose etnike duhet të analizohen me kujdes. Deklaratat e bëra në mjedise ku ekziston një rrezik i lartë i dhunës dhe intolerancës kanë potencial më të madh për t'u klasifikuar si gjuhë e urrejtjes.

Natyra dhe përmbajtja e shprehjes

GJEDNJ-ja kontrollon nëse deklarata përmban një thirrje të qartë ose të nënkuptuar për dhunë, urrejtje ose diskriminim. Në rastin *e Le Pen v. Franca*,⁶⁶ GJEDNJ-ja arriti në përfundimin se deklaratat raciste kundër komunitetit mysliman nuk ishin të mbrojtura nga neni 10 i GJEDNJ-së sepse ato nxisin urrejtje dhe diskriminim publik në bazë të përkatësisë etnike dhe fetare.

Pasojat nga fjalimi

GJEDNJ-ja vlerëson gjithashtu mundësinë që fjalimi të shkaktojë pasoja reale dhe të dëmshme. Nëse fjalimi ka potencial për të shkaktuar dhunë ose tensione serioze sociale, GJEDNJ-ja vlerëson se nuk duhet të mbrohet. Në rastin *e Norwood v. The United Kingdom*,⁶⁷ GJEDNJ-ja vuri në dukje se shprehjet publike që bëjnë thirrje për diskriminim dhe urrejtje ndaj grupeve fetare, siç është Islami, konsiderohen të papranueshme dhe mund të shkaktojnë trazira sociale.

Ekulibri midis lirisë së shprehjes dhe interesit publik

GJEDNJ-ja gjithmonë balancon të drejtën e lirisë së shprehjes me interesin publik për të ruajtur harmoninë sociale dhe për të mbrojtur të drejtat e të tjerëve. Në rastin *e Gündüz v. Turky*,⁶⁸ Gjykata vlerësoi shprehjet e një udhëheqësi fetar dhe arriti në përfundimin se ndërsa deklaratat e tij ishin provokuese, ato nuk ishin aq ekstreme sa të konsideroheshin gjuhë e urrejtjes.

Proporcionaliteti i kufizimit

GJEDNJ-ja kontrollon gjithashtu nëse kufizimet në shprehje janë proporcionale me qëllimin. Në rastin *e Handyside v. The United Kingdom*,⁶⁹ GJEDNJ-ja krijoi parimin se liria e shprehjes zbatohet jo vetëm për informacionin dhe idetë që priten pozitivisht, por edhe për ata që ofendojnë, tronditin ose shqetësojnë. Sidoqoftë, kur bëhet fjalë për gjuhën e urrejtjes, kufizimet duhet të përcaktohen qartë dhe të jenë proporcionale me qëllimin, siç është parandalimi i diskriminimit ose dhunës.

⁶⁵ *Erbakan v. Turkey*, Application No. 59405/00, Judgment of 6 July 2006.

⁶⁶ *Le Pen v. France*, Application No. 18788/09, Decision of 20 April 2010.

⁶⁷ *Norwood v. The United Kingdom*, Application No. 23131/03, Decision of 16 November 2004.

⁶⁸ *Gündüz v. Turkey*, Application No. 35071/97, Judgment of 4 December 2003.

⁶⁹ *Handyside v. The United Kingdom*, Application No. 5493/72, Judgment of 7 December 1976.

Masat e marra nga shteti

GJEDNJ-ja shqyrton nëse organet kombëtare kanë marrë masa të përshtatshme për t'u mbrojtur nga gjuha e urrejtjes. Në rastin e *Perinçek v. Switzerland*,⁷⁰ GJEDNJ-ja analizoi nëse kriminalizimi i mohimit të gjenocidit përbën shkelje të nenit 10 të GJEDNJ-së. Gjykatata konstatoi se sanksionimi i formave të caktuara të fjalës mund të justifikohet nëse mbron interesin publik, por kjo duhet të matet siç duhet.

Në këtë analizë të rezultateve gjyqësore në lidhje me gjuhën e urrejtjes, këto kritere janë të një rëndësie të veçantë. Duke marrë në konsideratë natyrën e deklaratave, kontekstin e tyre dhe pasojat e mundshme, do të vlerësohet nëse ato janë trajtuar në mënyrë adekuate, në përputhje me standardet e përcaktuara nga GJEDNJ-ja.

7.5.1 Bindja politike

Numri më i madh i vendimeve gjyqësore për gjuhën e urrejtjes i referohen bindjes politike ose përkatësisë si një tipar i mbrojtur i njohur në legjisllacionin kombëtar (18). Të tri lëndët gjyqësore lidhur me këtë veçori në kuadër të veprës penale "Përhapja e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik" nga neni 394-d, paragrafi 1 i Kodit penal. 13 nga aktgjykimet janë dhënë me urdhër-ndëshkim, ndërsa pesë aktgjykimet e mbetura kanë pasuar pranimin e fajit gjatë seancës kryesore. Kjo do të thotë se asnjë nga këto lëndë nuk ka shkuar në gjykatë të shkallës së dytë, pasi nuk është lejuar ankimi. Asnjë autor nuk u dënua me dënim me burg. Ndaj të gjithë autorëve u shqiptua dënim me kusht, duke filluar nga një dënim me burg prej tre muaj që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër penale të re brenda një viti, deri në një dënim me burg prej një viti që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër penale të re brenda dy vjetësh.

Shumica e rasteve kanë të bëjnë me gjuhën e urrejtjes në rrjetet sociale, veçanërisht në Facebook. Autorët zakonisht postonin statuse, komente ose imazhe që, sipas Gjykatave Themelore (GJTH), përbënin gjuhë urrejtjeje. Shembujt përfshijnë kërcënime, thirrje për dhunë, betim, fyerje dhe shpifje ndaj zyrtarëve të emëruar dhe të zgjedhur dhe anëtarëve të partive politike. Shumë nga këto raste i referohen ndryshimeve të Kushtetutës në vitin 2021 për ndryshimin e emrit të vendit, ndërsa disa kanë të bëjnë me pandeminë COVID dhe procesin e vaksinimit. Në vendimin K-12/21 të Gjykatës së Përgjithshme Berovë, i dënuari publikoi një foto me një lak të varur dhe bëri thirrje për varje publike të deputetëve në shesh. Në aktgjykimet K.nr.5/24 dhe K.nr.54/23 të Asamblesë së Përgjithshme të Gjevgjeliës, K.nr.183/20 të Asamblesë së Përgjithshme të Kërçovës, K.nr.253/2019 të Asamblesë së Përgjithshme të Shtipit, K.nr.150/22 të Asamblesë së Përgjithshme të Radovishit, K-50/21 dhe K-102/22 të Asamblesë së Përgjithshme të Vinicës, të dënuarit përmes komenteve bënë thirrje për varjen, prerjen, vrasjen dhe varrimin e Kryeministrit. Në aktgjykimet K-57/24 të Gjykatës Komunale të Koçanit, K.427/22 të Gjykatës Themelore të Shtipit, K.42/23 të Gjykatës Themelore të Strumicës dhe K.319/22 të Gjykatës Themelore të Velesit, të dënuarit kërkuan varjen e Ministrit të Punëve të Brendshme dhe zyrtarëve të tjerë publikë. Në vendimin K-95/21 të Këshillit Komunal të Prilepit, i dënuari dëshironte të kishte një ligj për varje publike

⁷⁰ *Perinçek v. Switzerland*, Application No. 27510/08, Judgment of 15 October 2015.

të anëtarëve të një partie opozitare. Në aktgjykimin K.nr.119/2024 të Këshillit Komunal të Kërçovës, i dënuari ka bërë thirrje për vrasjen e një kryetari të një partie politike. Në vendimin K.nr.87/2023 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Strumicë, i dënuari ka kërkuar likuidimin e Ministrit të Shëndetësisë. Në aktgjykimin K.nr.60/2023 të Këshillit Komunal të Strumicës, i dënuari i është drejtuar me fyerje dhe ofendim Ministrit të Punëve të Brendshme.

7.5.2 Përkatësia etnike

Të dytat në numrin e vendimeve gjyqësore për gjuhën e urrejtjes janë ato që lidhen me kombësinë si një karakteristikë e mbrojtur (13). Dy nga këto lëndë përmbajnë motivim të njëanshëm ndërsektorial, domethënë, njëra i referohet përkatësisë etnike dhe besimit fetar, dhe tjetra gjinisë, përkatësisë etnike dhe besimit fetar. 11 nga këto lëndë gjyqësore janë iniciuar në kuadër të veprës penale “nxitja e urrejtjes, përçarjes ose intolerancës mbi baza kombëtare, racore, fetare dhe të tjera diskriminuese” të nenit 319, paragrafit 1, ndërsa dy sipas veprës penale “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik” të nenit 394-d, paragrafi 1 i Kodit penal. Vendimet u kaluan përmes gjykimeve të rregullta (7), gjykimeve të përsëritura (2), rrëfimit të fajit (1), zgjidhjes (1), urdhrit të dënimit (1) dhe hedhjes së aktakuzës (1), dhe kishte gjithsej tre ankesa në një gjykatë sekondare. Asnjë autor nuk u dënua me dënim me burg. Ndaj të gjithë të dënuarve ju shqiptua dënim me kusht, duke filluar nga një dënim me burg prej dy muajsh që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër penale të re brenda një viti, deri në një dënim me burg prej gjashtë muajsh që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër penale të re brenda katër vjetësh.

Në rastin K-84/19 të Gjykatës Themelore Manastir, i pandehuri është shpallur fajtor për shkak se në murin e një dyqani privat të fshatit ka shkruar “UÇK, Kosovë, Adem Jashari na thërret – Kosovë” në gjuhën shqipe, duke shkaktuar kështu urrejtje dhe ankth në bazë të përkatësisë etnike në mesin e maqedonasve në fshat. Në rastin K.nr.496/22 të Gjykatës së Rrethit Gostivar, i dënuari i bëri fyerje në baza etnike një nëpunësi policor nga komuniteti etnik shqiptar dhe e sulmoi fizikisht ndërsa nëpunësi ishte në detyrë. Gjykata konstatoi se i dënuari shkaktoi mosmarrëveshje etnike dhe kreu krimet e Sulmit të një nëpunësi dhe Nxitjes së urrejtjes dhe intolerancës mbi baza diskriminuese.

Në rastin K.nr. 14/19 të OS Krushevë, pesë persona të etnisë maqedonase gjatë festës publike të 2 gushtit 2018, gjatë një feste publike, si pjesë e një grupi tifozësh, lëshuan parulla urrejtëse që synonin anëtarët e komunitetit shqiptar. Kjo shkaktoi urrejtje dhe mosmarrëveshje në baza etnike në një tubim publik. Të pandehurit u deklaruan fajtorë dhe u shpallën fajtorë për nxitje të urrejtjes, përçarjes dhe intolerancës në baza etnike. Në rastin e pikës së kontrollit nr.72/20 të Gjykatës Themelore të Shkupit, i dënuari postoi në rrjetet sociale një tekst me shprehje që nxisin urrejtje ndaj komunitetit etnik shqiptar. Deklarata u bë në kontekstin e dy ngjarjeve të lidhura: dëmtimi i Teatrit Popullor Maqedonas nga grupi i tifozëve “Shfercerët” dhe tërmeti i fortë në Republikën e Shqipërisë në vitin 2019, i cili rezultoi me viktima njerëzore. Teksti ishte subjekt i komenteve dhe shpërndarjeve në rrjetin social, duke nxitur kështu urrejtje ndaj komunitetit shqiptar. I dënuari u vendos në Prokurorinë Publike dhe u shpall fajtor për përhapjen e materialit racist dhe ksenofobik përmes një sistemi kompjuterik.

Në rastin K.nr.203/2021 të Këshillit Komunal të Kërçovës, i dënuari hyri në një kafe-bar dhe pa u provokuar bëri fyerje të rënda, kërcënime dhe dhunë ndaj një nëpunësi policor në detyrë, duke përdorur shprehje që synonin etninë, fenë dhe gjininë e tij. Në fyerje, u përdorën terma që i referohen stereotipave fetarë dhe etnikë në lidhje me synetin, e cila thekson më tej nxitjen e urrejtjes në bazë të gjinisë, në lidhje me traditat fetare. I pandehuri u dënua për nxitje të urrejtjes, përçarjes dhe intolerancës në bazë të gjinisë, përkatësisë etnike dhe fesë.

Në rastin K.nr.38/23 të Gjykatës Themelore Koçan, i dënuari ka postuar foto dhe video përmes llogarive të tij në mediat sociale që promovojnë urrejtje dhe dhunë në bazë të përkatësisë etnike dhe fetare. Ai ndau një video të anëtarëve të ushtrisë çeçene duke bërë thirrje për agresion. Ai më vonë publikoi një foto me tekstin „ISRAEL TERRORIST“ dhe një simbol të Yllit të Davidit, i cili është një simbol i popullit hebre, duke nxitur urrejtje për këtë grup. I pandehuri është shpallur fajtor për veprën penale “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik” në bazë të nenit 394-d të Kodit penal në bazë të përkatësisë etnike dhe fetare.

Në rastin K-775/18 të Gjykatës Komunale të Kumanovës, i dënuari, i cili ishte 18 vjeç, së bashku me disa persona të tjerë shkaktuan intolerancë etnike dhe mosmarrëveshje duke hequr dhe dëmtuar flamurin shtetëror në qendër të qytetit, para një numri të madh të qytetarëve. Gjatë tentativës së një nëpunësi policor për ndalimin e tij, i pandehuri e ka sulmuar, e ka goditur dhe i ka shkaktuar lëndime trupore, pas së cilës ka tentuar të arratiset. Ky incident ndezi më tej intolerancën etnike midis të pranishmëve dhe në publik. Gjatë gjyqimit, prokurori publik deklaroi “Krimi i urrejtjes gjithmonë ndëshkohet më rëndë se krimet e tjera, sepse paraqet një rrezik të veçantë për paqen dhe stabilitetin në një vend.” I dënuari pranoi krimin dhe u shpall fajtor për krimet e Sulmimit të një zyrtari gjatë kryerjes së punëve të sigurisë publike dhe Nxitjes së urrejtjes, përçarjes dhe intolerancës kombëtare, racore dhe fetare. Prokurori publik në rastin vlerësoi se dënimi i vendosur me kusht ishte shumë i butë dhe apeloj në Gjykatën e Apelit (GJA) në Shkup, duke kërkuar një dënim më të rreptë, për të cilin mori mbështetje nga Prokuroria e Lartë Publike. Megjithatë, GJA në vendimin e saj Kzh.519/19 vlerësoi se një dënim prej një viti e dy muaj burg i cili nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër të re penale brenda katër vjetësh është i përshtatshëm.

Në rastin K-398/21 të Gjykatës Komunale Manastir, personi nga komuniteti maqedonas u akuzua për shkaktim të intolerancës etnike në një argument në treg me persona nga komuniteti shqiptar. Gjatë argumentimit, i pandehuri ka përdorur shprehje fyese që mund të nxisin padurim. Gjykata refuzoi aktakuzën sepse konstatoi se krimi nuk plotësonte kriteret për një krim, përkatësisht mungonte qëllimi. Pas shkarkimit, prokurori publik paraqiti ankesë në GJA Manastir, i cili në vendimin e tij Kzh.59/22 vlerësoi se nuk ishte shpjeguar se si GJTH Manastir arriti në përfundimin se kishte mungesë qëllimi dhe se një krim i tillë nuk mund të kryhej nga pakujdesia.

Në rastin K-67/2019 të GJTH Delçevë, dy të pandehur kanë bërë kërcënime ndaj anëtarëve të komunitetit rom, duke bërë thirrje të dhunshme të zërit që provokojnë ndjenja të armiqësisë dhe urrejtjes në baza etnike. Shprehjet e tyre përfshinin kërcënime për të djegur shtëpitë e komunitetit rom dhe pretendime fyese se komuniteti rom ishte pengesë për përparimin e shtetit. Kërcënimet u adresoheshin drejtpërdrejt edhe individëve nga komuniteti rom, të cilëve u ishte thënë se do të gjendeshin dhe

do të vriteshin. Gjykata i shpalli të pandehurit fajtorë për nxitje të urrejtjes, mosmarrëveshjes ose intolerancës mbi baza kombëtare dhe të tjera diskriminuese. Pas ankimit të paraqitur nga të pandehurit, GJTH Shtip në vendimin e saj KZ.56/21 ka shprehur dyshime serioze në vendimin e gjykatës së shkallës së parë dhe ka konstatuar se edhe pse është e padiskutueshme që kërcënimet e ditës kritike i janë bërë komunitetit rom, nuk ka prova mjaftueshëm të qarta dhe të verifikuara se të pandehurit kanë qenë autorët. Dëshmitarët deklaruan se dëgjuan kërcënime, por nuk mund të konfirmonin me siguri se cilët persona i bënë kërcënimet për shkak të errësirës dhe distancës. I vetmi dëshmitar që njohu zërat e të pandehurve e bazoi pretendimin e tij në një supozim, pasi ai nuk kishte asnjë kontakt me të pandehurit më parë. Pas gjykimit të përsëritur, gjykata e shkallës së parë, me vendimin e saj K19/21, ka liruar të pandehurit për mungesë provash të veprës nga prokurori publik.

7.5.3 Përkatësia nacionale

Të tretët në numrin e vendimeve gjyqësore për gjuhën e urrejtjes janë ato që lidhen me kombësinë si një karakteristikë e mbrojtur (6). Katër nga këto lëndë gjyqësore janë iniciuar në kuadër të veprës penale “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik” nga neni 394-d, paragrafi 1 i Kodit penal, ndërsa dy sipas veprës penale “Nxitje e urrejtjes, përçarjes ose intolerancës mbi baza kombëtare, racore, fetare dhe të tjera diskriminuese” nga neni 319, paragrafi 1 i Kodit penal. Vendimet gjyqësore u morën përmes gjykimeve të rregullta (4) dhe urdhrave për dënim (2). Në katër raste të pandehurit janë dënuar, ndërsa në dy raste të pandehurit janë liruar. Asnjë nga të dënuarit nuk u dënua me burg. Të gjithë të dënuarve iu dha i njëjti dënim me kusht - dënim me burg prej tre muajsh që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen vepër penale të re brenda një viti.

Në rastin K-33/22 të Gjykatës Themelore Berovë, i pandehuri, anëtar i komunitetit maqedonas, publikoi material të shkruar ksenofobik që ia shpërndau publikut përmes rrjetit social Facebook, duke e publikuar në profilin e tij. I njëjti material u shpërnda më vonë në formën e fletëpalosjeve nëpër rrugët e qytetit të Berovës. Materiali përmbante shprehje që promovojnë dhe nxisin urrejtje në bazë të përkatësisë etnike dhe shtetësisë, që synojnë qytetarët që pranojnë ndryshimin e ri kushtetues me emrin Republika e Maqedonisë së Veriut. Në material janë përdorur terma si “Severxhan” dhe “Severxhanistanec”, të cilat në mënyrë të shëmtuar dhe nënçmuese i përshkruajnë këta shtetas, duke deklaruar se ata janë “armiqtë të Maqedonisë dhe maqedonasve”.

Në rastin K.nr. 40/22 të Gjykatës Themelore të Berovës, një person u akuzua për përhapjen e materialit ksenofobik përmes llogarisë së tij në Facebook ku ai komentoi përmes shprehjeve që sipas aktakuzës promovojnë dhe nxisin urrejtje ndaj një ish-deputete në Kuvend, për shkak të rolit të saj në votimin e ndryshimeve kushtetuese që lidhen me ndryshimin e emrit të vendit. Në koment, i pandehuri përdori terma ofendues (të mallkuar janë tradhtarët deri në brezin e dhjetë) dhe drejtoi një gjykatë merite që synonte angazhimin e saj të mëvonshëm politik si drejtuese e Agjencisë së Sigurisë Kombëtare. Gjykata themelore në Berovë vlerësoi se komentet e të pandehurit, edhe pse ofenduese, nuk plotësonin kriteret për veprën penale “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik”. Sipas gjykatës, nuk u provua se komentet e të pandehurit kishin një poten-

cial të vërtetë për të nxitur urrejtje ose dhunë ndaj të dëmtuarës, as se ato shkaktojnë një ndikim të rëndësishëm në publik. Gjykata gjithashtu sugjeroi se, si një figurë publike, ajo duhet të demonstrojë një shkallë më të madhe të tolerancës për komentet kritike dhe ofenduese, përveç nëse ato krijojnë një rrezik real të urrejtjes ose dhunës. Për këto arsye, gjykata e liroi të pandehurin nga përgjegjësia penale, duke deklaruar se mendimi i shprehur është një gjykatë me vlerë që nuk nxit urrejtje dhe mbrohet nga e drejta e lirisë së shprehjes. I pakënaqur me këtë rezultat, prokurori publik ka bërë ankim në Gjykatën e Apelit Shtip, i cili përmes Aktgjykimit KZ-186/23 ka refuzuar ankimin dhe është pajtuar plotësisht me vendimin e shkallës së parë. Në vendimin gjyqësor, Gjykata e Apelit Shtip gjithashtu deklaroi se për të përcaktuar faktet nëse janë arritur karakteristikat e veprës penale “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik”, nevojiten njohuri nga ekspertët, duke përcaktuar vendin e krimit dhe duke përcaktuar adresën IP nga e cila është kryer.

Në rastin K.nr. 390/2021 në Gjykatën Themelore të Gostivarit, i pandehuri dyshohet se ka djegur flamurin shtetëror në qytetin e Gostivarit, i cili është vendosur në një shtizë me rastin e festës kombëtare të 11 tetorit. Prokuroria pretendoi se i pandehuri mbërriti në vendngjarje me automjet, uli flamurin shtetëror dhe i vuri flakën, duke shkaktoar kështu urrejtje dhe intolerancë në bazë të përkatësisë kombëtare. Nga provat e siguruar, përfshirë analizat e ADN-së nga flamuri i djegur dhe anësori metalik nga direku, identiteti i dhunuesit nuk mund të vërtetohej. I pakënaqur me këtë rezultat, prokurori publik ka bërë ankim në Gjykatën e Gostivarit, por nuk ka marrë mbështetje nga Prokuroria e Lartë Publike. Nëpërmjet aktgjykimit të saj KZ.nr. 108/23, Gjykata e Apelit Gostivar konstatoi se prokurori publik nuk provoi përtej dyshimit të arsyeshëm se i pandehuri ka kryer veprën për të cilën akuzohet.

Në rastin K.nr. 86/2023 në Gjykatën Themelore Strumicë, i pandehuri ka postuar një koment përmes profilit të tij në rrjetin social Facebook që nxit urrejtje dhe dhunë në bazë të përkatësisë kombëtare. Komenti u publikua si reagim ndaj një artikulli tjetër nga portali i internetit “Kolev për BGNES: Nëse Maqedonia nuk e pranon dorën e zgjatur të Bullgarisë, do të fshihet plotësisht.” Në komentin e tij, i pandehuri ka bërë kërcenim duke bërë thirrje për likuidim. I pandehuri u dënua për përhapjen e materialit ksenofobik që nxit urrejtje dhe dhunë në bazë të përkatësisë kombëtare.

7.5.4 Religjioni ose bindja fetare

Të katërtat në numrin e vendimeve gjyqësore për gjuhën e urrejtjes janë ato që lidhen me religjionin ose besimin fetar si një karakteristikë e mbrojtur (5). Dy nga këto lëndë janë analizuar më lart (7.5.1 përkatësia etnike) sepse përmbajnë motivim të njëanshëm ndërsektorial. Të tri lëndët gjyqësore të analizuara në këtë seksion janë iniciuar në kuadër të veprës penale “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik” nga neni 394-d, paragrafi 1 të Kodit penal. Dy nga aktgjykimet janë dhënë me pranimin e fajit dhe një me urdhëresë penale. Në të gjitha rastet të pandehurit janë dënuar. Kjo do të thotë se asnjë nga këto lëndë nuk ka shkuar në një gjykatë të shkallës së dytë, pasi nuk është lejuar ankim. Asnjë autor nuk u dënua me dënim me burg. Ndaj të gjithë autorëve u shqiptua dënim me kusht, duke filluar nga dënim me burg prej tre muajsh që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër penale të re brenda një viti,

deri në dënim me burg prej gjashtë muajsh që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër penale të re brenda dy vjetësh.

Në rastin K.nr. 196/21 në GJTH Shtip, i dënuari ka postuar imazhe dhe tekste me përmbajtje ofenduese dhe kërcënuese përmes llogarisë së tij në Instagram. Postimet përmbanin mesazhe anti-semite dhe anti-krishtere të drejtuara kundër grupeve të bazuara në fe dhe besim fetar, duke përfshirë kërcënime për dhunë fizike dhe seksuale dhe thirrje për akte terroriste kundër personave të besimit të krishterë dhe hebre. Në rastin K. nr. 270/19 të GJTH Shtip, i dënuari, anëtar i komunitetit rom, ndau një artikull në rrjetin social Facebook duke iu referuar një sulmi terrorist në një xhami në Zelandën e Re. Sipas artikullit, ai shtoi një koment me përmbajtje që bën thirrje për dhunë kundër anëtarëve të një grupi tjetër fetar, në të cilin ai sugjeroi një sulm të ngjashëm ndaj një objekti fetar të kishës. I dënuari është vetëdeklaruar fajtor. Gjykata në këtë rast ka deklaruar se bëhet fjalë për “krim nga urrejtja”. Në rastin K.nr. 2031/19 të GJTH Shkup, i dënuari postoi komente raciste dhe ksenofobike që promovojnë urrejtje, diskriminim dhe dhunë në bazë të fesë dhe besimit fetar përmes profilit të tij në rrjetin social Facebook. Në publikimet e tij, i akuzuari përdori shprehje fyese të drejtuara ndaj komunitetit mysliman dhe anëtarëve të Bashkësisë Fetare Islame (BFI), duke bërë thirrje për dhunë dhe diskriminim.

7.5.5 Orientimi seksual

Të pestat në numrin e vendimeve gjyqësore për gjuhën e urrejtjes janë ato që lidhen me orientimin seksual si një karakteristikë e mbrojtur (4). Të tri lëndët gjyqësore në kuadër të veprës penale “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik” nga neni 394-d, paragrafi 1 të Kodit penal. Tre nga aktgjykimet janë dhënë me urdhëresë penale dhe një përmes pranimit të fajit. Në katër raste të pandehurit janë dënuar, ndërsa në dy raste të pandehurit janë liruar. Kjo do të thotë se asnjë nga këto lëndë nuk ka shkuar në një gjykatë të shkallës së dytë, pasi nuk është lejuar ankim në lidhje me situatën faktike të përcaktuar. Asnjë autor nuk u dënua me dënim me burg. Ndaj të gjithë autorëve u shqiptua dënim me kusht, duke filluar nga dënim me burg prej tre muajsh që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër penale të re brenda një viti, deri në dënim me burg prej gjashtë muajsh që nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër penale të re brenda dy vjetësh.

Në rastin K.nr. 40/23 në GJTH Gjevgjeli, i dënuari përmes rrjetit të tij social Facebook komentoi një artikull nga një portal në internet në lidhje me një deklaratë të presidentit serb për ndalimin e paradave të krenarisë homoseksuale që do të mbahen në Beograd. Në komentin e tij, i pandehuri ka bërë thirrje për dhunë, duke përdorur shprehje që nxisin urrejtje dhe diskriminim ndaj komunitetit LGBTI+. I pandehuri sugjeroi që të fillonte një “spastrim” me armë të zjarrit, duke përdorur gjuhë kërcënuese dhe diskriminuese. Në seancën kryesore, i pandehuri është vetëdeklaruar fajtor. Në rastin K.nr. 160/22 në GJTH Radovich, i dënuari postoi një koment përmes llogarisë së tij në rrjetin social në lidhje me një artikull në portal që raportonte për martesën e “Miss Argjentina dhe Miss Porto Riko”. Në postimin e tij, i pandehuri nxiti urrejtje dhe bëri thirrje për dhunë ndaj komunitetit LGBTI+ të marginalizuar. Për arsye të panjohura, në këtë vendim, komenti i të pandehurit është anonim. Në rastin K.nr. 305/22 në GJTH Shtip, i dënuari komentoi

përmes llogarisë së tij në Facebook nën videon me titull “Muaji i Krenarisë nxjerr në pah fitoret dhe pengesat e komunitetit LGBTI+.” Në komentin e tij, i pandehuri ka përdorur shprehje fyese dhe kërcënuese që nxisin urrejtje dhe thirrje për dhunë seksuale ndaj komunitetit LGBTI+. Në rastin K.nr. 379/22 në GJTH Shtip, i dënuari komentoi përmes llogarisë së tij në Facebook në një postim në një faqe që promovon mbështetjen dhe këshillimin për LGBTI+. I pandehuri ka lënë një koment (qen të ngordhur, do tu vijë fundi) që synon komunitetin LGBTI+.

7.5.6 Gjinia

Në vendin e gjashtë për nga numri i vendimeve gjyqësore për gjuhën e urrejtjes janë ato që lidhen me gjininë (2). Të dy rastet gjyqësore janë iniciuar në bazë të veprës penale “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik” nga neni 394-d, paragrafi 1 të Kodit penal dhe janë kaluar me urdhër penal. Në të dyja rastet të pandehurit janë dënuar. Kjo do të thotë se asnjë nga këto lëndë nuk ka shkuar në një gjykatë të shkallës së dytë, pasi nuk është paraqitur asnjë ankesë dhe për pasojë nuk është lejuar ankim. Asnjë prej autorëve nuk u dënua me burg, domethënë iu dha një dënim me kusht prej tre muaj burg, i cili nuk do të kryhet nëse kryerësi nuk kryen një vepër të re penale brenda një viti.

Në rastin K.nr. 115/2024 në GJTH Kërçovë, i dënuari shkroi komente përmes llogarisë së tij në Facebook që nxisin urrejtje dhe thirrje për dhunë ndaj një gruaje. Në postimet e tij, i pandehuri shprehu urrejtje për gjininë femërore, duke akuzuar gruan për ndërhyrje në martesën e tij dhe duke u bërë thirrje të tjerëve ta gjejnë dhe ta lëndojnë. Në një nga komentet, i pandehuri shkruante “Nëse është kështu, vriteni”, dhe në një postim të mëvonshëm, komentonte me një tekst që paraqiste kërcënime dhe urrejtje, “vriteni nëse është e tillë plehra nuk duhet të jetojë”. Në rastin K.nr. 290/22 në GJTH Gostivar, i dënuari postoi komente përmes profilit të tij në rrjetin social Facebook me përmbajtje fyese dhe kërcënuese që nxit urrejtje dhe dhunë seksuale ndaj grave që janë viktimat të përdhunimit.

7.5.7 Karakteristika të tjera të mbrojtura

Përveç karakteristikave të mbrojtura përgjithësisht të pranuar në të drejtën ndërkombëtare⁷¹, në fushën e gjuhës së urrejtjes, ligji penal kombëtar përcakton një listë shtesë të karakteristikave të mbrojtura që përfshijnë përkatësinë në një grup të marginalizuar, gjuhën, shtetësinë, origjinën sociale, llojet e tjera të besimeve, arsimin, përkatësinë politike, statusin personal ose shoqëror, statusin familjar ose martesor, statusin pronësor, statusin shëndetësor, ose çdo bazë tjetër të parashikuar me ligj ose me një marrëveshje ndërkombëtare të ratifikuar. Një zgjidhje e tillë mund të dobësojë efektivitetin e ndjekjes penale të gjuhës së urrejtjes dhe të çojë në keqkuptime midis organeve të ndjekjes dhe gjykatave, duke krijuar vështirësi në zbatimin e qëndrueshëm të ligjeve dhe sanksionimit efektiv të gjuhës së urrejtjes. Një listë e gjerë dhe e hapur e karakteristikave të mbrojtura mund të krijojë paqartësi ligjore që mund të rezultojnë në vendime gjyqësore

⁷¹ Gjinia, raca, ngjyra e lëkurës, seksi, etnia, kombësia, feja ose besimi, aftësia e kufizuar mendore ose trupore, mosha, orientimi seksual dhe identiteti gjinor.

jo konsistente dhe vështirësi në interpretimin e ligjit. Kjo mund të mbingarkojë sistemin e drejtësisë me raste që nuk plotësojnë kriterin origjinal konceptual të gjuhës së urrejtjes, duke vonuar kështu përpunimin e incidenteve më të rënda. Përveç kësaj, mund të lejojë zbatimin diskrecional të ligjit, gjë që do të çonte në ndjekje penale selektive dhe zbatim të pabarabartë. Zgjerimi i listës së karakteristikave të mbrojtura mund të ketë gjithashtu efektin e mbyajtjes së lirisë së shprehjes, kështu që njerëzit do të kishin frikë të shprehnin mendime legjitime nga frika e ndjekjes penale. Së fundi, kjo zgjidhje rrit kompleksitetin në provën e qëllimit, ndërkaq ekziston rreziku që ligji të keqpërdoret nga grupe të caktuara politike ose shoqërore për të heshtur pikëpamjet kontradiktore. Në pesë rastet më poshtë, të gjithë të pandehurit janë dënuar me dënime me kusht, qoftë përmes pranimi të fajit, qoftë me urdhëresë penale.

Në rastin K-41/22 të GJTH Berovë, i dënuari postoi një koment përmes llogarisë së tij në Facebook që, sipas gjykatës, nxiti urrejtje në bazë të statusit të mëparshëm shoqëror të një deputeteje në Kuvend duke e quajtur atë “tradhtare”. Ky vendim me urdhër dënimi është diametrisht i kundërt me vendimin në rastin K.nr. 40/22 të së njëjtës gjykatë (shih nëntitullin 7.5.3 më lart) me të njëjtën situatë faktike, por një të pandehur tjetër i cili u lirua nga akuzat. Në rastin K.nr. 65/2023 të GJTH Berovë, i pandehuri postoi një koment përmes llogarisë së tij në Facebook, i cili sipas gjykatës nxiti urrejtje ndaj pjesëtarëve të policisë. Komenti ishte një reagim ndaj një postimi në lidhje me një aksident në të cilin shtëpia e një nëpunësi policor u dogj nga rrufeja. Komenti i të dënuarit lexonte “U djegshin të gjithë kriminelët Zoti është i madh.” Sipas gjykatës, i dënuari e ka kryer veprën në bazë të statusit social të policit. Në rastin K.nr. 184/2023 të GJTH Kërçovë, i dënuari si administrator i grupit “Anti-Muria K.” në platformën e internetit Viber, në mënyrë të përsëritur ka publikuar tekste që nxisin urrejtje ndaj pjesëtarëve të policisë. Në postimet e tij, i pandehuri përdori terma ofendues si “xhandarë”, “kojota” dhe pretendime për konsum alkooli dhe droge. Sipas gjykatës, i dënuari e ka kryer veprën penale kundër një grupi personash të një statusi të caktuar. Në rastin K-131/23 të GJTH Ohër, i dënuari komentoj përmes llogarisë së tij në Facebook në një postim nga media elektronike me titull “Gjyqtari V.K. nga O. u shkarkua për shkak të vrasjes së M.” Në komentin e tij, i pandehuri ka bërë shprehje fyese dhe kërcënuese dhe fyerje ndaj gjyqtarëve, duke bërë thirrje për dhunë dhe linçim, të cilat, sipas gjykatës, kanë nxitur urrejtje në bazë të statusit shoqëror. Në rastin K.nr.185/21 të GJTH Radovich, i dënuari postoi një koment përmes llogarisë së tij në Facebook duke bërë thirrje për dhunë ndaj gazetarëve. Në komentin e tij, i pandehuri ka përdorur shprehje fyese, fyerje dhe ka bërë thirrje për burgosje dhe ndëshkim fizik të gazetarëve, të cilët, sipas tij, kanë përhapur panik. Këto deklarata nxitën urrejtje dhe dhunë ndaj një grupi gazetarësh bazuar në statusin e tyre personal dhe shoqëror.

7.5.8 Shënime përfundimtare

Nga analiza e vendimeve gjyqësore në lidhje me gjuhën e urrejtjes në kontekstin kombëtar zbulohen disa aspekte kryesore kur krahasohen me kornizën ligjore ndërkombëtare, në veçanti Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ) dhe praktika e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ).

Së pari, megjithëse gjykatat kombëtare përpunojnë rastet e gjuhës së urrejtjes sipas legjislacionit të brendshëm, aplikimi i dënimeve të pezulluara mbizotëron, pa vendosur dënime me burg për autorët. Kjo praktikë ngre pyetje në lidhje me proporcionalitetin dhe efektin parandalues të dënimeve, veçanërisht duke marrë parasysh ashpërsinë e krimeve të urrejtjes siç njihen në standardet ndërkombëtare. GJEDNJ thekson se sanksionet efektive janë të nevojshme për veprat që kanë potencial për të nxitur dhunë ose diskriminim.

Së dyti, vendimet gjyqësore zakonisht janë shumë të shkurtra dhe shpesh ka paqartësi se cilën veçori të mbrojtur (e dispozitës përkatëse të Kodit penal) ka marrë parasysh gjykata. Arsyeimi i pamjaftueshëm në vendimet gjyqësore mund të krijojë pasiguri ligjore dhe ta bëjë më të vështirë zbatimin e vazhdueshëm të dispozitave të gjuhës së urrejtjes. Kjo jo vetëm që kufizon transparencën e procesit, por gjithashtu lë vend për dyshime rreth bazës së vendimeve, veçanërisht në rastet kur mund të jenë më të rëndësishme karakteristikat e mbrojtura.

Së treti, në aktvendimet gjyqësore me urdhëresat penale, i pandehuri nuk është pjesëmarrës aktiv në procesin ligjor, pra policia dhe prokuroria paraqesin vetëm kopje të fotografive, postimeve dhe komenteve nga rrjetet sociale, pa i mbështetur ato me ekspertizë. Kjo ngre shqetësime në lidhje me tërësinë dhe besueshmërinë e provave. Një shkurtime i tillë procedural mund të çojë në shqyrtim të pamjaftueshëm, i cili dëmton efikasitetin e procesit ligjor dhe potencialisht ndikon në drejtësinë e rezultatit. Pa vlefshmëri të hollësishme të ekspertëve, veçanërisht në rastet që përfshijnë prova digjitale, ekziston rreziku i keqinterpretimit ose trajtimit të padrejtë, i cili mund të dëmtojë besueshmërinë e vendimeve gjyqësore dhe të pengojë zbatimin e saktë të drejtësisë.

Së katërti, megjithëse vetëm një numër i vogël i vendimeve gjyqësore përmendin qartë termin "krim nga urrejtja" edhe në rastet e gjuhës së urrejtjes, kjo ngre pyetjen nëse gjyqtarët e kuptojnë dallimin midis dy koncepteve të ndryshme. Shqyrtimi i pamjaftueshëm i dallimit midis gjuhës së urrejtjes dhe krimit nga urrejtja mund të çojë në zbatim joadekuat të ligjit, i cili mund të ndikojë në saktësinë e kualifikimit të veprës penale dhe vendosjen e sanksioneve.

Së pesti, analiza tregon se numri më i madh i rasteve të përpunuara kanë të bëjnë me gjuhën e urrejtjes bazuar në bindjen politike dhe përkatësinë etnike dhe kombëtare; një numër më i vogël kanë të bëjnë me fenë, orientimin seksual dhe gjininë; dhe aspak nuk ka vendime gjyqësore në lidhje me racën, ngjyrën e lëkurës, paaftësinë mendore ose trupore dhe identitetin gjinor. Kjo ndarje tregon për boshllëqe të mundshme në mbrojtjen e grupeve të caktuara të cënueshme, gjë që është në kundërshtim me rekomandimet e instrumenteve ndërkombëtare që bëjnë thirrje për mbrojtje gjithëpërfshirëse të të gjitha karakteristikave të njohura.

Së gjashti, ligji penal kombëtar përmban një listë të gjerë dhe të hapur të karakteristikave të mbrojtura që, megjithëse synojnë të ofrojnë mbrojtje të gjerë, mund të çojnë në një dobësim të efektivitetit të ndjekjes penale të gjuhës së urrejtjes. Kjo shtrirje mund të krijojë paqartësi ligjore dhe vështirësi në interpretimin e ligjit, duke rezultuar në vendime gjyqësore jo konsistente. Një mjedis i tillë mund të mbingarkojë sistemin e drejtësisë dhe ta bëjë më të vështirë procedurën e provës, veçanërisht në përcaktimin e motivimit të njëanshëm, i cili është një element kryesor sipas kriterëve të GJEDNJ-së.

Së shtati, ka pasur raste kur gjykatat kanë refuzuar akuzat për shkak të mungesës së qëllimit ose mungesës së provave të mjaftueshme që lidhin të pandehurin me krimin. Kjo tregon nevojën për hetime më të plota dhe udhëzime të qarta për grumbullimin dhe vlerësimin e provave, siç rekomandohet nga instrumentet ndërkombëtare. Kriteret e GJEDNJ-së, të tilla si shqyrtimi i qëllimit, kontekstit dhe pasojave të mundshme të folësit, janë thelbësore për kryerjen e procedurave gjyqësore që janë në përputhje me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.

Së teti, qasja e gjykatave ndaj çështjeve që përfshijnë figura publike dhe të shprehurit politik tregon shumë pak përpjekje për të balancuar mbrojtjen kundër gjuhës së urrejtjes dhe ruajtjen e lirisë së shprehjes. GJEDNJ-ja konstaton se nëpunësit publikë janë të ndjeshëm ndaj një shkalle më të lartë kritikash dhe kufizimet në të folur duhet të jenë proporcionale dhe të nevojshme në një shoqëri demokratike. Vendimet e gjykatave kombëtare për lirimin e të pandehurve nga përgjegjësia në raste të caktuara pasqyrojnë këtë parim, por shumica dërrmuese e këtyre rasteve përfundojnë në dënim edhe për gjuhën që përbën fyerje, shpifje ose paturpësi.

Së fundmi, megjithëse gjyqësori kombëtar merret me gjuhën e urrejtjes, ka fusha ku nevojitet përmirësim për harmonizim të plotë me standardet ndërkombëtare. Përmirësimi i qartësisë së dispozitave ligjore, sigurimi i sanksioneve proporcionale dhe efektive dhe promovimi i qëndrueshmërisë në vendimet gjyqësore janë hapa kryesorë në këtë drejtim. Përforsimi i trajnimit për autoritetet e prokurorisë dhe stafin gjyqësor për gjuhën e urrejtjes dhe parimet përkatëse të të drejtave të njeriut mund të kontribuojë në ndjekje dhe parandalim më efektiv, duke promovuar kështu një shoqëri më tolerante dhe gjithëpërfshirëse.

7.6 Analiza e vendimeve gjyqësore në lidhje me krimin nga urrejtja

Gjatë analizimit të vendimeve gjyqësore për krimin nga urrejtja, është thelbësore që sistemi ligjor jo vetëm t'i identifikojë këto akte, por edhe t'i sanksionojë në përputhje me rrethanat, duke marrë parasysh ashpërsinë dhe ndikimin e tyre shoqëror. Në këtë drejtim, analiza zbaton standardet e vendosura nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ), të cilat ofrojnë udhëzime se si shtetet duhet të merren me krimet e motivuara nga paragjykitimi dhe diskriminimi. Zbatimi i këtyre standardeve është i nevojshëm për të vlerësuar nëse gjykatat vendase e njohin motivin e urrejtjes si një rrethanë rënduese dhe nëse dënimet e shqiptuara dhe hetimet janë mjaft rigorozë për të siguruar drejtësi për viktimat dhe për të parandaluar incidente të mëtejshme.

GJEDNJ-ja ka vendosur standarde të rëndësishme për trajtimin e krimit nga urrejtja përmes jurisprudencës së saj të gjerë. Megjithëse vetë koncepti i “krimit nga urrejtja” nuk është përcaktuar qartë në GJEDNJ, KEDNJ-ja ka zhvilluar një sërë parimesh që zbatohen kur merren parasysh rastet që lidhen me krimet e motivuara nga paragjykitimi dhe diskriminimi. Këto standarde janë thelbësore për të kuptuar qasjen ligjore dhe gjyqësore ndaj akteve të tilla, të cilat zakonisht përpunohen sipas nenit 2 (e drejta për jetë), nenit 3 (ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues) dhe nenit 14 (ndalimi i diskriminimit) të GJEDNJ-së.

Neni 14 dhe diskriminimi

GJEDNJ-ja vazhdimisht thekson se krimi nga urrejtja është një formë diskriminimi, që kërcënon të drejtat themelore të njeriut dhe shkel parimin e barazisë. Në rastin *Nachova and Others v. Bulgaria*,⁷² GJEDNJ-ja konstatoi se shtetet kanë një detyrim jo vetëm për të parandaluar dhe hetuar krimet e motivuara nga urrejtja, por edhe për të siguruar ndëshkimin e atyre që janë përgjegjës për vepra të tilla.

Detyrimet pozitive të vendeve

GJEDNJ-ja vëren se shtetet kanë një detyrim pozitiv jo vetëm për të hetuar krimet e urrejtjes, por edhe për të siguruar që ato të përpunohen me seriozitetin e duhur. Në rastin *Šečić v. Kroacia*,⁷³ GJEDNJ-ja theksoi se hetimi joadekuat i krimit të urrejtjes mund të përbëjë në vetvete shkelje të neneve 3 dhe 14 të GJEDNJ-së.

Identifikimi i paragjykimeve

GJEDNJ-ja konstaton se shtetet duhet të ndërmarrin hapa shtesë për të përcaktuar nëse vepra penale është e motivuar nga paragjykimet. Në rastin e *Angelova and Iliev v. Bullgaria*,⁷⁴ GJEDNJ-ja kritikoi mungesën e hetimit për motivimin racor pas vrasjes së një të riu rom, duke e vlerësuar atë si një dështim të shtetit për të identifikuar dhe përpunuar krimin e urrejtjes.

Proporcionalitet i dënimeve

GJEDNJ-ja gjithashtu shqyrton nëse dënimet e shqiptuara për krim nga urrejtja janë proporcionale me seriozitetin e veprës penale. Në rastin e *Balázs v. Hungari*,⁷⁵ GJEDNJ-ja konstatoi se ndëshkimi i lehtë i nëpunësve të policisë që morën pjesë në dhunë të motivuar nga urrejtja racore ishte i papërshtatshëm dhe përbënte shkelje të të drejtave të viktimës.

Parandalimi dhe sigurimi i sanksioneve efektive

GJEDNJ-ja gjithashtu thekson se shtetet kanë detyrim të marrin masa parandaluese për të parandaluar krimin nga urrejtja dhe për të siguruar që autorët e këtyre akteve të sanksionohen në mënyrë përkatëse. Në rastin e *R.B. v. Hungary*,⁷⁶ GJEDNJ-ja konstatoi se dështimi i autoriteteve për të siguruar mbrojtje efektive ligjore kundër sulmit të motivuar nga paragjykimi përbënte shkelje të nenit 14 të lexuar në lidhje me nenin 3 të Konventës.

⁷² *Nachova and Others v. Bulgaria*, Application Nos. 43577/98 and 43579/98, Judgment of 6 July 2005.

⁷³ *Šečić v. Croatia*, Application No. 40116/02, Judgment of 31 May 2007.

⁷⁴ *Angelova and Iliev v. Bulgaria*, Application No. 55523/00, Judgment of 26 July 2007.

⁷⁵ *Balázs v. Hungary*, Application No. 15529/12, Judgment of 20 October 2015.

⁷⁶ *R.B. v. Hungary*, Application No. 64602/12, Judgment of 12 April 2016.

Përgjegjësia dhe stereotipat e përbashkët

GJEDNJ-ja ka theksuar në mënyrë të përsëritur se shtetet kanë përgjegjësi për të trajtuar krimin nga urrejtja me seriozitetin që meriton, veçanërisht kur bazohet në stereotipa dhe paragjykime negative. Në rastin e E.S. v. Slovakia,⁷⁷ GJEDNJ-ja zbuloi se mbrojtja e pamjaftueshme ligjore për viktimat e sulmeve të motivuara nga paragjykimi etnik kontribuon në krijimin e një atmosfere mosndëshkimi.

Duke shqyrtuar këto raste, mund të përfunddohej se GJEDNJ-ja vendos standarde të qarta për mënyrën se si shtetet duhet të merren me krimin nga urrejtja – nga hetimi përkatës deri te dënimet proporcionale, me fokus të veçantë në mbrojtjen e grupeve të cënueshme dhe parandalimin e paragjykimeve dhe diskriminimit të mëtejshëm.

7.6.1 Përkatësia etnike

Janë analizuar dy raste të krimit nga urrejtja që kanë të bëjnë me kombësinë si një karakteristikë e mbrojtur. Këto çështje janë iniciuar në kuadër të veprës penale “Dhunë” sipas nenit 386 të Kodit Penal. Autorët në të dyja rastet dënohen me burgim. Një nga rastet është vendosur vetëm nga një gjykatë e shkallës së parë, ndërsa rasti tjetër është vendosur edhe nga një gjykatë e shkallës së dytë.

Në rastin K-896/19 të Gjykatës Komunale të Shkupit, në një dyqan ushqimor në pronësi të palës së dëmtuar, i pandehuri, së bashku me dhjetë persona të panjohur, ka kryer dhunë të rëndë, duke rrezikuar sigurinë e të pranishmëve, përfshirë katër persona të dëmtuar. I pandehuri ka hyrë në dyqan dhe ka bërë fyerje dhe kërcënime në baza etnike ndaj të dëmtuarve, duke u thënë se ata nuk i përkasin atij vendi dhe se ai do t’i djegë. Kur një nga të dëmtuarit u përpoq të largonte të pandehurin nga dyqani, ai filloi të hidhte produkte, duke shtyrë të dytin të dëmtuar i cili u rrëzua dhe i ra të fikët. Së shpejti dhjetë të huaj erdhën në vend dhe filluan të hidhnin gurë, pemë dhe objekte të tjera në dyqan, duke shkaktuar frikë dhe pasiguri midis të pranishmëve. Të pandehurit dhe dëshmitarët u fshehën pas rafteve derisa siguri i pengoi sulmuesit të hynin në objekt. Gjykata zhvilloi seancën kryesore në mungesë të të pandehurit i cili ishte i paarritshëm për autoritetet e përndjekjes. Në ngarkim të të pandehurit, gjykata ka dhënë dënim me 1 vit e 6 muaj burg. Në caktimin e dënimit, gjykata mori parasysh rrethanat rënduese, përfshirë urrejtjen etnike ndaj shqiptarëve.

Në rastin K.nr. 176/20 të Këshillit Komunal të Kumanovës, në vitin 2018, në oborrin e Shkollës Filllore, katër anëtarët e akuzuar të komunitetit maqedonas ushtruan dhunë të rëndë ndaj dy personave të lënduar nga komuniteti shqiptar, duke i shkaktuar lëndime të rënda trupore njërit prej tyre dhe lëndime trupore tjetrit. Nëpërmjet veprimeve të të pandehurve u shkaktua një ndjenjë pasigurie dhe frike te dëshmitarët e pranishëm dhe publiku i gjerë. Të dëmtuarit, së bashku me miqtë e tyre, me dy motoçikleta, erdhën në oborrin e shkollës për të pushuar. Pak kohë më vonë, të pandehurit mbërritën, hynë në oborrin e shkollës dhe iu afruan të dëmtuarit. Njëri nga të pandehurit i është drejtuar njërit prej të dëmtuarve me pyetjen “nga jeni”, të cilës i dëmtuari i është përgjigjur se janë nga një fshat ku pjesa më e madhe e banorëve janë shqiptarë. Më pas një nga të pandehurit i ka urdhëruar të largohen nga oborri i shkollës. Ndërsa të dëmtuarit filluan

⁷⁷ E.S. v. Slovakia, Application No. 8227/04, Judgment of 15 September 2009.

të largoheshin, një nga të pandehurit filloi të godiste një nga të dëmtuarit. Në atë moment, të pandehurit e tjerë e kanë sulmuar të dëmtuarin, duke e goditur me grushte në kokë. I dëmtuari arriti të arratisë dhe u përpoq të largohej në drejtim të dyerve të përparme të shkollës. Të pandehurit më pas sulmuan viktimën tjetër duke e goditur atë në kokë dhe trup me grushte. Pasi i dëmtuari i parë vuri re se po sulmonin të dëmtuarin e dytë, ai u kthye për ta ndihmuar, arriti ta largonte nga duart e të pandehurve dhe së bashku me të filloi të ikte. Gjatë vrapimit, të pandehurit goditën të parin e plagosur me një objekt të fortë në gjurin e djathtë, pas së cilës ai ra në tokë duke pësuar lëndime të rënda trupore – një thyerje të gjurit të djathtë, mavijosje në kokë dhe trup dhe gërvishtje në trup. Personit të dytë të dëmtuar iu shkaktua një lëndim trupor – një blanë në gjoks. Ndaj të gjithë të pandehurve, gjykata ka shqiptuar dënimin me 3 vjet burg. Si rrethanë rënduese, gjykata vlerësoi rrethanën që krimi është kryer në një vend publik, në oborrin e një shkolle dhe pranë një kishe, duke shkaktuar një ndjenjë pasigurie dhe frike jo vetëm te dëshmitarët e pranishëm, por edhe te publiku i gjerë. Gjykata më tej konsideroi urrejtjen etnike si motiv për sulmin, pasi të plagosurit u sulmuan për shkak të etnisë së tyre shqiptare. Gjatë sulmit, të dëmtuarit u fyen me shprehje të urrejtjes ndaj komunitetit shqiptar, të cilat, sipas gjykatës, tregonin motivin e të pandehurve. Të pakënaqur me rezultatin e procedurës, të gjithë të pandehurit paraqitën ankesa, por GJA Shkup, në rastin e saj KZ-378/22, refuzoi ankesat si të pabazuara, u pajtua me vendimin e Gjykatës Themelore të Kumanovës dhe konfirmoi vendimin e shkallës së parë.

7.6.2 Gjinia

Janë analizuar dy raste të krimit nga urrejtja që kanë të bëjnë me gjininë si një karakteristikë e mbrojtur. Këto çështje janë iniciuar në kuadër të veprës penale “Lëndim trupor” nga neni 130 paragrafi 2 të Kodit penal. Autorët në të dyja rastet dënohen me dënime me kusht dhe me burgim. Vetëm gjykata e shkallës së parë vendosi për të dyja rastet dhe disa nga të pandehurit nuk ishin në dispozicion të autoriteteve të ndjekjes penale.

Në rastin K.nr. 1555/19 të Gjykatës Themelore të Shkupit, i pandehuri i cili është gjykuar në mungesë, ka ushtruar dhunë në familje ndaj ish-partneres së tij. Pasi e vuri re që po kthehej në shtëpi nga puna, ai e kapi me makinë, e tërhoqi zvarrë dhe filloi ta sulmonte fizikisht duke e goditur me grusht në kokë dhe duke i tërhequr flokët. E dëmtuara ka rënë në tokë, pas së cilës i pandehuri ka vazhduar ta godasë në trup, duke i shkaktuar lëndime trupore. Avokati i të pandehurit tregoi se edhe pse ngjarja ishte e qartë, arsyet dhe motivet që çuan në veprën nuk u përcaktuan. Gjykata e vlerësoi këtë punë në kontekstin e jurisprudencës ndërkombëtare, duke treguar *Opuz v. Turkey*⁷⁸ e GJEDNJ-së duke deklaruar se sipas GJEDNJ-së, shtetet kanë detyrimin të mbrojnë gratë nga dhuna dhe të marrin masat përkatëse kundër abuzuesve. Trajtimi joadekuat i rasteve të dhunës në familje dhe mosndëshkimi për abuzuesit është një formë diskriminimi në bazë të gjinisë. Gjykata më tej deklaroi se dhuna në familje, sipas GJEDNJ-së, mund të kualifikohet si krim i urrejtjes me bazë gjinore sepse përbën dhunë të drejtuar ekskluzivisht ndaj grave, duke e bërë atë të përshtatshme për zbatimin e mëtejshëm të standardeve ndërkombëtare për krimet nga urrejtja.

⁷⁸ *Opuz v. Turkey*, No. 33401/02, European Court of Human Rights, Judgment of 9 June 2009.

Në rastin K.nr. 462/22 e GJTH të Shkupit, u akuzuan pesë persona nga një familje. Në shtëpinë e familjes, të pandehurit jetonin së bashku në një familje. Pas një debati verbal, të gjithë të pandehurit kanë lënduar fizikisht bashkëshorten e njërit prej të pandehurve. Incidenti filloi me një shuplakë nga vjehrrin, pas së cilës gruaja e lënduar ra në dysheme. Ndërsa përpiquej të dilte nga shtëpia, ajo u parandalua dhe u sulmua më tej nga anëtarët e familjes që e tërhoqën zvarrë, e goditën me grushte dhe shqelma, duke i shkaktuar lëndime trupore si blana, gërvishtje dhe hematoma. Gjykata konstatoi se vepra është kryer në kontekstin e dhunës në familje. Tre të pandehurve iu dhanë dënime me kusht prej gjashtë muajsh, ndërsa dy të tjerët, të cilët ishin të paarritshëm për organet e prokurorisë, u dënuan me nga dy vjet burg secili. Prokurori publik vuri në dukje se kjo ishte një seri sulmesh të përsëritura në komunitetin familjar. Gjykata e lidhi çështjen me praktikën ndërkombëtare dhe Konventën e Stambollit, duke treguar detyrimin e shtetit për të siguruar mbrojtje nga dhuna ndaj grave dhe për të ndërhyrë para se të ndodhë dhuna fizike. Gjykata gjithashtu iu referua GJEDNJ-së, duke deklaruar se organet duhet të ndërhyjnë edhe para se të materializohet dhuna, për të parandaluar më shumë dëme. Në rastin konkret, gjykata vlerësoi se dhuna në familje mund të kualifikohet si krim i urrejtjes për shkak të gjinisë së viktimës, e cila ishte në përputhje me të kuptuarit modern të bashkësisë ndërkombëtare dhe praktikës gjyqësore të GJEDNJ-së.

7.6.3 Orientimi seksual

Në rastin K.nr. 482/22 të GJTH Strumicë, i pandehuri, gjatë një aktiviteti të organizuar nga një shoqatë për mbështetjen e komunitetit LGBTI+, e motivuar nga urrejtja për orientimin e ndryshëm seksual, sulmoi fizikisht një përfaqësues të shoqatës. I pandehuri iu afrua të dëmtuarit ndërsa ishte ulur në një stol dhe e goditi atë me grushte dhe shkelma në kokë dhe trup, duke i shkaktuar lëndime trupore në formë të blanave në qafë, gjoks, krahun e majtë dhe bark. Gjatë gjykimit, i pandehuri pranoi krimin dhe shprehu keqardhje, dhe mbrojtësi i tij deklaroi se sulmi ndodhi në një “gjendje afektive”, pasi i pandehuri mori informacion nga një person i afërt se i dëmtuari i ofroi një fletëpalosje me përmbajtje LGBTI+ një fëmije. Pas konfirmimit nga fëmija se i është ofruar fletëpalosje me përmbajtje si “Jam lesbike”, “Jam gay”, “Jam njeri”, i pandehuri është drejtuar në shesh dhe ka sulmuar të dëmtuarin. Gjykata arriti në përfundimin se veprimet e të pandehurit janë kryer nga urrejtja për shkak të orientimit të ndryshëm seksual të të dëmtuarit, i cili ishte i qartë nga motivet e të pandehurit dhe reagimi i tij ndaj përmbajtjes së fletëpalosjes. Gjykata refuzoi pranimin e tezës së ndikimit, pasi i pandehuri ka qenë 2 km larg ngjarjes kur ka dëgjuar për fletushkën pas së cilës është drejtuar për në vendin ku është zhvilluar ngjarja. I pandehuri është shpallur fajtor për veprën penale të urrejtjes “Plagosje personale” (neni 130 i Kodit Penal) dhe është dënuar me burgim për gjashtë muaj. I pakënaqur me masën e dënimit, i pandehuri ka bërë ankim në GJA Shtip, i cili në rastin e tij KZ-30/23 ka refuzuar ankimin si të pabazuar dhe ka konfirmuar vendimin e shkallës së parë.

7.6.4 Përkatësia nacionale

Në rastin K.nr. 154/21 të GJTH të Strugës, i pandehuri në oborrin e shtëpisë familjare, nga urrejtja rrezikoi sigurinë e gruas së dëmtuar të cilës i ishte vjehërr me një kërcënim serioz për të sulmuar jetën e saj dhe trupin e burrit të saj. I pandehuri i kërkoi të dëmtu-

arës të largonte dy fëmijët e saj të mitur nga oborri sepse ata po e shqetësonin për të pushuar. Më pas ai iu drejtua asaj me fjalë fyese, duke e fyer në baza kombëtare sepse ajo ishte shtetase e Shqipërisë dhe bëri kërcënime serioze, duke përfshirë se ai do t'i vriste nëse nuk do të largoheshin brenda tri ditëve. Prokuroria ka pretenduar se me këto veprime i pandehuri ka kryer veprën penale të “Rrezikimit të sigurisë” nga urrejtja (sipas nenit 144 paragrafit 2 lidhur me paragrafin 1 të Kodit Penal). Gjykata konstatoi se prokurori nuk provoi përtej dyshimit të arsyeshëm se i pandehuri ka kryer veprën për të cilën akuzohet, pas së cilës i pandehuri është liruar nga akuza. I pakënaqur me rezultatin e procedurës, prokurori publik ka paraqitur ankesë në GJTH të Manastirit, për të cilën ka marrë mbështetje nga Prokuroria e Lartë Publike. GJA Manastir, në lëndën e tij KZ-384/22, u pajtua se krimi nuk u provua nga prokuroria dhe deklaroi se prokurori nuk arriti të rendiste shenjat e nevojshme ligjore për ta cilësuar krimin si të kryer nga urrejtja. Sipas GJA Manastir, megjithëse aktakuza thotë se krimi është kryer nga urrejtja, disavantazhi ishte se nuk kishte karakteristika kualifikuese që shpjegojnë nëse urrejtja kishte të bënte me racën, kombësinë, origjinën etnike, fenë, gjininë, orientimin seksual ose karakteristika të tjera të mbrojtura. Si rezultat, gjykata e shkallës së parë nuk kreu një analizë të plotë të aktakuzës dhe për këtë arsye u lëshua lirim, mbi bazën se prokurori publik nuk arriti të provojë përtej dyshimit të arsyeshëm se i pandehuri kishte kryer vepër penale.

7.6.5 Karakteristika të tjera

Në lëndën K.447/21 të GJTH Veles, i pandehuri, në korridorin e Sektorit për Punë të Brendshme Veles (SPBV), nga urrejtja, rrezikoi sigurinë e kolegut të dëmtuar, kryetarit të ri të SPBV-së. Sipas aktakuzës, vepra penale është kryer nga urrejtja e të pandehurit ndaj të dëmtuarit që daton më herët, kur i dëmtuari ishte komandant dhe i pandehuri i ka folur fjalë të pahijshme, për shkak të pikëpamjeve kontradiktore që ekzistonin midis tyre brenda SPBV-së. Në këtë kontekst, i pandehuri ka bërë një kërcënim serioz ndaj të dëmtuarit, duke përdorur fjalë të tilla si: “me çfarë po merresh, do të më kujtosh, do të shohësh se kush jam, do të shohësh se çfarë do të të bëj”. Gjykata ka proceduar çështjen sipas veprës penale të urrejtjes “Rrezikim i sigurisë” (sipas nenit 144 paragrafit 2 të Kodit Penal), por vendimi nuk ka përcaktuar ndonjë motivacion të njëanshëm. I pandehuri u dënua me burgim prej tre muajsh, i cili nuk do të kryhet nëse i pandehuri nuk kryen një vepër të re penale brenda një viti.

Në rastin K.185/23 të GJTH Veles, i pandehuri lëndoi fizikisht të dëmtuarin në atë mënyrë që përderisa i dëmtuari po lëvizte nëpër fshat dhe po fliste në telefon celular, i pandehuri, i cili po vinte nga ana e kundërt e rrugës, për shkak të urrejtjes ndaj të dëmtuarit për shkak se e ka kallëzuar për prerje të paligjshme të pemëve, e ka goditur me grusht në anën e djathtë të fytyrës. Me këtë goditje, ai shkaktoi lëndime trupore, përkatësisht një thyerje të eshtrave të hundës pa zhvendosje. Gjykata ka proceduar çështjen sipas veprës penale të urrejtjes “Rrezikim i sigurisë” (sipas nenit 144 paragrafit 2 të Kodit Penal), por vendimi nuk ka përcaktuar ndonjë motivacion të njëanshëm. I pandehuri u dënua me burgim prej tre muajsh, i cili nuk do të kryhet nëse i pandehuri nuk kryen një vepër të re penale brenda një viti.

Në rastin K.300/23 të GJTH të Velesit, i pandehuri në qytetin e Velesit, nga urrejtja, për shkak të marrëdhënieve të pazgjidhura pronësore, ka kërcënuar seriozisht të sulmojë jetën e të dëmtuarit dhe xhaxhait të tij. Ndërsa personi i dëmtuar qëndronte në vend dhe bisedonte me një person, i pandehuri erdhi dhe filloi të bënte kërcënime ndaj personit të dëmtuar, duke i dërguar mesazhe dhe duke i thënë se do ta dëbonte nga qyteti, do ta zgjidhte, do t'i hiqte kokat atij dhe xhaxhait të tij dhe do t'i shkatërronte. Sipas gjykatës, palës së dëmtuar iu shkaktua një ndjenjë pasigurie, rrezikimi dhe frike. Gjykata ka konstatuar se këto veprime të të pandehurit përmbanin elementët e rëndësishëm të veprës penale "Rrezikim i sigurisë" nga urrejtja (sipas nenit 144 paragrafit 2 të Kodit penal), por vendimi nuk ka përcaktuar ndonjë motivacion të njëanshëm.

7.6.6 Shënime përfundimtare

Analiza e vendimeve gjyqësore në lidhje me krimin nga urrejtja zbulon disa aspekte të rëndësishme që meritojnë vlerësim kritik në kontekstin e legjislacionit vendas, standardeve ndërkombëtare dhe praktikës së GJEDNJ-së.

Së pari, ndërsa ekziston një kornizë ligjore që lejon sanksionimin e krimit nga urrejtja, vërehet se në disa raste gjykatat nuk i zbatojnë dispozitat për motivimin e njëanshëm në mënyrë adekuate. Në disa raste të analizuara, edhe pse veprat penale u përpunuan si vepra penale të urrejtjes, aktgjykimet nuk kishin një shpjegim se si u krijua motivimi i njëanshëm dhe lidhja me karakteristikat e mbrojtura. Kjo tregon mungesë konsistence dhe qartësie në praktikën gjyqësore.

Së dyti, vërehet se në disa raste gjykatat i referohen standardeve ndërkombëtare dhe praktikës gjyqësore të GJEDNJ-së, siç është rasti me Opuz v. Turkey, por jo gjithmonë me saktësi. Në rastin konkret, gjykata e cilëson dhunën në familje si krim të urrejtjes gjinore, i cili nuk mbështetet drejtpërdrejt nga teksti i Konventës së Stambollit (e cila i referohet diskriminimit me bazë gjinore dhe dhunës ndaj grave) dhe praktikës së GJEDNJ-së. Megjithatë GJEDNJ-ja pranon se dhuna në familje është një formë diskriminimi në bazë të seksit ose gjinisë, ajo nuk e klasifikon atë si një krim nga urrejtja. Kjo tregon nevojën për një saktësi dhe kuptim më të madh të standardeve ligjore ndërkombëtare në zbatimin e tyre në kontekstin e brendshëm.

Së treti, në disa raste, prokuroria nuk arrin të përcaktojë dhe provojë tiparet kualifikuese të krimit nga urrejtja, veçanërisht në aspektin e tipareve të mbrojtura. Mungesa e provave të qarta dhe argumentimi i motivimit të njëanshëm çon në shfajësim, si në rastin kur urrejtja për shkak të përkatësisë kombëtare nuk është provuar në mënyrë adekuate. Kjo tregon nevojën për të përmirësuar procedurat hetimore dhe për të rritur kapacitetet e prokurorisë për të përpunuar këto akte në mënyrë efektive.

Së katërti, në gjykime të caktuara, gjykatat nuk arrijnë të përcaktojnë se cila karakteristikë specifike e mbrojtur është baza e urrejtjes, veçanërisht në rastet kur përdoren terma të përgjithshëm si "urrejtje për shkak të marrëdhënieve të paqarta të pronës". Kjo dëmton sigurinë ligjore dhe mund të çojë në një kualifikim të pasaktë të veprës penale. Identifikimi i saktë i veçorisë së mbrojtur është çelësi për zbatimin e duhur të dispozitave të krimit nga urrejtja.

Së pesti, dënimet e shqiptuara ndryshojnë dhe nuk janë gjithmonë proporcionale me seriozitetin e veprave penale. Edhe pse në disa raste jepen dënime me burg, në të tjera

zbatohen dënime me kusht ose dënime me burg të cilat nuk do të kryhen nëse kryerësi nuk kryen një vepër të re penale. Kjo ngre pyetje në lidhje me efektin parandalues të dënimeve dhe nëse ato pasqyrojnë në mënyrë adekuate peshën e krimit nga urrejtja, në përputhje me rekomandimet e GJEDNJ-së për sanksione proporcionale dhe efektive.

Së gjashti, mungesa e pranimi sistematik dhe të qëndrueshëm të motivimit të njëanshëm si rrethanë rënduese në gjykime mund të sinjalizojë mungesë të vetëdijes ose të kuptuarit të rëndësisë së këtij elementi. Kjo thekson nevojën për trajnim dhe edukim shtesë të gjyqtarëve dhe prokurorëve mbi konceptin e krimit nga urrejtja dhe procedimin e duhur të tij.

Së fundi, ndërsa ka përpjekje për të trajtuar krimin nga urrejtja, analiza tregon për disa fusha ku nevojitet përmirësim. Përputhja e praktikës gjyqësore me standardet ndërkombëtare, përmirësimi i procedurave hetimore, identifikimi dhe dëshmimi i saktë i motivimit të njëanshëm, si dhe sigurimi i dënimeve proporcionale, janë thelbësore për luftimin efektiv të krimit nga urrejtja. Për më tepër, rritja e ndërgjegjësismit dhe ekspertizës midis profesionistëve ligjorë është e nevojshme për të siguruar që viktimat të marrin mbrojtje dhe drejtësi adekuate, dhe autorët të përballen me pasoja që pasqyrojnë në mënyrë adekuate seriozitetin e krimeve të tyre.

8. Sfidat dhe mospërputhjet në zbatimin e legjislacionit

Duket se përzierja e termave “krim nga urrejtja” me “dhunë me bazë gjinore” dhe “dhunë në familje”⁷⁹ paraqet sfidën më të madhe për organet e përndjekjes në punën e tyre praktike, dhe kjo veçanërisht për policinë. Shpesh policia vepron e hutuar kur ka një element të mizogjinisë në këtë rast. Injorimi i kësaj çështjeje ligjore mund të shkaktojë pasoja të gjera. Kjo për shkak se nga pikëpamja e akteve më të lehta të urrejtjes ku u prish rendi publik dhe paqja, por edhe aktet e gjuhës së urrejtjes, si një nëngrup i akteve të urrejtjes, epilogët gjyqësorë mund të jenë të një natyre të ndryshme. Vetë nocioni i gjuhës së urrejtjes ndonjëherë ka karakter kufitar-amorfik, kështu që në varësi të situatës faktike,

⁷⁹ Si shembull pozitiv për viktimat e veprave të kryera ndaj personave me orientim të ndryshëm seksual, duhet përmendur Ligji për mbrojtjen dhe parandalimin e dhunës në familje. Koncretisht, neni 3 i ligjit përcakton dhunën në familje dhe thotë: “*Dhuna në familje nënkupton maltretim, fyerje, rrezikim të sigurisë, lëndim trupor, dhunë seksuale ose dhunë tjetër psikologjike, fizike ose ekonomike që shkakton ndjenja pasigurie, rrezikimi ose frike, përfshirë kërcënimet për veprime të tilla, ndaj bashkëshortit, prindërve ose fëmijëve ose personave të tjerë që jetojnë në një bashkim martesor ose jashtëmartesor ose familje të përbashkët, si dhe ndaj një bashkëshorti aktual ose të mëparshëm, partnerit jashtëmartesor ose persona që kanë një fëmijë të përbashkët ose janë në marrëdhënie të ngushta personale, pavarësisht nëse dhunuesi ndan ose ka ndarë të njëjtën vendbanim me viktimën apo jo.*” Duke pasur parasysh se partnerët nuk përcaktohen nga gjinia e tyre në nenin e mësipërm, formulimi “ose persona të tjerë që jetojnë në një gjendje jashtëmartesore ose në një familje të përbashkët” gjithashtu mbron çiftet e të njëjtit seks nga dhuna në familje. Për më tepër, përkufizimi i gjerë që thotë se “personat në marrëdhënie të ngushta personale” përfshin plotësisht komunitetet midis dy burrave ose dy grave dhe kështu garanton mbrojtjen dhe parandalimin e dhunës në familje edhe për këto grupe. Burimi: Drpljanin, V/Menkioski, I., “Analiza e kornizës ligjore në lidhje me të drejtat LGBT”, Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut të Republikës së Maqedonisë, Shkup, 2017., f.19-20.

ndonjëherë nga autoritetet gjyqësore mund të trajtohet si vepër penale, ndonjëherë si kundërvajtje, dhe nganjëherë edhe si vepër e ligjit civil të fyerjes ose shpifjes. Në mënyrë të ngjashme, krimet më të lehta të urrejtjes ndonjëherë cilësohen nga policia si vepra penale kundër rendit dhe qetësisë publike ose vepra penale që lidhen me garat sportive. Ekziston gjithashtu një boshllëk në Ministrinë e Punëve të Brendshme në lidhje me regjistrimin dhe përpunimin e të dhënave për krimet nga urrejtja. Strukturalisht, ekziston edhe një departament i specializuar për mbajtjen e statistikave në Ministrinë e Punëve të Brendshme, i cili merr të dhëna si nga Njësia e Analizës për Krim dhe Kundërzbulim në Shkup (NJAKK) ashtu edhe nga Departamentet e Krimet. - analiza për kundërzbulim nga qytetet në brendi. Problemi është se këto autoritete regjistrojnë të gjitha veprat penale individuale kundër rendit publik dhe qetësisë dhe krimeve në aspektin e: kohës, vendit dhe mënyrës, por më e rëndësishmja - edhe në aspektin e kualifikimit ligjor. Megjithatë, fillimisht ata nuk e kanë idenë se cilat janë veprat penale të një lloji të veçantë të krimeve të urrejtjes, që të drejtoheshin vetëm atyre dhe t'i dorëzonin raportet vjetore, ndërsa më pas, nuk i regjistrojnë qëndrimet e ndryshme të neneve nën të cilat janë emërtuar veprat penale në KP. Ky është një problem real që mund të **zgjidhet thjesht me vendosjen teknike të paragrafëve si grafikë të veçantë në tabelat elektronike në të cilat mbahet evidenca e veprave penale të kryera nga këto autoritete**. Kualifikimet specifike dhe të sakta juridike sigurisht duhet të konfirmohen nga prokuroritë publike gjatë procedurës penale, kështu që rezulton e nevojshme që në të ardhmen të ketë komunikim aktiv ndërmjet Prokurorisë Publike, nga njëra anë, dhe NJAKK-së (regjistrin 80% të krimet në vend) dhe OCRA-së, nga ana tjetër. Kjo gjithashtu përmbushet disi sepse për Prokurorinë Publike, siç është thënë, ekziston një detyrim ligjor që gjithmonë të informojë MPB-në nëse është parashtruesi i ankesës penale, dhe për epilogun e procedurës penale - vendimin e merituar të prokurorit publik dhe cila korrespondencë përmban gjithashtu të dhëna për kualifikimin e saktë ligjor.

Sa i përket prokurorive publike, ato pasqyrojnë sfidat dhe problemet me të cilat përballen MPB-ja, sepse e tillë - rrjedha e procedurës penale është kaskadë; puna e MPB-së kanalizohet përmes Prokurorisë Publike në formën e kallëzimeve penale dhe njoftimeve të paraqitura. Nga detyrimet që Prokuroria Publike përmbush në drejtim të regjistrimit dhe përpunimit të të dhënave për aktet e gjuhës së urrejtjes, u tha më lart se baza ishte futja e sistemit elektronik "Case management" në përputhje me Ligjin për Prokurorinë Publike⁸⁰ dhe Rregulloren për Funksonimin e Brendshëm të Prokurorive Publike⁸¹. Gjegjësisht, në vetë sistemin, analog me ACCMIS-in gjyqësor, ekziston një kolonë e veçantë që duhet të shënohet nga Prokuroria Publike kompetente, dhe nëse është një krim i urrejtjes. Nga pikëpamja e sfidave dhe sa i përket prokurorive publike, është e rëndësishme që në përputhje me atë Rregullore për funksionimin e brendshëm të Prokurorisë Publike të datës 29.07.2021, regjistrat të mbahen në mënyrë elektronike⁸²; rastet dhe të gjitha regjistrat të regjistroheshin në bazën e të dhënave elektronike, dhe për ato nevoja, në përputhje me nenin 79, u organizua një Qendër për Informatikë që kujdeset për funksionimin e Sistemit të Menaxhimit të Lëndëve (Case Management System).

⁸⁰ Gaz. Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.62, datë 20.04.2015.

⁸¹ Gaz. Zyrtare e RMV nr. 190/2021 datë 29.07.2021.

⁸² Shih nenin 62, paragrafi 5.

Ngjashëm me sistemin gjyqësor, por edhe me “Procesverbalin për marrjen e një raportimi” të MPB-së, edhe këtu do të duhet të ndërhyhet dhe të **futet një kolonë për aktet e gjuhës së urrejtjes, duke pasur parasysh se ekziston një dallim i qartë ligjor me aktet e urrejtjes**. Për më tepër, do të duhet të rregullohet Protokollin për bashkëpunim midis Ministrisë së Punëve të Brendshme, Prokurorisë Publike dhe Policisë Financiare të vitit 2014, i cili do të përcaktojë një detyrim për njoftim të menjëhershëm me gojë nga autoritetet ekzekutive në Prokurorinë Publike në rast të një veprë penale të urrejtjes të kryer dhe të zbuluar⁸³, pavarësisht nëse ai krim cilësohet si “i rëndë”⁸⁴. Në vitin 2023, u nënshkrua një Protokoll tjetër për bashkëpunim ndërmjet Ministrisë së Punëve të Brendshme dhe Prokurorisë Publike të Republikës së Maqedonisë së Veriut⁸⁵, por ai lidhej me thellimin dhe sqarimin e Protokollit origjinal të vitit 2014, ndërkaq është e rëndësishme që ai të kategorizojë veprat penale, duke përcaktuar kështu kategorinë “vepra penale komplekse” për të cilat njësia organizative e Ministrisë së Punëve të Brendshme është e detyruar të njoftojë menjëherë Prokurorinë Publike për pranimin e raportit. Këtu nuk thuhet nëse format e veçanta më serioze të krimeve të urrejtjes do të trajtoheshin nën krime të tilla, kështu që ka vend për përsosje të Protokollit në atë drejtim, sidomos për faktin se me Protokollin e fundit u krijua një Komision 8 anëtarësh i cili do të merret në mënyrë specifike me “ndryshimet dhe shtesat” në Protokoll. Në fushëveprimin e këtij Komisioni dhe për të njëjtin qëllim dhe detyrë, do të interpretohej harmonizimi i metodave për regjistrimin dhe përpunimin e veprave të gjuhës së urrejtjes. Është gjithashtu e dëshirueshme që Prokuroria Publike në përputhje me praktikat e mëparshme, të miratojë një “Udhëzim të Detyrueshëm” për procedimin e të gjitha PPTH-ve në rastet e krimeve nga urrejtja. Këto dokumente shpesh klasifikohen me emërtimin “Dov” dhe janë për përdorim të brendshëm të PPTH -ve.

Nga pikëpamja e krimeve të urrejtjes, jo vetëm që mund të jenë të rëndësishme rregulloret për ndjekjen penale të autorëve të krimeve, por edhe rregulloret e tjera që rregullojnë parandalimin e këtyre veprave penale, si dhe ato që merren me proceset pos festum të “shërimit” të pasojave dhe risocializimit të kryerësit, siç është Ligji për ekzekutimin e sanksioneve dhe Ligji për probacion.

8.1. Forcimi i kornizës ligjore dhe përkufizime

Është e qartë se një përparim në legjislacion është bërë në nivelin kontinental me përkufizimin e “gjuhës së urrejtjes” nga Këshilli i Evropës në vitin 2022. Kjo do të reflektohet edhe te ne. Për shembull, ato, disa, vepra penale nga gjuha e urrejtjes në të cilat ekziston një tregues i një numri të tepërt të grupeve me karakteristika të mbrojtura, që duhet të shkurtohen në përputhje me pozicionin e KE-së dhe të jenë në kohezion më të madh me përkufizimin e veprës nga urrejtja nga neni 122 i Kodit penal.

⁸³ Shih nenin 8 të Protokollit.

⁸⁴ Në zbatim të LPP-së, autoritetet e kanë këtë detyrim vetëm nëse zbulohet një vepër penale që sjell dënim me burg më shumë se 4 vjet.

⁸⁵ https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2023/04/protokol-za-sorabotka-%D1%98orsm-mvr_1.pdf

Ka gjithashtu vend për promovim të mëtejshëm në Kodin penal në lidhje me krimet e urrejtjes.⁸⁶ Ka paqartësi në lidhje me aktet e ndryshme të gjuhës së urrejtjes, kështu që nuk shihet logjika te qeniet individuale nëse krahasohet vepra “Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik”, nga neni 394-d paragrafi 1 të Kodit penal me veprën - Rrezikim i sigurisë neni 144 paragrafi 5 të Kodit penal sepse disa nga veprimet juridike thjesht përbëjnë nxitje në përputhje me nenin 23 të Kodit penal për veprën e dytë. Ndërkaq për të dy veprat penale parashikohet i njëjti dënim. Për më tepër, në lidhje me nenin 144 [Rrezikimi i sigurisë], është intriguese që forma e veprës nga urrejtja sipas paragrafit 3 dënohet më lehtë (nga tre muaj deri në tre vjet burg) sesa forma e gjuhës së urrejtjes - paragrafi 5 (nga një deri në pesë vjet burg).

Lidhur me normën e lartpërmendur nga neni 39, paragrafi 6 të Kodit penal,⁸⁷ koha ka treguar se nuk është zbatuar aspak nga gjyqtarët dhe është një “fjalë e vdekur në letër”, por është gjithashtu normë prej kauçuku sepse do të ishte e pakonceptueshme që një vendim gjyqësor të “rrëzohej” në procedurë ankimi për shkak të shkeljes së ligjit material (Kodit penal) nëse ankimi bazohet vetëm në shkeljen e normës së përmendur nga gjykata. Në fund të fundit, kjo dispozitë është gjithashtu disi e diskutueshme pasi gërryen pavarësinë e gjyqësorit dhe autonominë e vendimmarrjes të vendosur në mënyrë kushtetuese dhe ligjore. Për këto arsye, nevojitet shmangie e saj.

Të rëndësishme janë ligjet e tjera që nuk duhet të anashkalohen, por më shpesh të zbatohen në trajtimin e autorëve të krimeve nga urrejtja. Gjatë analizës së aktgjykimeve, u përcaktua se të pandehurit nuk kanë marrë sanksione adekuate, të cilat gjithashtu i nënshtrohen punimeve të probacionit të rregulluara me Ligjin për probacion.⁸⁸ Ky ligj ishte një risi në spektrin e legjislacionit të të drejtës penale. Megjithatë “probacioni” në kushtet maqedonase ka një kuptim të ngushtë⁸⁹ (), ky ligj rregullon çështjet e probacionit dhe procedurën për ekzekutimin e masave alternative që janë me interes në fushën e krimeve nga urrejtja, përkatësisht: dënimi me kush me mbikëqyrje mbrojtëse dhe shërbim në komunitet⁹⁰ (). Ato janë me interes për arsyen se këto masa alternative janë shumë të përshtatshme dhe ofrojnë një risocializim në dukje për autorët e krimeve nga urrejtja që kanë kryer një krim më të lehtë dhe janë të padënuar më parë. Thjesht, një përshtypje e mirë e “reagimit” për shoqërinë do të ishte që i njëjti dhunues të bënte shërbim në komunitet në një organizatë humanitare që është e angazhuar në promovimin e të drejtave të atij grupi me karakteristika të mbrojtura që dhunuesi kishte sulmuar më parë dhe për të cilat ai ishte dënuar. Ose, për shembull, të punojë në një institucion publik pikërisht në lagjen ku jetojnë qytetarët që i përkasin atij grupi, qoftë ky të ishte një institucion arsimor ose NP “Rrugë dhe rrugica”.

Dhe nëse kjo gjë do të ishte në aspektin e masës alternative - Puna me dobi të përgjithshme në komunitet, atëherë në aspektin e masës alternative “Dënim me kusht me mbikëqyrje mbrojtëse”, argument i mjaftueshëm është se mund të shqiptohet për ve-

⁸⁶ Kështu, në nenin 130 [Lëndime trupore], paragrafi 2 dhe paragrafi 3 përfaqësojnë inkriminim të dyfishtë me sanksion të pabarabartë të parashikuar dhe është e nevojshme të korrigjohet nga ligjvënësi.

⁸⁷ Për detyrimin e gjyqtarëve për të elaboruar në secilin nga aktgjykimet pse nuk e kanë zbatuar nenin 39 paragrafi 5 të Kodit penal.

⁸⁸ Gaz. Zyrtare e RM-së nr. 226, datë 25.12.2015.

⁸⁹ Sepse nuk përfshin një iniciativë për revokimin e dënimeve me kusht që janë pa mbikëqyrje mbrojtëse.

⁹⁰ Shih nenin 1.

pra penale më të rënda të urrejtjes, por Gjykata në përputhje me nenin 56, paragrafin 1, pikën 8 të Kodit penal do të impononte *“përdorimin e kohës së lirë pas vlerësimit nga organi kompetent në përputhje me ligjin”*, dhe kjo do të ishte më tepër shoqërim dhe bashkëpunim i ndërsjellë me personat nga grupi i mbrojtur ndaj të cilit shkelësi kishte armiqësi, duke shqiptuar në të njëjtën kohë Detyrimin në mbikëqyrjen mbrojtëse: *“sh-mangie dhe mos shoqërim me persona që ndikojnë negativisht te i dënuari”*, në përputhje me nenin 56, paragrafin 1, pikën 9 të Kodit penal, i cili do të ishte i dobishëm nëse do të ishte një autor i ri i përfshirë në ndonjë grup radikal të rinjsh ose huliganë që do të kishte si rezultat planin për parandalim dhe risocializim të veçantë.

Dhe është kuriozitet fakti që në asnjë nga aktgjykimet e analizuara të përmendura më sipër nuk është shqiptuar asnjë nga masat e mësipërme.

Punimet e probacionit kryhen nga nëpunësit e probacionit nga Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve (në tekstin e mëtejme: Drejtoria), në bazë të një kërkesë ose një vendimi gjyqësor gjatë procedurave gjyqësore dhe në bazë të një vendimi gjyqësor të formës së prerë dhe ekzekutiv, dhe me pëlqimin paraprak të personit të cilit i kryhen punimet e probacionit.

Në kuadër të Drejtorisë, Sektori për probacion organizohet si njësi organizative e Drejtorisë në nivel qendror dhe zyra në fushën e gjykatave themelore me juridiksion të zgjeruar në nivel vendor. Ky Sektor dorëzon raportet e tij statistikore pikërisht te Drejtoria.⁹¹ Përndryshe, procedura për shqiptimin dhe zbatimin e masave alternative të lartpërmendura rregullohet jo vetëm me Ligjin për Provën, por edhe me Kapitullin XXXII të LPP-së, si dhe me Kapitullin XXX të Ligjit për Ekzekutimin e Sanksioneve (por vetëm në lidhje me autorët fëmijë, dhe jo autorët madhorë, gjë që është një zgjidhje e arsyeshme duke pasur parasysh se Ligji për Provën është lex specialis në lidhje me atë çështje).

Në dekadën e fundit, Drejtoria ka nënshkruar marrëveshje të shumta me: ndërmarrjet publike, njësitë e vetëqeverisjes lokale, kompanitë private dhe subjektet e tjera ku zbatohet masa alternative - shërbimi në komunitet.⁹² Me paraqitjen e procedimit penal për vepra penale sipas nenit 206 të Kodit penal në periudhën e pandemisë COVID, këto masa parapenale dhe administrative janë bërë më të shpeshta, për zbatimin e të cilave është e rëndësishme edhe Rregullorja për mënyrën e kryerjes së shërbimit në komunitet, e cila kërkon që Drejtoria të lidhë kontrata për shërbim në komunitet me të dënuarit. Gjatë punës, Drejtoria është e detyruar të sigurojë këtë person nga dëmtimi në punë Përvoja ka treguar se punonjësit e shërbimit të provës janë të angazhuar në punë dhe për çdo të dënuar për të cilin ata kanë formuar një objekt pune përgatisin një “Program për trajtim individual”, dhe në bazë të vlerësimit të personalitetit dhe rrethanave personale të të dënuarit. Ky shërbim ka bashkëpunim të vazhdueshëm me Ministrinë e Punëve të Brendshme si në drejtim të marrjes së të dhënave nga Ministria e Punëve të

⁹¹ Në zbatim të nenit 9 të ligjit, Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve mban një regjistër të vetëm për personat që kryejnë punë me probacion. Brenda regjistrat të vetëm, mbahen shënime dhe dosje për personat që kryejnë punë me probacion. Zyrat e shërbimit të probacionit në nivel lokal mbajnë shënime për kryerjen e punës së shërbimit të probacionit. Regjistri mbahet në mënyrë elektronike. Punonjësit e shërbimit të probacionit gjithashtu përgatisin raporte për zbatimin e masave alternative dhe i dorëzojnë ato në gjykatën që ka marrë vendimin në shkallë të parë.

⁹² Evidentohet se rasti i parë i shërbimit në komunitet i kryer nga një i dënuar ishte në vitin 2019 në Tetovë. Burimi: Broshura “Sektori për probacion”, Ministria e Drejtësisë, Shkup, 2019, f.16.

Brendshme për vendbanimin apo vendqëndrimin e të dënuarve, ashtu edhe në drejtim të detyrimit të shërbimit për të informuar Ministrinë e Punëve të Brendshme për vendimet gjyqësore të plotfuqishme ose të kryera që kanë imponuar shërbimin në komunitet. Në rast të një mase të tillë alternative, shërbimi i probacionit njofton edhe Agjencinë për Punësim.⁹³

8.2. Rritja e ndërgjegjësimit dhe edukimit publik

Maqedonia e Veriut zbatoi Programin e trajnimit të ODIHR-së për zbatimin e ligjit për krimin nga urrejtja (TAHCLE) në vitin 2014, duke trajnuar më shumë se 2,000 nëpunës policor në kuadër të programit deri në vitin 2018. "Refresh"- trajnimi i përsëritur u krye nga ODIHR-ja në dhjetor 2021.⁹⁴ Maqedonia e Veriut gjithashtu zbatoi programin e ODIHR-së "Trajnim për prokurorët dhe krimet nga urrejtja" (PAHCT) në vitin 2019, dhe në vitin 2022 përfundoi trajnimin për krimet nga urrejtja për gjyqësorin së bashku me Misionin e OSBE-së në Shkup.

Përveç OSBE-së, në këtë drejtim ka qenë aktiv edhe Komiteti i Helsinkit për të drejtat e njeriut - Shkup. Përveç kësaj, kjo organizatë joqeveritare, ndryshe nga OSBE-ja, i zgjeroi aktivitetet e saj në veprat për gjuhën e urrejtjes. Ligjëratat kryesore mbi gjuhën e urrejtjes për gjyqtarët dhe PP-të u zhvilluan në vitin 2019 me ndërmjetësimin e Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut - Shkup dhe AGJPP-së.

Sa i përket gjuhës së urrejtjes, janë planifikuar trajnime më të gjera për nëpunës policorë që do të zhvillohen në bashkëpunim me sektorin e OJQ-ve dhe Qendrën e Trajnimit të Policisë në Shkup. Lidhur me krimin nga urrejtja, si pjesë e projektit të saj për të ndërtuar një përgjigje gjithëpërfshirëse ndaj autoriteteve për ndjekjen penale të krimeve nga urrejtja, ODIHR-ja kohët e fundit ka zhvilluar një sërë mjetesh dhe metodologjish udhëzuese praktike që synojnë forcimin e përpjekjeve të qeverisë, institucioneve të drejtësisë penale, agjencive dhe organizatave të shoqërisë civile.⁹⁵ Mjeti bazohet në përvojën

⁹³ Burimi: Ristova, O. dhe Baltovska, E., "Doracak për Bashkëpunimin e Institucioneve Shtetërore, Ndërmarrjeve Publike dhe organizata joqeveritare me Shërbimin për probacion", Zelena Lupa, Shkup, 2021, f.19 dhe f.27.

⁹⁴ Në dhjetor 2021, si pjesë e programit të ODIHR për Trajnimin kundër krimit nga urrejtja për zbatimin e Ligjit (TAHCLE), u mbajt një seancë rikualifikimi për trajnerë (ToT) për veprat nga urrejtja për Policinë e Ohrit. Në trajnim morën pjesë gjithsej 22 pjesëmarrës (7 gra dhe 15 burra) nga i gjithë vendi. Vazhdon faza kaskadë e programit për trajnim TAHCLE. Burimi: <https://www.hatecrime.osce.org/reporting/north-macedonia/2021>.

⁹⁵ ODIHR i OSBE-së sugjeron: "Mjetet që matin krimet nga urrejtja të paraportuara dhe ndikimin e tyre tek viktimat mund të ofrojnë një tregues më të mirë të shkallës së vërtetë të krimit nga urrejtja, si dhe informacion të vlefshëm mbi ndikimin e krimit nga urrejtja tek viktimat. Ato mund të identifikojnë komunitetet specifike në rrezik dhe të japin informacion mbi ndryshimin e modeleve të dhunës. Ato mund të ndihmojnë në vlerësimin e nivelit të besimit të komunitetit në polici dhe agjenci të tjera të drejtësisë penale. E gjithë kjo njohuri mund të ndihmojë në përmirësimin e planifikimit, veprimit parandalues dhe reagimit. "Mekanizmat për mbledhjen dhe monitorimin e të dhënave për krimin nga urrejtja. Udhëzues praktik", (2014.: Varshavë: OSBE/ODIHR, f. 33).

e projektit të ODIHR-së në Bullgari⁹⁶, Greqi, Itali dhe Poloni për të nxjerrë në pah praktikat e mira dhe mësimet e nxjerra.

Zyra e ODIHR-së ka zhvilluar gjithashtu një program të fuqishëm për grumbullimin e të dhënave për krimet nga urrejtja, të quajtur "Informacione për krimet nga urrejtja (INFA-HCT)", për të ndihmuar vendet pjesëmarrëse në përpjekjet e tyre për të monitoruar dhe regjistruar në mënyrë efektive krimet nga urrejtja.⁹⁷

Publikimet pioniere mbi temën e krimit nga urrejtja u shkruan nga teoricienët maqedonas në vitin 2012 në edicionin e AGJPP-së, në formën e një analize ligjore.⁹⁸ Më pas vijuan trajnimet e gjyqtarëve ekzistues dhe Prokurorit Publik në formatin e "trajnitimit të vazhdueshëm" në AGJPP, trajnimet e para ishin që në vitin 2013.⁹⁹

Përveç OSBE-së, ekziston një organizatë tjetër ndërkombëtare në vend që i kushton vëmendje trajnimeve për luftimin e krimeve nga urrejtja, dhe ky është Këshilli i Evropës. Programi i Edukimit për të Drejtat e Njeriut të KE-së për Profesionistët Ligjorë (HELP) është platforma kryesore arsimore e KE-së për standardet evropiane të të drejtave të njeriut për profesionistët ligjorë (kryesisht gjyqtarë, prokurorë publikë dhe avokatë) dhe, kur është e përshtatshme, grupe të tjera profesionale.¹⁰⁰ Kursi HELP i Këshillit të Evropës përbëhet nga dy module të dallueshme: mbi gjuhën e urrejtjes dhe krimin nga urrejtja. Moduli i gjuhës së urrejtjes u zhvillua si një iniciativë e përbashkët e programit HELP dhe ODIHR-së, me kontributin e FRA-së. Përveç kursit online HELP "Lufta kundër krimit nga urrejtja, hetimi efektiv, ndjekja penale dhe trajtimi i krimit nga urrejtja", u zhvillua një kurs për krimin nga urrejtja dhe gjuhën e urrejtjes në kuadër të projektit të Këshillit të Evropës me të njëjtin emër.¹⁰¹

Analiza e aktgjykimeve dhe aktakuzave dëshmoi në mënyrë të padiskutueshme se ende ka një mungesë të pjesshme të vetëdijes dhe ekspertizës ndërmjet gjyqtarëve dhe Prokurorisë Publike. Sa i përket policisë, për një dekadë trajnimet për njohjen dhe reagimin ndaj krimit nga urrejtja janë zhvilluar në Qendrën e Trajnimit të Ministrisë së Punëve të Brendshme në Idrizovë- Shkup dhe kjo ka dhënë rezultat, siç perceptohet edhe nga

⁹⁶ Trajnimi pilot që u mbajt në vende të ndryshme në Bullgari formoi bazën e manualit për trajnim për policinë dhe prokurorët publikë. https://www.osce.org/files/ODIHR_Toolkit_Brochure_for_WEB_use_only.pdf

⁹⁷ Më 20 tetor 2014, në Shkup nga AGJPP dhe OSBE u organizua një konferencë e rëndësishme me titull "Mbledhja e të dhënave dhe mekanizmat e monitorimit të krimit nga urrejtja", në të cilën mori pjesë përfaqësuesja e ODIHR-it, Joanna Perry.

⁹⁸ (<http://nemrazi.mk/pravna-analiza-na-kontseptot-na-kaznenoto-delo-na-omraza-i-govorot-na-omraza/>), si dhe një koleksion të "Aktgjykimeve dhe vendimeve në lidhje me gjuhën e urrejtjes nga praktika gjyqësore e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut" (<https://www.osce.org/mk/skopje/97690>).

⁹⁹ Në vitin 2013 dhe 2014, Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë organizoi disa ngjarje me temë luftimin e krimit nga urrejtja. Fillimisht, u organizuan trajnime për trajnerë, pasuar nga 4 trajnime dy-ditore kaskadë për secilin rajon gjyqësor të apelit, të cilat përfshinin më shumë se 80 pjesëmarrës në vit, dhe në vitin 2015 u organizua trajnim shtesë për trajnerë. Burimi: Arnaudova, A., "Ligjet efektive dhe profesionistët e kualifikuar në përgjigje të gjuhës së urrejtjes", Përmbledhje "16 Nëntori, Dita Ndërkombëtare e Tolerancës: Tekste të Zgjedhura", MANU-OBSE, Shkup, 2015, f.81.

¹⁰⁰ Shih: <https://www.coe.int/en/web/help/home>.

¹⁰¹ Shih: <https://www.coe.int/en/web/inclusion-and-antidiscrimination/georgia-fighting-discrimination-hate-crime-and-hate-speech>

statistikat e mësipërme në lidhje me Ministrinë e Punëve të Brendshme, por nuk do të ishte e drejtë të pritet që ata të jenë “më ekspertë” juristë nga gjyqtarët ose PP-të. Fakti është se trajnimet në AGJPP për krimet nga urrejtja janë pjesë e realitetit në vitet e fundit, por rezultoi se është e nevojshme që ato të vazhdojnë, dhe natyrisht trajnimet për policinë duhet të vazhdojnë.

Në pasigurinë e mekanizmave zyrtarë të grumbullimit të të dhënave, shoqëria civile (OSHC) shpesh është një burim më i rëndësishëm i të dhënave mbi natyrën e krimeve nga urrejtja, ndikimin e tyre dhe pengesat për drejtësinë dhe sigurinë e viktimave. Analizat e tyre monitorojnë vazhdimisht trendin dhe marrin të dhëna për krimet nga urrejtja; për ndryshimet përkatëse legjislative; për ofrimin e informacionit specifik për qytetarët në këtë fushë, por edhe për faktorët politikë që do të mund të ndihmonin në përmirësimin e situatës nëse ky krim rritet.¹⁰² Në teknikat e marrjes së të dhënave nga organizatat e shoqërisë civile, përdoren jo vetëm statistikat zyrtare, të cilat më së shpeshti janë ose të padisponueshme ose të pamjaftueshme, por edhe viktimat e akteve janë anketuar dhe janë bërë sondazhe cilësore të rasteve studimore.¹⁰³ Dokumentacioni i të dhënave përfshin gjithashtu burimin e informacionit, si dhe variantet dhe kategoritë mbi bazën e të cilave janë marrë këto të dhëna. Për të rritur besueshmërinë e të dhënave, përdoret një numër më i madh i varianteve proxy, të tilla si: përkatësia etnike. Gjëja më e rëndësishme që duhet të kihet parasysh është se kriminaliteti është një çështje e gjallë, kështu që as të dhënat dhe as mënyrat e sigurimit të tyre nuk mund të jenë statike.¹⁰⁴

Është e rëndësishme të kihet parasysh se është e mundur që organet tjera të grumbullojnë të dhëna dhe informacione të ndryshme. Për shembull, shërbimet shëndetësore dhe sociale mund të grumbullojnë informacione për viktimat dhe shërbimet që u ofrohen atyre, organet arsimore mund të kenë të dhëna për krimet nga urrejtja ose incidentet në shkolla, ndërsa shërbimet për strehim mund të kenë të dhëna për krimet nga urrejtja në zona strehimi të caktuara ose komplekse. Është gjithashtu e nevojshme që qarqet shkencore të përcaktojnë korrelacionin midis faktorëve ekonomikë dhe kulturorë dhe krimeve të urrejtjes në bazë të atyre statistikave.¹⁰⁵ Koordinimi i ngushtë midis ministrive dhe organeve mund të çojë në zhvillimin e një qasjeje të gjerë strategjike nga orgaet, duke bashkuar shumë organe qeveritare në përpjekjet për t’iu përgjigjur në mënyrë efektive krimeve të urrejtjes.

Organet shtetërore duhet të respektojnë dispozitën e Ligjit për qasje të lirë në informacion dhe të sigurojnë publicitet dhe transparencë në punën e mbajtësve të informacio-

¹⁰² Instrumentet e përdorura nga sektori i OJQ-ve, gjatë grumbullimit të të dhënave për krimet nga urrejtja janë: 1) matja, 2) vlerësimi, 3) monitorimi i situatës dhe transparenca, dhe 4) raportimi në organet qeveritare, politikanët dhe organizatat ndërkombëtare.

¹⁰³ Këto përfshijnë numrin e vendimeve gjyqësore të plotfuqishme, numrin e viktimave, numrin e autorëve të kimit, numrin e klubeve sportive që janë ndëshkuar penalisht, numrin e ankesave të paraqitura në Ministrinë e Punëve të Brendshme, numrin e përfituesve të ndihmës juridike falas dhe numrin e ankesave ndaj punonjësve të policisë nga qytetarët.

¹⁰⁴ Shiko më shumë: Praktični vodič za tijela javne vlasti i institucije: "Kako prikupljati podatke o jednakosti?" Ludwig Boltzmann Institut za ljudska prava i Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade R. Hrvatske, Zagreb, 2013, f. 30-39.

¹⁰⁵ Në Republikën e Italisë është bërë një studim i kësaj natyre. Burimi: Poljak, Ibid, f.2715. Në dispozicion në: <http://www.centar-fm.org/in medias res/index.php/marko-poljak-jelena-hadzic-i-masa-martinic-govor-mrznje-u-hrvatskom-medijskom-prostoru> (22,05,2023).

nit dhe të lejojnë personat fizikë dhe juridikë të ushtrojnë të drejtën për qasje të lirë në informacion publik, edhe në rastet kur ka ndjekje penale për një krim të urrejtjes (por të kufizuar nga respektimi i parimit të LPP-së - fshehtësia e procedurave hetimore).

Në veçanti, në lidhje me veprat e gjuhës së urrejtjes, Komisioni Ndërmnistror nën Qeverinë e Republikës së Maqedonisë së Veriut për luftimin e dezinformatave dhe gjuhës së urrejtjes tashmë vepron në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe në të ardhmen mund të koordinohet midis institucioneve përkatëse në lidhje me trajtimin e akteve të gjuhës së urrejtjes, e cila gjithashtu do të kryejë rolin e një pararoje para publikut me qëllim të veprimit parandalues. Në vitin 2023, 11 OJQ përgatitën një dokument “Parimet shtetërore për një strategji për luftë kundër dezinformatave”, por deri më sot strategjia kombëtare për të njëjtën nuk është miratuar, megjithëse ishte planifikuar të bëhej në vitin 2024.

Sa i përket akteve të gjuhës së urrejtjes, një sukses i rëndësishëm është fakti që në vitin 2019 Këshilli për Etikë në Media (KEMM), i mbështetur nga OSBE-ja, promovoi rrjetin e themeluar për të luftuar gjuhën e urrejtjes në media, me shpresën për të pasur një rol të rëndësishëm në mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Që nga fillimi, Rrjeti përfshiu disa OJQ të specializuara në fushën e mbrojtjes së të drejtave të njeriut dhe disa institucione përkatëse shtetërore të degës ekzekutive (MPB, MPJ, ASHMAV, KMD, Avokati i Popullit), si dhe PPRMV. Në vitet në vijim, ky rrjet u takua disa herë, kështu që u miratuan aktet: Deklarata për luftën kundër gjuhës së urrejtjes në media dhe Memorandumi i Bashkëpunimit.

Për Republikën e Maqedonisë së Veriut, nuk ka të dhëna zyrtare në lidhje me ngacmimin në internet, i cili shpesh manifestohet me gjuhë të urrejtjes, por fakti është se fenomene të tilla ekzistojnë. Është për tu përshëndetur iniciativa në sektorin e OJQ-ve për edukimin mediatik të qytetarëve në lidhje me ekzistimin e “cyber-bullying” (term i cili është prezent në vendin tonë), megjithëse manifestime të tilla janë modeste në formën e “pamfleteve” për njohje të shpejtë me fenomenin.¹⁰⁶ Në sektorin privat, reflektoi kompania “Makpetrol” dhe fushata e saj në vitin 2024 për çrrënjosjen e “dhunës së bashkëmoshatarëve”¹⁰⁷, e cila, nga ana tjetër, shpesh kryhet nga urrejtja.¹⁰⁸

8.3. Zgjerimi i sistemit për mbrojtjen e viktimave dhe ndihmë juridike

Sipas Kodit penal, termi “viktimë” nënkupton: *“çdo person që ka pësuar dëme, përfshirë lëndime fizike ose mendore, vuajtje emocionale, humbje materiale ose shkelje ose rrezikim tjetër të lirive dhe të drejtave të tij themelore si rezultat i një vepre penale”*.¹⁰⁹ Në bazë të LPP, viktimat mund të shpresojë për kompensim për dëmet. Dëmtimi, në përputhje me LPK, mund të jetë material dhe jomaterial, dhe interpretohet si zvogëlim i pasurisë së dikujt

¹⁰⁶ Shih: Broshura “Cyberbullying...and it's violence!”, Metamorfozis, Shkup, 2011.

¹⁰⁷ <https://telma.com.mk/2024/04/16/opshtestveno-odgovornata-kampana-na-makpetrol-se-proshiruva-vo-sveti-nikole-i-vo-novo-selo/>

¹⁰⁸ <https://libertas.mk/fbi-sekoe-desetto-zlostorstvo-od-omraza-se-sluchuva-na-uchilishte/>

¹⁰⁹ Shih: Neni 122, paragrafi 22.

(dëmtim i zakonshëm), parandalim i rritjes së pasurisë (përfitim i humbur) dhe shkaktim i dhimbjes ose frikës tjetër fizike ose psikologjike (dëm jomaterial).¹¹⁰

Përndryshe, viktimologjia është një shkencë që gjen një përfundim legjislativ në të drejtën procedurale penale sesa në të drejtën materiale. Deri vonë, nuk kishte pothuajse asnjë sistem të zhvilluar të mbështetjes për viktimat në Maqedoninë e Veriut për t'iu përgjigjur nevojave të viktimave të krimit nga urrejtja. Sipas Ligjit për procedurën penale, viktimat e çdo krimi ka të drejtë për mbështetje efektive psikologjike dhe mbështetje tjetër profesionale nga organet, institucionet dhe organizatat që ofrojnë ndihmë për viktimën e krimit. Një mbështetje e specializuar për viktimat e krimit nga urrejtja ofrohet nga organizatat e shoqërisë civile.

Viktimat e krimeve për të cilat është dhënë një dënim me burg prej të paktën katër vjetësh kanë të drejtë për konsultim ligjor falas para se të japin një deklaratë dhe të marrin kompensim për dëmin jomaterial nga kryerësi ose shteti. Disa viktimat – përfshirë të miturit, viktimat e rrezikuara dhe veçanërisht viktimat e cenueshme – kanë të drejtë për masa të veçanta mbrojtëse kur japin deklaratat ose intervistohen në të gjitha fazat e procedurës. Viktimat e krimeve të caktuara ("kundër lirisë gjinore dhe moralit gjinor, njerëzimit dhe të drejtës ndërkombëtare") kanë të drejta shtesë, duke përfshirë: të drejtën për të folur me një këshilltar ose prokuror pa pagesë para intervistës (në rast se viktimat merr pjesë si person i dëmtuar në procedurë); të drejtën për intervistë me një person të të njëjtit seks; të drejtën për të refuzuar t'i përgjigjet pyetjeve në lidhje me jetën personale të viktimës, nëse nuk lidhet me veprën penale; të drejtën për intervistë duke përdorur pajisje audio-vizuale; dhe të drejtën për të kërkuar përjashtimin e publikut nga seanca kryesore. Gjykata përcakton masat e veçanta të mbrojtjes procedurale me propozimin e prokurorit publik ose viktimës ose sipas vlerësimit të saj kur është e nevojshme për mbrojtjen e viktimave të cenueshme.

Ligji për procedurë penale gjithashtu rregullon çështjet që lidhen me dëgjimin e viktimave dhe dëshmitarëve veçanërisht të cenueshëm me vëmendje të veçantë, dhe nëse është e nevojshme: në prani të një kujdestari; me ndihmën e një psikologu, punonjësi social ose profesionisti tjetër; duke përdorur mjete/ vegla teknike për transmetimin e imazhit dhe zërit; pa praninë e palëve, etj. Gjatë shqyrtimit të viktimës ose dëshmitarit, gjykata mund të përjashtojë edhe publikun.

Viktimat e të gjitha veprave penale kanë të drejtë të marrin pjesë në procedurën penale si të dëmtuar duke u bashkuar me ndjekjen penale ose duke kërkuar dëmshpërblim. Në rast se dhunuesi nuk mund të paguajë dëmshpërblim, dëmi mbulohet nga shteti.

Në këtë çështje, një përparim i rëndësishëm u bë me miratimin dhe hyrjen në fuqi të Ligjit për pagesën e kompensimit në para për viktimat e veprave penale me dhunë.¹¹¹ Qëllimi

¹¹⁰ Të dëmtuarit që ka pasur dhimbje fizike mund t'i jepet kompensim lartësia e të cilit varet nga intensiteti dhe kohëzgjatja e atyre dhimbjeve, e cila përcaktohet me ekzaminim mjekoligjor. Gjykata, në përcaktimin e masës së këtij dëmi, duhet të marrë parasysh edhe shpenzimet e bëra për shtrimin në spital dhe trajtimin e viktimës. I dëmtuari gjithashtu ka të drejtë për kompensim të dhimbjes mendore për shkak të zvogëlimit të aktivitetit jetësor (të natyrës së përhershme ose të përkohshme) si dhe për shkak të mavijosjes, e cila manifestohet si humbje ose dëmtim i një pjese të trupit, për shkak të së cilës viktimat ka dhimbje mendore. Burimi: Ignjatović, Đ./Simeunović P., B., "Viktimologjia", Pravni fakultet u Beogradu, ed. Crimen, Beograd, 2011, f.135.

¹¹¹ Me këtë ligj rregullohet e drejta për kompensim monetar të viktimave të veprave penale me dhunë,

i ligjit është të sigurojë kompensim monetar për viktimat e veprave penale të kryera të dhunës¹¹² në ndihmë të shtetit dhe të parandalojë viktimizimin e mundshëm dhe viktimizimin sekondar si vuajtje shtesë që viktimat mund të vuajnë nga marrëdhënia e autoriteteve kompetente¹¹³

Viktima (dhe viktimat e ndërmjetme¹¹⁴) ka të drejtë për kompensim monetar pavarësisht nëse autori i veprës penale është i njohur dhe pavarësisht nëse ndaj autorit të veprës penale janë iniciuar procedura penale, ose ka pengesa faktike ose ligjore për procedurë penale (Shih nenin 14). Neni 13 përcakton: "Parakusht për ushtrimin e të drejtës për kompensim monetar në përputhje me dispozitat e këtij ligji është që vepra penale të regjistrohet ose të raportohet në polici ose në prokurorinë publike."¹¹⁵

Arsyet për miratimin e këtij Ligji janë, megjithatë, se deri më tani përqindja e arkëtimit nga autorët e krimit ka qenë shumë e ulët, dhe procedurat e konfiskimit ishin të papërfillshme, por arsyeja ishte edhe kohëzgjatja e gjatë e procedurës penale. Do të krijohet një komision për zbatimin e Ligjit.

Kështu, një Komision 5-anëtarësh u krijua në shkurt 2024.¹¹⁶ Komisioni zhvilloi mbledhjen e tij të parë në të njëjtin muaj. Kryetari i Komisionit është gjyqtar. Deri më 10.09.2024 janë mbajtur gjithsej 8 mbledhje. Sekretari i Komisionit është i punësuar në Ministrinë e Drejtësisë të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Është miratuar Rregullorja për shtyp dhe Rregullorja për formën dhe përmbajtjen e formularëve.¹¹⁷ Ambientet e Komisionit janë në Ministrinë e Drejtësisë të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Dihet se krimet nga urrejtja janë veçanërisht të ashpra ndaj pronës së viktimave. Prandaj, është e rëndësishme të¹¹⁸ dihet se aktualisht po punohet për një Propozim - ligj për plotësimin dhe

kushtet për ushtrimin e së drejtës për kompensim monetar, llojet e kompensimit monetar, themelimi, statusi, përbërja dhe kompetencat e Komisionit për kompensimin e viktimave të veprës penale me dhunë, zgjedhja, mandati, ndërprerja e mandatit, si dhe shkarkimi i Presidentit dhe anëtarëve të Komisionit, mjetet e pagesës së kompensimit monetar për viktimat, informimi dhe udhëzimi i viktimave, procedura për ushtrimin e së drejtës për kompensim monetar, e drejta për rekurs, procedura në rastet ndërkufitare, si dhe procesverbalit dhe ruajtja e të dhënave.

¹¹² Neni 10: "Viktimë e një veprë penale me dhunë, në kuptim të këtij ligji, konsiderohet viktimat e menjëhershme dhe e ndërmjetme të veprës penale me dhunë..."

¹¹³ Shih nenin 4.

¹¹⁴ Neni 12: "Viktimë e ndërmjetme është anëtar i familjes (partneri i martuar ose jashtëmartesor, fëmija, prindi) i një viktime të menjëhershme të i/e cili/a ka ndodhur vdekja për shkak të veprës penale të dhunës sipas nenit 9 të këtij ligji."

¹¹⁵ "Me kërkesën e viktimës, policia ose prokuroria publike janë të detyruara t'i lëshojnë viktimës, prindit ose kujdestarit ose avokatit një njoftim përkatës, procesverbal për pranimin e kallëzimit, një shënim zyrtar ose një vërtetim se vepra penale është raportuar apo evidentuar si vepër penale." (Kjo nuk bie në kundërshtim me LPP-në, ku rregullohet që transkriptet e personit të dëmtuar mund t'i jepen pas ekzaminimit).

¹¹⁶ PP Stevço Donev nga PPL Shtip është përfaqësues në Komision. Nga intervista me të e realizuar me datë 11.09.2024, mësohet se Komisioni tashmë ka pranuar 3 raste në punë, ku asnjëri prej tyre nuk ka qenë viktimë e krimit nga urrejtja, por në një prej tyre bëhet fjalë për dhunë në familje, ndërsa dy rastet e tjera janë formuar pas kërkesave të dorëzuara jo në kohë.

¹¹⁷ Mësuar nga intervista me Andrijana Gjorgjevska, Udhëheqëse e Njesisë për Falje dhe Kompensim të Dëmit në Ministrinë e Drejtësisë të Republikës së Maqedonisë së Veriut, bërë më 10.09.2024.

¹¹⁸ Informacioni i siguruar nga Udhëheqësi i Njesisë për Ndihmë Juridike Ndërkombëtare në Çështjet Penale në Ministrinë e Drejtësisë - Gordana Milevska.

ndryshimin e¹¹⁹ Ligjit për bashkëpunim ndërkombëtar në çështjet penale (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr. 77/2021).¹²⁰ Kjo, për shkak të nevojës së harmonizimit të dispozitave të këtij ligji me standardet ndërkombëtare në fushën e konfiskimit të pasurisë dhe përfitimit të pasurisë dhe dorëzimit të sendeve të konfiskuara dhe përfitimit të pasurisë (Konventa e KIE-së për pastrimin e parave, zbulimin, sekuestrimin dhe konfiskimin e të ardhurave nga krimi dhe financimi i terrorizmit e vitit 2005¹²¹, e cila ndryshon Konventën e Strasburgut të vitit 1990), si dhe eliminimin e mangësive të lokalizuara të parashikuara në ligjin aktual.

Përparësi i jepet kthimit të pasurisë së konfiskuar shtetit kërkues për qëllime të kompensimit të viktimave të veprës penale, përkatësisht kthimit të pronës të pronarët e saj të ligjshëm, i cili sigurohet në bazë të një akti që përcakton kompensimin e viktimave, përkatësisht kthimin e pronës të pronarët e ligjshëm.

Nëse bëhen këto ndryshime legjislative, atëherë Ligji për bashkëpunim ndërkombëtar në çështjet penale bëhet plotësues i Ligjit për konfiskimin e pronës në procedurën civile (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr.: 53/2024 e datës 04.03.2024), i cili në nenin 21 paragrafin 1 thotë se organi qendror për bashkëpunim ndërkombëtar është PPRMV-ja, si dhe me Ligjin për zyrën për kthimin e pronës (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr.: 66/2024 e datës 20.03.2024). Ky ligj rregullon krijimin, kompetencat dhe financimin e Zyrës për kthim të pronës (Zyra AKP), bashkëpunimin me organet dhe institucionet vendase, bashkëpunimin me vendet e huaja dhe Bazën e të Dhënave të Integruara Elektronike. Zyra e AKP-së është themeluar në kuadër të PPRMV-së dhe do të ketë kompetencë për të ndërmarrë aktivitete për marrjen e informacionit dhe të dhënave për gjetjen dhe identifikimin e të ardhurave dhe përfitimeve të tjera pronësore në vend ose jashtë vendit në lidhje me një shtetas vendas ose rezident në Republikën e Maqedonisë së Veriut, një person pa shtetësi ose një të huaj, si dhe për nevojat e procedurës së konfiskimit pa përcaktuar përgjegjësinë penale të rregulluar me ligj, që rrjedhin nga ose lidhen me krimet e mbuluara nga neni 8 i ligjit.¹²²

Tashmë është thënë se nga pikëpamja penalogjike, dënimi me kusht dhe mbikëqyrja parandaluese janë mjete të mira për kontrollin e autorëve të mëparshëm, por, për fat të keq, ende nuk janë praktikuar në një shkallë më të konsiderueshme në Republikën e Maqedonisë së Veriut.¹²³ Nga pikëpamja viktimologjike, pavarësisht ndryshimeve të bëra në procedurën penale¹²⁴ që futi nocionin "viktimë", në praktikë, shteti ende nuk ka ngritur në mënyrë optimale të gjitha rrjetet institucionale për mbrojtjen dhe kënaqësinë në kohë të këtyre personave, por natyrisht që ka progres.

¹¹⁹ https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=83230

¹²⁰ https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=83230

¹²¹ <https://rm.coe.int/168008371f>

¹²² Bëhet fjalë për 40 vepra penale tipike për disiplinën kriminalistike të "Krimin të Organizuar", por që në shumicën e rasteve teorikisht mund të jenë vepra nga urrejtja.

¹²³ Legjislacioni i BE-së gjithashtu i referohet përdorimit të tyre, në veçanti Rekomandimi i Komitetit të Ministrave (2014) 3 i 19 shkurtit 2014 në Këshillin Evropian për trajtimin e shkelësve të rrezikshëm "kur ekziston një mundësi e lartë që personi të kryejë përsëri një vepër penale të rëndë."

¹²⁴ Gazeta Zyrtare e RM nr. 120/2010.

9. Konkluzion

Analiza e zbatimit të legjislacionit për veprat penale nga urrejtja dhe gjuha e urrejtjes e kriminalizuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut për periudhën nga janari 2019 deri në qershor 2024 tregon arritje dhe sfida të rëndësishme. Krimi i urrejtjes dhe gjuha e urrejtjes jo vetëm që prishin jetën e viktimave, por gjithashtu minojnë kohezionin shoqëror, duke krijuar një atmosferë frike dhe pasigurie. Të dhënat tregojnë qartë se paragjykimet e bazuara në përkatësinë etnike, polarizimin politik dhe faktorë të tjerë diskriminues mbeten nxitës të rëndësishëm të këtyre akteve, duke kërkuar përpjekje të shtuara për të rritur ndërgjegjësimin e publikut, për të forcuar kornizën ligjore dhe për të rritur efikasitetin e institucioneve në zbatimin e ligjit.

Ndryshimet e vitit 2019 në Kodin penal përbënin një hap të rëndësishëm drejt përcaktimit dhe sanksionimit të veprave penale nga urrejtja, duke përfshirë njohjen e tyre si rrethana rënduese gjatë shqiptimit të dënimeve. Megjithatë, analiza zbulon boshllëqe dhe sfida të rëndësishme në zbatimin e legjislacionit:

- **Mungesa e regjistrimit sistematik dhe përpunimit të të dhënave:** Organet e përndjekjes dhe gjyqësori kanë boshllëqe në regjistrimin e krimeve të urrejtjes dhe gjuhës së urrejtjes, gjë që e bën të vështirë monitorimin dhe analizimin e tendencave.
- **Konfuzioni i termave:** Ekziston konfuzion midis kuptimit dhe lidhjes së termave “urrejtje”, “gjuhë e urrejtjes”, “krim nga urrejtja”, “dhunë me bazë gjinore” dhe “dhunë në familje”, gjë që çon në klasifikim dhe veprim të pasaktë nga organet e përndjekjes.
- **Njohuri të pamjaftueshme të treguesve të njëanshëm të motivimit:** Organet dhe gjykatat e përndjekjes rrallë përqendrohen në perceptimin e viktimave, përkatësinë etnike, fetare dhe të tjera të autorëve kundrejt viktimave, vendin dhe kohën e kryerjes së krimeve të urrejtjes, mungesën e motivimit tjetër, etj.
- **Mungesa e provave të plota:** Në disa raste, propozimet për lëshimin e një urdhër-ndalimi bazohen vetëm në kopjet e imazheve ose komenteve nga rrjetet sociale, pa ekspertizë adekuate, gjë që minon besueshmërinë e provave dhe drejtësinë e procesit.
- **Përpunimi i përdhosjes, fyerjeve, shpifjes dhe vlerësimit të gjykatave si gjuhë e kriminalizuar e urrejtjes:** Në disa nga rastet, organet e përndjekjes dhe gjykatat përpunojnë konflikte të pahijshme verbale që nuk bëjnë thirrje për dhunë dhe diskriminim, të cilat mund të depërtojnë në ligjin civil ose të kufizojnë lirinë e shprehjes.
- **Mundësimi i mbrojtjes selektive për profesione të caktuara:** Përmes një përgjigjeje të drejtësisë penale ndaj gjuhës së urrejtjes, profesione të caktuara marrin statusin e grupeve të mbrojtura (p.sh. nëpunës policorë, gjyqtarë, gazetarë dhe ish-deputetë) për shkak të statusit të tyre “personal” ose “social” që mund të çojë në kufizime të lirisë së fjalës.
- **Aktakuzat dhe aktgjykimet e pamjaftueshme të arsyetuara:** Aktet dhe vendimet e prokurorisë publike dhe gjyqësorit shpesh janë shumë të shkurtra dhe

të paqarta se cila veçori e mbrojtur është marrë parasysh, duke krijuar pasiguri ligjore dhe duke e bërë të vështirë zbatimin e vazhdueshëm të dispozitave ligjore.

- **Mbrojtja e pabarabartë e grupeve të ndryshme:** Shumica e rasteve të përpunuara i referohen gjuhës së urrejtjes bazuar në bindjen politike dhe përkatësinë etnike, ndërsa veçoritë e tjera të mbrojtura neglizhohen, duke treguar boshllëqe të mundshme në mbrojtjen e grupeve të caktuara të cënueshme. Në 17 nga 18 raste që lidhen me dënimin politik, viktimat janë funksionarët dhe ish-zyrtarët e partive në pushtet.
- **Dënime të pamjaftueshme dhe joproporcionale:** Mbizotëron zbatimi i dënimeve me kusht, pa burgim, gjë që ngre pyetje në lidhje me efektin parandalues të dënimeve dhe përshtatshmërinë e tyre ndaj seriozitetit të veprave penale.
- **Zbatimi i pamjaftueshëm i masave alternative:** Në praktikë, rrallë zbatohen masa alternative të tilla si shërbimi në komunitet ose shërbimi me kusht me mbi-këqyrje mbrojtëse, të cilat mund të kontribuojnë në risocializimin e dhunuesve.
- **Trajnimi dhe ndërgjegjësimi i pamjaftueshëm:** Megjithëse ka një numër të vogël trajnimesh për praktikuesit në sistemin e drejtësisë, vazhdimi dhe përmirësimi i tyre është i nevojshëm, veçanërisht për të kuptuar dallimet midis llojeve të ndryshme të të folurit, dhunës dhe krimit.
- **Mbrojtja dhe mbështetja e pamjaftueshme për viktimat:** Sistemi i mbrojtjes së viktimave është ende i pazhvilluar dhe nevojiten masa shtesë për të siguruar mbështetje ligjore, psikologjike, sociale dhe financiare.

Përveç kësaj, ka vend për përmirësim të legjislacionit penal. Kodi penal përmban një listë të gjerë dhe të hapur të karakteristikave të mbrojtura në rastin e veprave të gjuhës së urrejtjes që, megjithëse synojnë të ofrojnë mbrojtje të gjerë, mund të çojnë në një dobësim të efektivitetit të ndjekjes penale të gjuhës së urrejtjes. Kjo shtrirje mund të krijojë paqartësi ligjore dhe vështirësi në interpretimin e ligjit, duke rezultuar në vendime gjyqësore jo konsistente. Një mjedis i tillë mund të mbingarkojë sistemin e drejtësisë dhe ta bëjë më të vështirë procedurën e provës, veçanërisht në përcaktimin e motivimit të njëanshëm, i cili është një element kryesor sipas kriterëve të GJEDNJ-së. Lidhur me krimet nga urrejtja, në nenin 130 [Lëndime trupore] paragrafët 2 dhe 3, ka inkriminim të dyfishtë me një sanksion të parashikuar të pabarabartë. Për më tepër, në nenin 144 [Rrezikimi i sigurisë], forma e veprës nga urrejtja e përmendur në paragrafin 3 dënohet më lehtë (nga tre muaj deri në tre vjet burg) sesa forma e gjuhës së urrejtjes e përmendur në paragrafin 5 (nga një deri në pesë vjet burg).

Standardet dhe angazhimet ndërkombëtare, si dhe rekomandimet nga Kombet e Bashkuara, OSBE-ja, Këshilli i Evropës dhe Bashkimi Evropian, theksojnë nevojën për një qasje gjithëpërfshirëse për të trajtuar krimin e urrejtjes dhe gjuhën e urrejtjes, duke përfshirë parandalimin, ndjekjen penale dhe mbështetjen për viktimat. Republika e Maqedonisë së Veriut ka bërë hapa të rëndësishëm në përafrimin e legjislacionit të saj me këto standarde, por zbatimi mbetet një sfidë që kërkon përpjekje dhe përmirësime të vazhdueshme.

10. Rekomandime

10.1. Rekomandime për krimin nga urrejtja

- **Dallimi i krimit nga urrejtja nga format e tjera të dhunës:**
 - Organet e përndjekjes dhe gjykatat duhet të dallojnë qartë krimet nga urrejtja nga format e tjera të ngjashme të krimit, siç është dhuna në familje, edhe pse ka lidhje të mundshme midis tyre.
- **Zbatimi i vazhdueshëm i dispozitave të motivimit të njëanshëm:**
 - Prokuroritë dhe gjykatat të zbatojnë dispozitat për motivimin e njëanshëm në mënyrë të përshtatshme dhe të japin shpjegime të hollësishme në aktakuza dhe aktgjykime, duke deklaruar se si është krijuar marrëdhënia me karakteristikat e mbrojtura.
 - Prokuroria duhet të sigurojë prova dhe argumente të mjaftueshme mbi tiparet kualifikuese të krimit nga urrejtja.
- **Statistikat dhe baza e të dhënave e centralizuar për krimin nga urrejtja:**
 - Zhvillimi dhe zbatimi i një sistemi kombëtar për grumbullimin dhe monitorimin e të dhënave për rastet e raportuara, të hetuara, të ndjekura penalisht dhe gjyqësore në lidhje me krimin nga urrejtja.
 - Sigurimi i raportimit të rregullt dhe të standardizuar nga të gjitha institucionet përkatëse.
 - Përfshirja e statistikave specifike për krimet nga urrejtja në bazën elektronike të të dhënave “Makstat” të Entit Shtetëror për Statistika.
 - Ministria e Punëve të Brendshme, prokuroritë publike dhe gjykatat duhet të mbajnë shënime të hollësishme dhe të ndajnë statistikat e tyre.
- **Forcimi i kapaciteteve të organeve të përndjekjes penale dhe gjykatave:**
 - Organizimi i trajnimeve të specializuara dhe të vazhdueshme për gjyqtarët, prokurorët publikë dhe nëpunësit e policisë për njohjen, hetimin dhe ndjekjen penale të krimit nga urrejtja.
 - Trajnimi duhet të jetë i një natyre multidisiplinare me aspekte ligjore, psikologjike dhe sociologjike.
 - Zhvillimi i udhëzimeve dhe protokolleve për zbatimin e qëndrueshëm të dispozitave ligjore.
- **Rritja e transparencës dhe disponueshmërisë së vendimeve gjyqësore:**
 - Sigurimi i qasjes të publikut në akuza dhe vendime gjyqësore, të mbrojtura në mënyrë adekuate për privatësinë e palëve të përfshira.
 - Promovimi dhe publikimi i vendimeve të rëndësishme për zhvillimin e jurispruencës në fushën e krimeve nga urrejtja.

- **Dënimet proporcionale dhe efektive:**
 - Dënimet e shqiptuara duhet të pasqyrojnë në mënyrë adekuate seriozitetin e veprave penale në mënyrë që të kenë efekt parandalues.
 - Konsiderimi i zbatimit të masave alternative kur ato sigurojnë mbrojtje efektive të shoqërisë dhe viktimave dhe risocializimin e dhunuesve.
- **Mbështetje për viktimat:**
 - Shërbimet e specializuara për mbështetjen e viktimave, duke përfshirë ndihmën ligjore, sociale, psikologjike dhe financiare.
- **Masat parandaluese:**
 - Zhvillimi i sistemeve të paralajmërimit të hershëm për të monitoruar tensionet në rritje në rajone, komunitete ose platforma online të caktuara, duke u mundësuar autoriteteve të ndërhyjnë para se krimet nga urrejtja të përshkallëzohen.
 - Zbatimi i iniciativave të përfshirjes së komunitetit, ku zbatimi i ligjit dhe udhëheqësit e komunitetit do të punojnë së bashku për të nxitur dialogun, për të zgjidhur ankesat dhe për të zvogëluar paragjykimet që mund të çojnë në krime të urrejtjes.
 - Formalizimi i rolit të organizatave të shoqërisë civile në monitorimin dhe raportimin e krimeve nga urrejtja, pasi ato shpesh kanë shtrirje më të mirë në komunitete dhe mund të ofrojnë të dhëna dhe njohuri të rëndësishme për organet.
 - Inkurajimi i partneriteteve publike-private për të përfshirë komunitetin më të gjerë në parandalimin e krimit nga urrejtja, duke përfshirë bashkëpunimin me institucionet arsimore, organizatat fetare dhe subjektet e biznesit.
- **Teknologjia dhe interneti si aleatë:**
 - Përdorimi i mediave sociale dhe burimeve të hapura për të monitoruar dhe hetuar krimet e mundshme nga urrejtja.
 - Sigurimi i trajnimit dhe burimeve për përdorimin e mjeteve digjitale në hetime.

10.2. Rekomandime në lidhje me gjuhën e urrejtjes të kriminalizuar

- **Miratimi i një baze të dhënash të centralizuar për gjuhën e urrejtjes:**
 - Regjistrimi dhe monitorimi specifik i rasteve të gjuhës së urrejtjes, i përshtatur në CMS, AKMIS dhe baza të tjera të të dhënave.
- **Përmirësimi i cilësisë së vendimeve gjyqësore:**
 - Gjykatat duhet të japin gjykime të detajuara dhe të arsyetuara, duke përcaktuar qartë tiparet e mbrojtura dhe bazën ligjore të vendimit.
 - Sigurimi i transparencës dhe sigurisë ligjore përmes shpjegimeve të detajuara.

- **Sigurimi i provave të plota:**
 - Prokuroria duhet të mbështesë akuzat me ekspertizën përkatëse, veçanërisht në rastet me prova digjitale.
 - Prezantimi i standardeve për grumbullimin dhe ruajtjen e provave digjitale.
- **Sqarimi i koncepteve:**
 - Trajnime për gjyqtarët dhe prokurorët për dallimin të gjuhës së urrejtjes nga krimi nga urrejtja dhe balancimin me lirinë e shprehjes.
 - Zhvillimi i udhëzuesve dhe udhëzimeve praktike.
- **Rishikimi i legjislacionit:**
 - Reduktimi i specifikimit të tepërt të karakteristikave të mbrojtura në dispozitat penale.
 - Pajtimi i krimeve të gjuhës së urrejtjes për një koherencë dhe efektivitet më të madh.
- **Dënimet proporcionale dhe parandaluese:**
 - Sigurimi i dënimeve që pasqyrojnë në mënyrë adekuate seriozitetin e veprave penale dhe kanë efekt parandalues.
 - Shqyrtimi i rritjes së sanksioneve për shkelësit e përsëritur ose format veçanërisht të rënda të gjuhës së urrejtjes.
- **Forcimi i kapaciteteve të monitorimit online:**
 - Përdorimi i mjeteve të sofistikuara dhe inteligjencës artificiale për të monitoruar hapësirën digjitale.
 - Ofrimi i trajnimeve që do të përfshijnë aspekte teknologjike për monitorimin dhe analizimin e përmbajtjes në internet.
 - Përfshirja e programeve të edukimit digjital për policinë dhe publikun e gjerë, për të ndihmuar në identifikimin, raportimin dhe zvogëlimin e gjuhës së urrejtjes në internet.
- **Mbështetje për viktimat:**
 - Sigurimi i mekanizmave për raportimin e lehtësuar të gjuhës së urrejtjes.
 - Shërbimet e specializuara për mbështetjen e viktimave, duke përfshirë ndihmën ligjore dhe psikologjike falas.
- **Bashkëpunimi me ofruesit e internetit dhe platformat:**
 - Bashkëpunim për të hequr shpejt përmbajtjen e paligjshme.
 - Zhvillimi i protokolleve në përputhje me dispozitat ligjore dhe standardet ndërkombëtare.

Bibliografi dhe burime

1. "Fleta zyrtare e RFPJ-së" nr. 13/1951. Në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/D197D76C64C443FB9C5F1CD1C0DAE760.pdf>
2. **Civil Rights Act of 1957** (1957). Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Në dispozicion në : <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-82/pdf/STATUTE-82-Pg73.pdf> (në anglisht)
3. **Akti i Statistikave të Krimeve nga Urrejtja** (1990). Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Në dispozicion në : <https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2017/resource-pages/hate-crime-statistics-act.pdf> (në anglisht)
4. **Kodi penal gjerman (Strafgesetzbuch, StGB)**. Në dispozicion në : https://www.gesetze-im-inter-net.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html (në anglisht)
5. **Akti i rendit publik 1986** (1986). Mbretëria e Bashkuar. Në dispozicion në : <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64> (në anglisht)
6. **Konventa ndërkombëtare për eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit racor** (1965). Kombet e Bashkuara. Në dispozicion në : <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cerd.pdf> (në anglisht)
7. **Pakti ndërkombëtar për të drejtat civile dhe Politike** (1966). Kombet e Bashkuara. Në dispozicion në : <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf> (në anglisht)
8. **Konventa për eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj grave** (1979). Kombet e Bashkuara. Në dispozicion në : <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cedaw.pdf> (në anglisht)
9. **Plani i veprimit të zbritjes** (2012). Kombet e Bashkuara. Në dispozicion në : https://www.ohchr.org/sites/default/files/Rabat_draft_outcome.pdf (në anglisht)
10. **OSBE Vendimi nr. 9/09 për luftën kundër krimeve nga urrejtja** (2009). Athinë: OSBE. Në dispozicion në : <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf> (në anglisht)
11. **OSBE Vendimi nr. 12/04 për luftimin e antisemitizmit** (2004). Sofija: OSBE. Në dispozicion në <https://www.osce.org/files/f/documents/3/7/23133.pdf> (në anglisht)
12. **Vendimi i Këshillit të Ministrave të OSBE-së nr. 4/13 për zbatimin e një plani veprimi për përmirësimin e gjendjes së romëve dhe sintive** (2013). Kiev: OSBE. Në dispozicion në : <https://www.osce.org/files/f/documents/5/1/109340.pdf> (në anglisht)
13. **Publikimet e OSBE-së**. Në dispozicion në : <https://www.osce.org/resources/publications> (në anglisht)
14. **Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut** (1950). Këshilli i Evropës. Në dispozicion në : https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng (në anglisht)
15. **Rekomandimi nr. R (97) 20 i Komitetit të Ministrave për Shtetet Anëtare për "Gjuhën e Urrejtjes"** (1997). Këshilli i Evropës. Në dispozicion në : <https://rm.coe.int/168007cdac> (në anglisht)
16. **Rekomandimi CM/Rec(2010)5 i Komitetit të Ministrave për masat për të luftuar diskriminimin për shkak të orientimit seksual ose identitetit gjinor** (2010). Këshilli i Evropës. Në dispozicion në : <https://rm.coe.int/1680081561> (në anglisht)
17. **Rekomandimi i Përgjithshëm i ECRI nr. 7 (Rishikuar) për legjislacionin kombëtar për të luftuar racizmin dhe diskriminimin racor** (2017). Këshilli i Evropës. Në dispozicion në : <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislative/16808b5aae> (në anglisht)
18. **Rekomandimi CM/Rec(2023)1 i Komitetit të Ministrave për luftën kundër gjuhës së urrejtjes** (2023). Këshilli i Evropës. Në dispozicion në: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955 (në anglisht)
19. **Rekomandimi CM/Rec(2024)4 i Komitetit të Ministrave për të luftuar krimin nga urrejtja** (2024). Këshilli i Evropës. Në dispozicion në: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680af9736 (në anglisht)
20. **Vendimi kornizë i Këshillit 2008/913/EC për luftimin e formave dhe shprehjeve të caktuara të racizmit dhe ksenofobisë përmes ligjit penal** (2008). Bashkimi Evropian. Në dispozicion në : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913> (në anglisht)

21. **Direktiva 2012/29/eu për themelimin e standardeve minimale për të drejtat, përkrahjen dhe mbrojtjen e viktimave të krimit** (2012). Bashkimi Evropian. Në dispozicion në : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029> (në anglisht)
22. **Strategjia e BE-së për të Drejtat e Viktimave (2020-2025)** (2020). Komisioni Evropian Në dispozicion në : https://commission.europa.eu/document/download/551c44da-baae-4692-9e7d-52d20c04e0e2_en (në anglisht)
23. **Rregullorja (BE) 2022/2065 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit për një treg të vetëm për shërbimet digjitale (Akti i Shërbimeve Digjitale)** (2022). Bashkimi Evropian. Në dispozicion në : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065> (në anglisht)
24. **OSBE, “Të kuptojmë krimin nga urrejtja”** (2015). Në dispozicion në <https://www.osce.org/files/f/documents/a/3/104168.pdf> (në anglisht)
25. **OSBE, “Trajtimi i krimit nga urrejtja: një udhëzues praktik”** (2015). Në dispozicion në <https://www.osce.org/files/f/documents/3/0/337141.pdf> (në anglisht)
26. **Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut - Gjuha e urrejtjes**. Në dispozicion në: <http://govor-naomraza.mk>
27. **Këshilli për Etikë në Media i Maqedonisë - ankesat**. Në dispozicion në: <https://complaints.semm.mk>
28. **Raportet vjetore të krimit nga urrejtja**. Në dispozicion në: <https://zlostorstvaodomraza.com>
29. **Infografik për krimin nga urrejtja (shkurt 2013 - tetor 2020)**. Në dispozicion në: <https://mhc.org.mk/reports/podatoczi-za-kriminalot-od-omraza-fevruari-2013-oktomvri-2020/>
30. **Iganski, P.**, “Hetimi i viktimizimit për krimin nga urrejtja: një raport” (2019). OSBE, Shkup. Në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/424199.pdf>
31. **Iganski, P.**, “Hetimi i viktimizimit për krimin nga urrejtja: një raport” (2023). OSBE, Shkup. Në dispozicion në: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/b/560274.pdf>
32. **“Gazeta Zyrtare e RMV-së-së”, nr. 111/2009**. Në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/2A2D5314C418A34EA5D597CC923695D2.pdf>
33. **“Gazeta Zyrtare e RMV-së”, nr. 27/2014**. Në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/6ed04b3db86643b297d84aa94513d055.pdf>
34. **OSBE, Ligjet e krimit nga urrejtja - një udhëzues praktik** (2009). Në dispozicion në : <https://www.osce.org/files/f/documents/2/e/313271.pdf> (në anglisht)
35. **“Gazeta Zyrtare e RMV-së”, nr. 248/2018**. Në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/b089570bacc436a9b39c585dca78b3f.pdf>
36. **“Gazeta Zyrtare e RMV-së”, nr. 49/2017**. Në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/b53767c9b9bd4fc28156ca5da7b2ae55.pdf>
37. **Programi i punës së Qeverisë për vitin 2023**. “Gazeta Zyrtare e RMV-së”, nr. 122/2023. Në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/daa31801855a4e3fbb91c2f60222762d.pdf>
38. **“Gazeta Zyrtare e RMV-së”, nr. 247/2022**. Në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/d0f88bf42e134b978d599eadcfafac20.pdf>
39. **Ligji për procedurë penale**, neni 275. “Gazeta Zyrtare e RMV-së”, nr. 150/2010. Në dispozicion në: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/BDBF29F810D5E9468FC65FA542B857B3.pdf>
40. **Stoilkovski, M., Cvetanovski, J.**, “Sigurimi i provave në formë elektronike nga ofruesit e shërbimeve ndërkombëtare dhe vendase të internetit - një udhëzues i shkurtër për prokurorët”. Shoqata e Prokurorëve Publikë të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe OSBE - misioni në Shkup.
41. **Markoski, A.**, “Analizë për përcaktimin e hendekut institucional në lidhje me regjistrimin dhe përpunimin e gjuhës së urrejtjes në Republikën e Maqedonisë së Veriut” (2023). Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, Shkup. Në dispozicion në: https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2023/10/analiza_institucionalenjaz_web_disklejmer.pdf
42. **“Vula e Prokurorit” nr. 2/2024**. Në dispozicion në: <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2024/05/obvinitelski-pechat-br.2.pdf>

43. **Rregullore për funksionimin e brendshëm të prokurorive publike** (Gazeta Zyrtare nr. 190/2021).
Në dispozicion në: <http://ldbis.pravda.gov.mk/PregledNaZakon.aspx?id=57258>
44. **E drejta penale e Republikës së Kroacisë**, neni 139. Në dispozicion në: <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (në gjuhën kroate)
45. **K.12/21 GJTH Berovë**
46. **K.33/22 GJTH Berovë**
47. **Aksi K.40/22 GJTH Berovë**
48. **K.41/22 GJTH Berovë**
49. **K.nr.65/23 GJTH Berovë**
50. **K.84/19 GJTH Manastir**
51. **K.398/21 GJTH Manastir**
52. **K.nr.203/21 GJTH Manastir**
53. **K.185/23 GJTH Veles**
54. **K.300/23 GJTH Veles**
55. **K.319/22 GJTH Veles**
56. **K.447/21 GJTH Veles**
57. **K.50/21 GJTH Vinicë**
58. **K.102/22 GJTH Vinicë**
59. **K.59/23 GJTH Gjevgjeli**
60. **K.nr.5/24 GJTH Gjevgjeli**
61. **K.nr.40/23 GJTH Gjevgjeli**
62. **K.nr.54/23 GJTH Gjevgjeli**
63. **K. 6p.290/22 GJTH Gostivar**
64. **K. 6p.390/21 GJTH Gostivar**
65. **K. 6p.496/22 GJTH Gostivar**
66. **K.19/21 GJTH Delçevë**
67. **K.67/19 GJTH Delçevë**
68. **K.183/22 GJTH Kërçovë**
69. **K. 6p.115/24 GJTH Kërçovë**
70. **K. nr.119/24 GJTH Kërçovë**
71. **K.Nr.184/23 GJTH Kërçovë**
72. **K.57/24 GJTH Koçan**
73. **K.nr.38/23 GJTH Koçan**
74. **K.nr.14/19 GJTH Krushevë**
75. **K.nr.176/20 GJTH Kumanovë**
76. **K.nr.775/18 GJTH Kumanovë**
77. **K.131/23 GJTH Ohër**
78. **K.95/21 GJTH Prilep**
79. **K.nr.149/22 GJTH Radovish**
80. **K.nr.150/22 GJTH Radovish**
81. **K.nr.160/22 GJTH Radovish**
82. **K.nr.185/21 GJTH Radovish**
83. **K.nr.896/19 GJTH Shkup**
84. **K.nr.1555/19 GJTH Shkup**
85. **K.nr.2031/19 GJTH Shkup**

86. K.nr.462/22 GJTH Shkup
87. KPP. nr.72/20 GJTH Shkup
88. K.nr.154/21 GJTH Strugë
89. K.nr.42/23 GJTH Strumicë
90. K.nr.60/23 GJTH Strumicë
91. K.nr.86/23 GJTH Strumicë
92. K.nr.87/23 GJTH Strumicë
93. K.nr.482/22 GJTH Strumicë
94. K.nr.196/21 GJTH Shtip
95. K.nr.253/19 GJTH Shtip
96. K.nr.270/19 GJTH Shtip
97. K.nr.305/22 GJTH Shtip
98. K.nr.379/22 GJTH Shtip
99. K.nr.427/22 GJTH Shtip
100. Kzh.59/22 GJA Manastir
101. Kzh.384/22 GJA Manastir
102. Kzh. nr.108/23 GJA Gostivar
103. Kzh.378/22 GJA Skopje
104. Kzh.519/19 GJA Shkup
105. Kzh. nr.30/23 GJA Shtip
106. Kzh. nr.56/21 GJA Shtip
107. Kzh.nr.186/23 GJA Shtip
108. **Sürek v. Turkey (No. 1)**, Application No. 26682/95, Judgment of 8 July 1999. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
109. **Erbakan v. Turkey**, Application No. 59405/00, Judgment of 6 July 2006. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
110. **Le Pen v. France**, Application No. 18788/09, Decision of 20 April 2010. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
111. **Norwood v. The United Kingdom**, Application No. 23131/03, Decision of 16 November 2004. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
112. **Gündüz v. Turkey**, Application No. 35071/97, Judgment of 4 December 2003. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
113. **Handyside v. The United Kingdom**, Application No. 5493/72, Judgment of 7 December 1976. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
114. **Perinçek v. Switzerland**, Application No. 27510/08, Judgment of 15 October 2015. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
115. **Nachova and Others v. Bulgaria**, Application Nos. 43577/98 and 43579/98, Judgment of 6 July 2005. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
116. **Šečić v. Croatia**, Application No. 40116/02, Judgment of 31 May 2007. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
117. **Angelova and Iliev v. Bulgaria**, Application No. 55523/00, Judgment of 26 July 2007. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
118. **Balázs v. Hungary**, Application No. 15529/12, Judgment of 20 October 2015. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
119. **R.B. v. Hungary**, Application No. 64602/12, Judgment of 12 April 2016. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.

120. **E.S. v. Slovakia**, Application No. 8227/04, Judgment of 15 September 2009. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
121. **Opuz v. Turkey**, Application No. 33401/02, Judgment of 9 June 2009. Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut.
122. **Drpljanin, V., Mencioski, I.**, Analiza e kornizës ligjore në lidhje me të drejtat LGBT-së (2017). Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut të Republikës së Maqedonisë, Shkup.
123. **Ligji për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi** "Gazeta Zyrtare e RMV-së" nr. 62/2015.
124. **Ligji për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi**, Gazeta Zyrtare e RMV-së, nr. 190/2021.
125. **Protokolli për bashkëpunim ndërmjet Prokurorisë Publike të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Ministrisë së Punëve të Brendshme të Republikës së Maqedonisë së Veriut** (2023). Në dispozicion në: https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2023/04/protokol-za-sorabot-ka-%D1%98orsm-mvr_1.pdf
126. **Ligji për probacion**, "Gazeta Zyrtare e RM" nr. 226/2015.
127. **Broshura "Sektori për probacion"** (2019). Ministria e Drejtësisë, Shkup.
128. **Ristova, O., Baltovska, E.**, "Doracak për Bashkëpunimin e Institucioneve Shtetërore, Ndërmarrjeve Publike dhe OJF-ve me Shërbimin e Probacionit" (2021). Thjerrëza e gjelbër, Shkup.
129. **OSBE/ODIHR, Raporti për Maqedoninë e Veriut** (2021). Në dispozicion në: <https://hatecrime.osce.org/reporting/north-macedonia/2021> (në anglisht)
130. **OSBE/ODIHR**, Mekanizmat e grumbullimit dhe monitorimit të të dhënave për krimin nga urrejtja: një udhëzues praktik (2014). Varshavë.
131. **OSBE/ODIHR**, "Doracak për Trajnim" (viti i paspecifikuar). Në dispozicion në: https://www.osce.org/files/ODIHR_Toolkit_Brochure_for_WEB_use_only.pdf (në anglisht)
132. **Arnaudova, A.**, "Ligjet efektive dhe profesionistët e kualifikuar në përgjigje të gjuhës së urrejtjes" (2015). Në "16 Nëntori, Dita Ndërkombëtare e Tolerancës: Tekste të Zgjedhura". MANU-OBSE, Shkup, f. 81
133. **Poljak, M., Hadžić, J., Martinić, M.**, „Govor mržnje u hrvatskom medijskom prostoru“ (2020). In Medias Res, Zbirka. Në dispozicion në: <http://www.centar-fm.org/inmediasres/index.php/marko-poljak-jelena-hadzic-i-masa-martinic-govor-mrznje-u-hrvatskom-medijskom-prostoru> (në gjuhën kroate)
134. **Broshura "Cyberbullying... and it's violence!"** (2011). Metamorfozis, Shkup.
135. **Ignjatović, Đ., Simeunović, P. B.**, „Viktimologija“ (2011). Fakulteti Juridik në Beograd, edicioni Crimen, Beograd.
136. **Ligji për kompensimin financiar të viktimave të krimeve të dhunshme**, "Gazeta Zyrtare e RMV-së" nr. 138/2022.
137. **Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism** (2005). Këshilli i Evropës. Në dispozicion në: <https://rm.coe.int/168008371f> (në anglisht)
138. **Kodi penal i RMV-së**, "Gazeta Zyrtare e RM-së" nr. 120/2010.
139. **Reuters**, „UK study shows link between domestic violence, radicalisation risk“ (2021). Në dispozicion në: <https://www.reuters.com/world/uk/uk-study-shows-link-between-domestic-violence-radicalisation-risk-2021-11-25/> (në anglisht)
140. **Sekretariati për Çështje Evropiane i Republikës së Maqedonisë së Veriut**, Në dispozicion në: <https://www.sep.gov.mk/post/?id=5657> (25.05.2023)

Shkurtesat

ACMIS	Sistemi për Menaxhimin e Lëndëve Gjyqësore
ZKP	Zyra për Kthimin e Pronës
GJA	Gjykata e Apelit
AGJPP	Akademia për Gjykatës dhe Prokurorë Publikë “Pavell Shatev”
BSP	Byroja e Sigurisë Publike
PLP	Prokuroria e Lartë Publike
KEDNJ	Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut
NJKKA	Njësitë për Kundërzbulim Kriminal dhe Analizës
KERI	Komisioni Evropian kundër Racizmit dhe Intolerancës
GJEDNJ	Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut
BE	Bashkimi Evropian
Sh.a.	Shënim i autorëve
Sh.j.	Shënimi jonë
LPP	Ligji për procedurë penale
PNDPCP	Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike
ICERD	Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor
PP	Prokuror publik
PPRMV	Prokuroria Publike e Republikës së Maqedonisë së Veriut
KP	Kodi penal
PP	Përgjegjësi penale
LGBTI+	Lezbike, homoseksual, biseksual, transgjinnor, interseksual dhe individë të tjerë me orientim seksual janë heteroseksual dhe identiteti gjinnor i të cilëve është vendosur në lindje
MPB	Ministria e Punëve të Brendshme
MD	Ministria e Drejtësisë
OJQ	Organizatë joqeveritare, shoqatë e qytetarëve
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
ODIHR	Zyra për institucionet demokratike dhe të drejtat e njeriut të OSBE-së
OHCHR	Zyra e Komisionarit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut
PTHP	Prokuroria themelore publike
PPTH NKOK	Prokuroria Publike Themelore për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit
NJKKA	Njësia për Kundërzbulim Kriminal dhe Analizë
AOT	Agjencia Operative dhe Teknike
PAHCT	Programi i ODIHR “Trajnim për prokurorë për krimet nga urrejtja”
MVH	Masat e veçanta hetimore
RMV	Republika e Maqedonisë së Veriut
SHBA	Shtetet e Bashkuara të Amerikës
SPB	Sektorit për Punë të Brendshme
KE	Këshilli i Evropës
KEM	Këshilli për Etikë në Media
SKKA	Sektori për Kundërzbulim Kriminal dhe Analitikë
TAHCLE	Programi i ODIHR për trajnim kundër krimit nga urrejtja për zbatimin e ligjit
CEDAF	Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave
RQ i RMV	Regjistri Qendror i Republikës së Maqedonisë së Veriut

Rezime

Kjo analizë vlerëson efektivitetin e legjislacionit për veprat penale nga urrejtja dhe gjuhën e urrejtjes të kriminalizuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut për periudhën 2019-2024. Fokusi është në zbatimin e ligjeve nga organet hetimore dhe gjykatat, identifikimin e boshllëqeve dhe dhënien e rekomandimeve për përmirësim. Analiza integron të dhëna sasiore për rastet dhe rezultatet gjyqësore, si dhe analiza cilësore të të drejtës kombëtare dhe ndërkombëtare, me qëllim vlerësimin e zbatimit praktik të legjislacionit. Të dhënat sasiore janë siguruar nga Ministria e Punëve të Brendshme, Prokuroritë Publike, Gjykatat dhe Këshilli Gjyqësor dhe kanë të bëjnë me rastet e raportuara, hetimet dhe rezultatet gjyqësore. Rezultatet e të dhënave cilësore nga analiza e statistikave, vendimeve gjyqësore, ligjeve përkatëse dhe standardeve ndërkombëtare, si dhe intervistat me praktikuesit ligjorë. **Janë analizuar të dhënat nga mbi 50 institucione, përfshirë 78 aktakuza dhe vendime gjyqësore, 64 prej të cilave janë identifikuar si vepra penale nga urrejtja.** Kjo qasje e bazuar në prova ka për qëllim informimin e politikëbërësve dhe përmirësimin e parandalimit dhe sanksionimit të veprave penale nga urrejtja, duke forcuar kuadrin ligjor dhe mbrojtjen e viktimave.

Në shoqërinë multikulturore të Maqedonisë së Veriut, gjuha e urrejtjes dhe veprat penale nga urrejtja paraqesin sfida serioze, veçanërisht në kontekstin e tensioneve politike dhe etnike. Në periudhën 2014-2024, OJQ-të lokale regjistruan 2,685 incidente të gjuhës së urrejtjes në të cilat motivet më të zakonshme ishin përkatësia etnike, orientimi seksual, bindja politike, kombësia, gjinia ose seksi, raca ose ngjyra e lëkurës, feja dhe besimi fetar. Gjuha e urrejtjes dominon rrjetet sociale dhe mediat, me ndjekje penale shpesh të pakënaqshme dhe vetëdije të ulët të publikut. Sa i përket krimit nga urrejtja, OJQ-të lokale regjistruan gjithsej 933 incidente në periudhën 2013–2023, në të cilat motivet më të zakonshme janë përkatësia etnike, bindja politike dhe statusi i refugjatit ose emigrantit. Veprat penale më të zakonshme përfshijnë dhunën, dëmtimin trupor dhe dëmtimin e pronës. Kryeqyteti Shkupi është epiqendra e incidenteve, gjë që pasqyron përqendrimin e tensioneve etnike dhe politike. Hulumtimet e OSBE-së nga viti 2018 dhe 2023 tregojnë një ndikim të rëndësishëm emocional dhe psikologjik te viktimat, me një shkallë të ulët të raportimit – gjashtë nga dhjetë incidente nuk raportohen. Viktimat e krimit nga urrejtja shpesh janë të rinj, dhe motivi i njëanshëm shpesh humbet në procedimin penal nga policia në gjykata.

Legjislacioni kombëtar i Maqedonisë së Veriut trajton temën e gjuhës së urrejtjes dhe krimit nga urrejtja përmes disa dispozitave në Kodin penal. Gjuha e urrejtjes trajtohet si vepër penale në rastet e nxitjes së urrejtjes, diskriminimit, gjenocidit ose shpërndarjes së materialit racist dhe ksenofob. Megjithatë ligjet në përgjithësi janë në përputhje me standardet ndërkombëtare, ka vend për përmirësim, veçanërisht në mbrojtjen kundër gjuhës seksiste dhe LGBTI-fobike në kontekste offline. Krimi nga urrejtja është vepër penale kundër një personi fizik ose juridik dhe personave të lidhur ose pronë, që është kryer tërësisht ose pjesërisht për shkak të një karakteristike reale ose të perceptuar ose lidhjes së një personi që ka të bëjë me racën, ngjyrën e lëkurës, kombësinë, origjinën etnike, fenë ose besimin, paafësinë mendore ose fizike, seksin, identitetin gjinor, orientimin seksual dhe besimin politik. Ndryshimet në Kodin penal të vitit 2018 paraqitën

17 dispozita të reja për dënime më të rrepta për vepra të motivuara nga urrejtja, duke e përshtatur legjislacionin me standardet moderne ndërkombëtare.

Masat institucionale përfshijnë vendosjen e mjeteve për regjistrimin dhe raportimin e krimeve të urrejtjes në Ministrinë e Punëve të Brendshme dhe përditësimin e sistemeve të menaxhimit të rasteve në prokurori dhe gjykata. Pavarësisht këtyre përpjekjeve, efektiviteti i këtyre masave mbetet i kufizuar, kryesisht për shkak të mungesës së zbatimit efektiv dhe ndërgjegjësimit të pamjaftueshëm të publikut. Programet për mbështetjen e viktimave janë në fillimet e tyre dhe nevojiten burime shtesë dhe transparencë për t'i zbatuar në mënyrë efektive. Këto masa theksojnë angazhimin e shtetit për përmirësimin e mbrojtjes së viktimave dhe parandalimin e krimeve nga urrejtja, por zbatimi i tyre në praktikë mbetet një sfidë.

Analiza e të dhënave nga 31 gjykata, përfshirë gjykatat themelore dhe gjykatat e apelit, si dhe Këshilli Gjyqësor, ofroi një pasqyrë të rëndësishme të praktikës gjyqësore për gjuhën e urrejtjes dhe krimin nga urrejtja. **Gjuha e urrejtjes dominon si kategori me 55 lëndë, krahasuar me 9 lëndë për krim nga urrejtja.** Veprat më të zakonshme lidhen me përhapjen e materialit racist dhe ksenofobik në internet, gjë që tregon ndikimin në rritje të platformave online. Bindjet politike dhe përkatësia etnike janë motivet kryesore, ndërsa orientimi seksual dhe gjinia janë më pak të shpeshta, por të rëndësishme. Gjykatat mbështeten kryesisht në urdhrat penale (30 lëndë), ndërsa gjykimet (20 lëndë) zbatohen për lëndë më komplekse. Si dënim mbizotërojnë dënimet me kusht (46 raste), ndërsa vetëm 4 raste përfunduan me dënime me burg, të gjitha për krim nga urrejtja, por nga analiza u konstatua se 2 prej tyre nuk plotësonin kriterin ligjor për t'u vendosur në këtë kontekst. Praktika tregon një tendencë drejt sanksioneve më të buta, të cilat mund të zvogëlojnë efektin parandalues të dënimeve. Kjo thekson nevojën për një fokus më të fuqishëm në parandalimin dhe ashpërsinë më të madhe në politikën penale për veprat penale të motivuara nga urrejtja.

Një analizë e vendimeve gjyqësore në lidhje me gjuhën e urrejtjes ka treguar se gjykatat më shpesh zbatojnë dënime me kusht, pa dënime me burg. Kështu, mungesa e dënimeve me burg ngre çështje në lidhje me proporcionalitetin e dënimeve dhe efektin parandalues të tyre, veçanërisht për veprat penale me pasoja potencialisht të rënda. Gjykatat, në shumicën e rasteve, japin shpjegime të shkurtra dhe të paqarta, gjë që krijon pasiguri se si trajtohen karakteristikat e mbrojtura. Shpesh përdoren urdhra penale, ku i pandehuri nuk është pjesëmarrës aktiv, ndërsa provat, kryesisht digjitale, rrallë mbështeten nga ekspertiza e ekspertëve. Kjo ngre pyetje në lidhje me tërësinë e provave dhe drejtësinë e procedurave gjyqësore. Në disa vendime gjyqësore, termat "krim nga urrejtja" dhe "gjuhë e urrejtjes" nuk dallohen qartë, gjë që krijon konfuzion juridik. Gjithashtu, shpërndarja e vendimeve gjyqësore tregon se veprimet e motivuara nga bindja politike, përkatësia etnike dhe kombësia sanksionohen më shpesh, ndërsa ka pak ose aspak gjykime në lidhje me racën, ngjyrën e lëkurës dhe aftësinë e kufizuar.

Analiza e vendimeve gjyqësore për krimin nga urrejtja tregoi se mbizotërojnë rastet që lidhen me përkatësinë etnike, gjininë, orientimin seksual dhe kombësinë. Shembujt tregojnë se urrejtja etnike shpesh çon në dhunë. Në rastin e krimit nga urrejtja me bazë gjinore, krimet vlerësohen si krim nga urrejtja, por në fakt bëhet fjalë për dhunë në familje dhe dhunë me bazë gjinore, ku përcaktohet se gjykatat jo gjithmonë zbatojnë me saktësi ligjin vendas dhe standardet ndërkombëtare. Sulmet ndaj komunitetit LGB-

TI+ janë gjithashtu të sanksionuara, por dënimet rrallë kanë një efekt të fuqishëm parandalues. Sfidat më të mëdha linden nga identifikimi i pamjaftueshëm i karakteristikave dhe dobësive të mbrojtura në procedurat hetimore. Në disa raste, vendimet gjyqësore për lirim janë rezultat i mungesës së provave për motivim të njëanshëm, duke treguar nevojën për përmirësim të hetimeve dhe qartësi në kualifikimin e veprave penale. Gjykatat jo gjithmonë japin shpjegime të qarta, dënime proporcionale dhe zbatim konsistent të ligjeve për krimet nga urrejtja që nuk arrijnë mbrojtje të barabartë të viktimave dhe parandalim të incidenteve të ardhshme.

Analiza tregon një progres të konsiderueshëm, por në të njëjtën kohë një numër të madh sfidash sistematike. Miratimi i ndryshimeve në Kodin penal në vitin 2018 ishte një hap kryesor drejt përmirësimit të kornizës ligjore, veçanërisht përmes përcaktimit të krimit nga urrejtja dhe njohjes së motivimit të njëanshëm si rrethanë rënduese. Megjithatë, zbatimi i këtyre ndryshimeve legjisllative jo gjithmonë arrin të pasqyrojë qëllimin e tyre thelbësor – mbrojtjen efektive të viktimave dhe parandalimin e krimit nga urrejtja. Një nga dobësitë më të rëndësishme ka të bëjë me mungesën e regjistrimit dhe përpunimit sistematik të të dhënave për vepra të tilla. Kjo e bën të vështirë analizimin e tendencave dhe parandalimin e formulimit të politikave efektive. Për më tepër, ekziston një mungesë e përcaktimit të qartë midis formave të ndryshme të krimit, siç janë gjuha e urrejtjes dhe krimi nga urrejtja, gjë që shpesh rezulton në klasifikim dhe trajtim të pasaktë.

Në praktikë, përpunimi i këtyre veprave përballet me sfida serioze. Në disa raste, provat janë të kufizuara në kopjet e imazheve ose komenteve në rrjetet sociale, pa ekspertizë shtesë, gjë që minon drejtësinë e procesit. Vendimet gjyqësore shpesh nuk përmbajnë justifikime të mjaftueshme për karakteristikat e mbrojtura ose motivimin e njëanshëm, gjë që krijon pasiguri ligjore dhe e bën të vështirë zbatimin e vazhdueshëm të legjisllacionit. Dënimet me kusht mbizotërojnë, ndërsa dënimet me burg shqiptohen rrallë, gjë që zvogëlon efektin parandalues dhe shtron pyetje në lidhje me përshtatshmërinë e tyre. Në të njëjtën kohë, ka mungesë të zbatimit të masave alternative siç është shërbimi në komunitet, të cilat mund të kontribuojnë në risocializimin e dhunuesve. Për më tepër, viktimat shpesh mbeten pa mbështetje të përshtatshme ligjore, psikologjike ose sociale. Sistemi i mbrojtjes së viktimave është i pazhvilluar, duke rritur më tej sfidat me të cilat përballen grupet e cënueshme.

Situata në gjykata pasqyron situatën në prokuroritë publike ku gjithashtu ka një dobësi që lidhet me: mungesën e regjistrimit dhe përpunimit sistematik të të dhënave për vepra penale të tilla. Gjegjësisht, vetëm një pjesë e prokurorive themelore publike (13) dorëzuan të dhëna sipas veprave penale të kërkuara, ndërsa të tjerët, një numër i konsiderueshëm, (8) raportuan vetëm numrin e përgjithshëm të rasteve të regjistruara, ku një prokurori publike raportoi se në punën e tyre praktike nuk është zbatuar ende “Sistemi për Menaxhimin e Lëndëve - Case management system” dhe që padyshim i pengoi të mbajnë statistika të sakta për krimet nga urrejtja. Janë paraqitur edhe mostra të aktakuzave anonime (14), por vetëm nga dy prokurori publike themelore, kështu që në analizën e tyre, në mënyrë të ngjashme me gjykatat, u vërejt se ekziston një mungesë e dallimit të qartë midis formave të ndryshme të krimit, siç janë gjuha e urrejtjes dhe krimi nga urrejtja, gjë që shpesh rezulton në klasifikim dhe trajtim të pasaktë.

Ministria e Punëve të Brendshme luan një rol të rëndësishëm në trajtimin e krimit nga urrejtja. Nga analiza rezulton se është organi kryesor që e regjistron dhe e lufton këtë

krim, edhe pse nga analiza e punës së organeve gjyqësore evidentohen probleme në punën e policisë, si keq kualifikimi i krimeve më të lehta të urrejtjes, statistikave të Ministrisë së Punëve të Brendshme janë më të qarta dhe më të sakta se ato të gjykatave dhe prokurorive. Ndërsa ka mangësi në drejtim të njohjes së treguesve në lidhje me krimin nga urrejtja, kjo megjithatë sugjeron që policia është më e vetëdijshme për fenomenin e krimit nga urrejtja. **Kështu, është plasuar një informacion konciz se në vitin 2019 u regjistruan 51 vepra penale me 51 autorë, dhe në vitin 2023 u regjistruan 41 vepra penale dhe 39 autorë.** Në të dy vitet e përmendura, veprat penale nga gjuha e urrejtjes ishin më të shumtat, kështu **në vitin 2019 ka pasur 49 vepra penale ose 96% e numrit të përgjithshëm të krimeve nga urrejtja për atë vit, dhe në vitin 2023 ka pasur 39 vepra penale (95%).**

Sidoqoftë, ka papërsosmëri teknike edhe në Ministrinë e Punëve të Brendshme në mënyrën e tyre të regjistrimit të krimeve nga urrejtja që është e përgjithshme dhe kërkon përpunim dhe sofistikim të mëtejshëm, veçanërisht në drejtim të bërjes së dallimit midis krimeve nga urrejtja dhe veprave të gjuhës së urrejtjes. Gjegjesisht, Ministria e Punëve të Brendshme fillimisht nuk e ka idenë se cilat janë veprat penale të një lloji të veçantë të krimeve të urrejtjes, që të drejtoheshin vetëm atyre dhe t'i dorëzonin raportet vjetore, ndërsa më pas, nuk i regjistrojnë qëndrimet e ndryshme të neneve nën të cilat janë nominuar veprat penale në Kodin penal. Ky është një problem real që mund të zgjidhet thjesht me vendosjen teknike të paragrafëve si grafikë të veçantë në tabelat elektronike në të cilat mbahet evidenca e veprave penale të kryera. Kualifikimet specifike dhe të sakta juridike sigurisht duhet të konfirmohen nga prokuroritë publike gjatë procedurës penale, kështu që rezulton e nevojshme që në të ardhmen të ketë komunikim aktiv midis Prokurorisë Publike, nga njëra anë, dhe Ministrisë së Punëve të Brendshme, nga ana tjetër. Për më tepër, do të duhet të rregullohet **Protokolli për bashkëpunim midis Ministrisë së Punëve të Brendshme, Prokurorisë Publike dhe Policisë Financiare të vitit 2014, i cili do të përcaktojë një detyrim për njoftim të menjëhershëm me gojë nga autoritetet ekzekutive në Prokurorinë Publike në rast të një vepre penale të kryer dhe të zbuluar të urrejtjes, pavarësisht nëse ai krim cilësohet si "i rëndë"**

Përndryshe, grumbullimi i të dhënave në Ministrinë e Punëve të Brendshme është një shqetësim i njësisë së krijuar prej kohësh në organogramin e Ministrisë së Punëve të Brendshme, OKRA, kështu që është një faktor lehtësues në çdo ndërmarrje për ndryshime delikate në softuerin e tyre dhe praktikën e grumbullimit të të dhënave sepse gjëja më e rëndësishme është të kihet parasysh se krimi është një çështje e gjallë, kështu që as të dhënat dhe as mënyrat e grumbullimit të tyre nuk mund të jenë statike. Më pas, të dhënat e grumbulluara do të duhet të vihen në dispozicion të publikut. Gjegjesisht, sot as Enti Shtetëror i Statistikave nuk merr të dhëna të tilla të specifikuar nga Ministria e Punëve të Brendshme, as nuk citon (gjuha e urrejtjes vepron si parametër statistikor) Ministrinë e Punëve të Brendshme në raportet vjetore, as Ministria e Punëve të Brendshme nuk është në gjendje t'i sigurojë Ministrisë së Punëve të Jashtme të dhëna të tilla me kërkesë të organizatave ndërkombëtare në të cilat Republika e Maqedonisë së Veriut është anëtare.

Trajtimi i krimit nga urrejtja dhe gjuhës së urrejtjes kërkon një qasje të integruar që kombinon kornizat ligjore të përcaktuara qartë, zbatimin adekuat të ligjeve, përforcimin

e kapaciteteve institucionale dhe zhvillimin e masave parandaluese efektive. Është e nevojshme të bëhet dallimi midis krimeve nga urrejtja dhe formave të tjera të dhunës, si dhe të zbatohet vazhdimisht motivimi i njëanshëm në gjykime, me shpjegime të hollësishme dhe transparente. Nevoja për trajnim të vazhdueshëm të gjyqtarëve, prokurorëve dhe nëpunësve policorë për të identifikuar dhe përpunuar këto vepra është thelbësore, me theks në aspektet ligjore dhe sociologjike. Në të njëjtën kohë, duhet të përmirësohet evidentimi përmes një baze të dhënash të centralizuar, e cila do të lejojë monitorimin e tendencave dhe analizimin e suksesit të masave gjyqësore.

Nga pikëpamja e ligjeve, ka vend për promovim të mëtejshëm në Kodin penal, ndërsa në aspektin e krimeve të urrejtjes. Ka paqartësi në lidhje me aktet e ndryshme të gjuhës së urrejtjes, kështu që nuk shihet logjika te qeniet individuale nëse krahasohet vepra "Përhapje e materialit racist dhe ksenofobik me anë të një sistemi kompjuterik", nga neni 394-d paragrafi 1 të Kodit penal me veprën - Rrezikimi i sigurisë neni 144 paragrafi 5 të Kodit penal sepse disa nga veprimet juridike thjesht përbëjnë nxitje në përputhje me nenin 23 të Kodit penal për veprën e dytë. Ndërkaq për të dy veprat penale parashikohet i njëjti dënim. Për më tepër, në lidhje me nenin 144 [Rrezikimi i sigurisë], është intriguese që forma e veprës nga urrejtja sipas paragrafit 3 dënohet më lehtë (nga tre muaj deri në tre vjet burg) sesa forma e gjuhës së urrejtjes - paragrafi 5 (nga një deri në pesë vjet burg).

Kodi penal përmban një listë të gjerë dhe të hapur të karakteristikave të mbrojtura në rastin e veprave të gjuhës së urrejtjes që, megjithëse synojnë të ofrojnë mbrojtje të gjerë, mund të çojnë në një dobësim të efektivitetit të ndjekjes penale të gjuhës së urrejtjes. Kjo shtrirje mund të krijojë paqartësi ligjore dhe vështirësi në interpretimin e ligjit, duke rezultuar në vendime gjyqësore jo konsistente. Një mjedis i tillë mund të mbingarkojë sistemin e drejtësisë dhe ta bëjë më të vështirë procedurën e provës, veçanërisht në përcaktimin e motivimit të njëanshëm, i cili është një element kryesor sipas kriterëve të GJEDNJ-së.

Dënimet duhet të pasqyrojnë seriozitetin e veprave penale. Mbështetja e viktimave duhet të përfshijë ndihmë ligjore, psikologjike dhe sociale, si dhe mekanizma të lehtësuar të raportimit. Në këtë çështje, një përparim i rëndësishëm u bë me miratimin dhe hyrjen në fuqi të Ligjit për pagesën e kompensimit në para për viktimat e veprave penale të dhunës.

Në mënyrë parandaluese, organet duhet të zbatojnë sisteme të paralajmërimit të hershëm, të bashkëpunojnë me komunitetet dhe të përdorin mjete digjitale për të monitoruar përmbajtjen në internet. Rishikimi i legjislacionit, veçanërisht në fushën e gjuhës së urrejtjes, duhet të rrisë qartësinë dhe efikasitetin, me fokus në përafrimin me standartet ndërkombëtare, duke u përpjekur për një shoqëri të lirë nga urrejtja dhe diskriminimi.

